

visningen organiseras med sikte icke blott på de relativt begränsade kurser, som obligatoriskt ingår i utbildningen för juris kandidat- och samhällsvetenskapliga examina utan även på att stimulera till fördjupade och högre vetenskapliga studier i ämnet. Man kan sålunda förutse, att under alla förhållanden en icke obetydlig utbildning av företagsekonomer och företagsekonomiska forskare kommer till stånd både i Uppsala och i Lund. Under sådana omständigheter synes det utredningen vara mest rationellt, att denna utbildning icke uteslutande får formen av två-, tre- och eventuellt fyrbetygskurser inom de filosofiska och samhällsvetenskapliga examinas ram, utan att möjligheter skapas för den bredare företagsekonomiska utbildning, som innefattas i civilekonomexamen och en på en dylik examen byggd licentiatexamen. En sådan ordning måste vara till fördel både för näringslivet, som därigenom tillförsäkras en bättre tillgång på fullt utbildade civilekonomer, och för de studerande, som därigenom får möjlighet att avlägga en examen, som är till sitt innehåll känd och till sin kvalitet från början erkänd på arbetsmarknaden.

Kurserna i ämnet företagsekonomi för blivande jurister och blivande samhällsvetare har ansetts kunna koncentreras till att gälla endast en del av detta omfattande ämne. Därför har ämnesrepresentationen vid universiteten också kunnat begränsas till en professur vid vardera universitetet. Den företagsekonomiska utbildningen för civilekonomexamen måste däremot täcka flera av ämnets delområden, och en differentierad ämnesrepresentation är därför oundgänglig om civilekonomutbildning skall kunna meddelas i Uppsala och Lund. Den uppdelning av ämnet i två ämnesdelar, vardera företrädd genom en professur, som sedan något tiotal år gällt vid handelshögskolan i Göteborg, måste härvidlag betecknas som otillräcklig. Ett minimum torde vara en uppdelning i tre ämnesdelar, varav en omfattande t. ex. redovisning och finansiering, en omfattande t. ex. distribution och den tredje omfattande t. ex. kalkylering och budgetering. Det bör emellertid härvidlag understrykas, att den närmare avgränsningen av de företagsekonomiska ämnesdelarna vid organiserandet av civilekonomutbildning på en ny plats torde böra avpassas med hänsyn till omfattningen av ämnesrepresentationen inom angränsande vetenskaper (t. ex. ekonomisk geografi, beskattningsrätt, psykologi) och inriktningen av den där bedrivna forskningen, varför ett generellt giltigt recept för den företagsekonomiska lärarstabens sammansättning icke torde kunna utställas.

För att civilekonomutbildning skall kunna meddelas även i Uppsala och Lund fordras förutom en differentierad ämnesrepresentation inom företagsekonomien givetvis ytterligare lärarkrafter av olika slag inom övriga i civilekonomutbildningen ingående ämnen. Det blir härvid fråga om kompletteringar av lärarpersonalen i ämnen, vilka redan finnes företrädda vid universiteten. Institutionerna för dessa ämnen skulle sålunda, liksom de företagsekonomiska institutionerna, få sådana personalförstärkningar, som gör det möjligt att där meddela undervisning för ytterligare en akademisk examen. Erfarenheterna från handelshögskolan i Stockholm, som har fyra lärostolar i ämnet nationalekonomi med

specialisering på olika delar av ämnet, synes visa, att det vid vardera av universiteterna i Lund och Uppsala behövs minst en ny professur i ämnet nationalekonomi för att tillgodose behovet av en tillräckligt specialiserad undervisning i ämnet för civilekonomer, samhällsvetare i övrigt och jurister. Institutionerna kan — det vill utredningen uttryckligen framhålla — ges på detta sätt differentierade utbildningsuppgifter vare sig de organisatoriskt skulle göras gemensamma för två särskilda läroanstalter eller ej och vare sig undervisningen organiseras särskilt för de olika kategorierna av studerande eller den — som synes naturligt då det gäller högstadiet — organiseras gemensamt för samtliga.

Vissa planeringsfrågor

De organisatoriska frågor, som aktualiseras av utredningens framlagda förslag, bör enligt utredningens mening överhuvudtaget ses som ett problemkomplex för sig. De bör lösas med sikte på utbildningens och den samhällsvetenskapliga forskningens bästa och under beaktande av det enligt utredningens mening ofrånkomliga kravet, att den civilekonomutbildning som ges i Uppsala och Lund skall vara likvärdig — om ock ej i alla detaljer lika — med den som ges vid handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg. Redan har utredningen understrukit, att utbildning för ekonomie studerande icke får sättas i gång i vare sig Uppsala eller Lund, innan fullgoda resurser för utbildningen står till förfogande. Här vill utredningen tillägga, att i den mån utbildningens målsättning det kräver, bör en särskild studiegång och särskild undervisning organiseras för de ekonomie studerande. Förslaget att förlägga civilekonomutbildning till de samhällsvetenskapliga institutionerna vid universiteterna i Uppsala och Lund är överhuvudtaget icke förestavat av någon tanke på statsfinansiella besparingar på driftbudgeten, som därigenom skulle kunna uppnås. Utredningen ser i stället förslaget som ett led i strävan att stimulera den samhällsvetenskapliga forskningen och intresset för de samhällsvetenskapliga studierna.

Mot det här framlagda förslaget kan den invändningen resas, att utbildningsmålet för civilekonomexamen är så speciellt, att det endast kan uppnås, om utbildningen förlägges till en helt fristående läroanstalt utan anknytning till universitetsutbildning i traditionell mening. Den skånska kommittén för en handelshögskola i södra Sverige har redovisat betänkligheter, som uttalats från näringslivets sida mot förläggningen av civilekonomutbildning till en samhällsvetenskaplig fakultet vid Lunds universitet. Risk skulle sålunda föreligga, att undervisningen vid en sådan »med åsidosättande av det praktiska affärslivets behov» skulle få »en alltför teoretisk inriktning». Sveriges Industriförbund har med en liknande motivering vänt sig emot tanken att civilekonomutbildning skulle kunna inordnas i en humanistisk eller samhällsvetenskaplig fakultet.

Utredningen konstaterar emellertid, att den resta frågan ytterst knappast

gäller anknytningen till universiteten utan i stället möjligheterna att hålla isär de olika utbildningsmålen och att säkra näringslivets inflytande över själva utformningen av en specialistutbildning, som i särskilt hög grad kommit till stånd genom näringslivets egna uppoffringar och i syfte att åt näringslivet säkra tillgång på expertis, särskilt utbildad för företagsvärldens speciella arbetsförhållanden. Utredningen finner det vara självklart, att dessa synpunkter och intressen måste beaktas vid uppbyggnaden av en organisation för civilekonomutbildning på nya platser i landet. Liksom den skånska kommittén anser utredningen, att så kan ske, även om man väljer att organisatoriskt anknyta utbildningen till universiteten, en anknytning som enligt både kommitténs och utredningens mening av allmänna skäl är mycket starkt motiverad. Den skånska kommittén har härutinnan föreslagit, att det större akademiska konsistoriet i Lund efter förslag av Skånes Handelskammare skulle utse tre representanter för näringslivet som ledamöter av en ekonomisk fakultet, vilken tillika skulle fungera som styrelse för en handelshögskola i Lund. Denna näringslivets representation i fakulteten betecknas som en väsentlig del av kommitténs organisationsförslag och är avsedd som en garanti för att undervisningen för de blivande civilekonomerna verkligen tar sikte på näringslivets behov och »får den praktiska inriktning och bereder de studerande de insikter och den intellektuella träning, som gör dem bäst skickade att lösa de praktiska problem, som de i sina kommande befattningar i näringslivets tjänst kommer att ställas inför».

Universitetsutredningen vill för sin del ifrågasätta, om icke dessa synpunkter lika väl kunde tillgodoses på en annan väg, nämligen den på vilken man löst problemet att tillgodose avnämarnas intressen då det gäller civilingenjörsutbildningens utformning. De avdelningsråd, vilka finns inrättade vid de båda tekniska högskolornas olika fackavdelningar, har — såvitt utredningen kunnat bedöma — fungerat på ett från näringslivets och avnämarnas intresses synpunkt fullt tillfredsställande sätt. Utredningen föreslår därför, att organ av motsvarande slag tillskapas för civilekonomutbildningen på orter där denna icke meddelas vid särskilda handelshögskolor med näringslivsrepresentation i vederbörande högskolestyrelse. Dessa organ, vilka förslagsvis kunde benämnas examensråd, synes böra bestå av högst tio ledamöter, utsedda av Kungl. Maj:t eller av kanslern för rikets universitet efter förslag från näringslivets organisationer. Beträffande examensrådets uppgifter och arbetssätt kunde i övrigt samma bestämmelser gälla, som nu reglerar avdelningsrådsinstitutionen vid de tekniska högskolorna.

Skillnaden mellan den skånska kommitténs förslag om fakultetsrepresentation och utredningens variant med examensråd är bl. a. den, att examensråden skulle anknyta till en redan prövad organisation, medan fakultetsrepresentation av det slag som föreslagits av den skånska kommittén skulle innebära ett helt nytt arrangemang. Kommitténs förslag innebär vidare, att näringslivets representanter bleve delaktiga i fakultetens beslut, medan examensråden skulle ha rent konsultativa funktioner. Utredningen vill emellertid sätta i fråga, om denna skillnad i realiteten skulle innebära något väsentligt i avseende på det inflytande

över civilekonomutbildningens innehåll och organisation, som näringslivets representation skulle utöva.

Att den skånska kommittén stannat för att föreslå näringslivsrepresentation i själva fakulteten, sammanhänger delvis med att kommittén kommit till den ståndpunkten, att en särskild fakultet bör upprättas enbart för civilekonomutbildningen. Detta sammanhänger i sin tur med kommitténs ställningstagande till förmån för spärrad intagning till den nya civilekonomutbildningen i Lund. Denna intagnings spärr motiverar kommittén med att civilekonomutbildningen i Lund måste garanteras full likvärdighet med motsvarande utbildning vid de båda handelshögskolorna. För likvärdigheten fordras enligt kommitténs mening bl. a. att elevmaterialets kvalitet är i stort sett densamma vid de läroanstalter, där civilekonomutbildning ges. En särskild fakultet blir då nödvändig för civilekonomutbildningen i Lund, eftersom det näppeligen skulle låta sig göra »att vid en och samma fakultet föreskriva sådan spärr för de studenter, som avsågo att avlägga ekonomexamen, medan fritt tillträde skulle stå öppet för övriga kategorier studerande».

På denna punkt vill universitetsutredningen markera en från den skånska kommitténs klart avvikande uppfattning. Vårt akademiska utbildningsväsende bygger på principen om studentexamen som villkor för inskrivning. De intellektuella kvalifikationerna hos de nyinskrivna garanteras av den genom censorsinstitutionen kontrollerade studentexamen, vars syfte just är att utgöra en dimissionsexamen till högre studier, och som en gång tillkommit som en ersättning för den inträdesprövning, som tidigare verkstälts vid universiteten. Att dubblera dimissionsexamen genom att principiellt återinföra denna inträdesprövning vid de akademiska läroanstalterna, vore att rycka undan grunden för gymnasieundervisningen och kan enligt utredningens mening ske endast i samband med en allmän gymnasireform.

De spärrar som finns för inträde vid vissa fakulteter och högskolor är icke kvalifikationsspärrar av det slag, som här är aktuellt, utan av undervisningsorganisationen och undervisningsresursernas begränsning rent praktiskt motiverade »golvytespärrar», enligt vilka man bland ett i förhållande till resurserna alltför stort antal inträdessökande väljer ut dem, som har de bästa kvalifikationerna, dock utan att formellt kräva andra minimikvalifikationer än dem som garanteras genom en godkänd studentexamen. Någon »golvytemotivering» för spärrat tillträde till civilekonomutbildningen föreligger icke.

Utredningen anser icke, att det finns någon godtagbar anledning varför just näringslivet skulle behöva ett särskilt kvalitetsurval för utbildningen av sina befattningshavare. Den statliga och kommunala förvaltningen bör i så fall med samma rätt kunna framställa krav på inträdesspärr för att säkra högt kvalificerade studenter för de utbildningslinjer som leder till verksamhet inom förvaltningen. Motsvarande krav skulle då likaledes kunna framställas från tidningarna i fråga om journalisterna o. s. v. Enligt utredningens mening måste det vara sundare att de blivande arbetsgivarna bland ett antal konkurrerande sö-

kande med samma examen kan välja den som har de bästa betygen i examen. För betygens värde borgar läroanstalten och dess lärare samt — i det här aktuella sammanhanget — ledamöterna av de examensråd eller motsvarande organ, som är satta att tillvarata avnämarnas intressen i fråga om utbildningens utformning.

Skiljaktigheten i ståndpunkter mellan utredningen och den skånska kommittén beträffande frågan om inträdesspär för den till universiteten anknutna civilekonomutbildningen gäller principfrågan och kan såtillvida sägas vara betydande. För de närmaste årens praktiska handlande betyder emellertid denna skillnad i ståndpunkterna mindre. Även utredningen är — som framhållits flera gånger redan — ytterst angelägen om att civilekonomutbildningen i Uppsala och Lund skall bli likvärdig med den utbildning som ges vid de båda handels-högskolorna. Med hänsyn härtill och till den knapphet på lärarkrafter framför allt inom företagsekonomin, som vi har att räkna med, kan det under en övergångstid bli nödvändigt av rent praktiska skäl att för civilekonomutbildningen etablera något som kunde kallas »lärarspär» i analogi med de »golvytespärrar», som måste accepteras vid fakulteter och högskolor med laboratorieundervisning.

Då man sålunda enligt utredningens mening måste räkna med att knappheten på högt kvalificerade lärarkrafter särskilt inom det centrala ämnet företagsekonomi kan nödvändiggöra en provisorisk begränsning av elevintagningen till civilekonomutbildningen, kan det synas överraskande, att utredningen föreslår att civilekonomutbildning skall införas vid universiteten både i Uppsala och i Lund. Utredningen är klar över att även härutinnan en begränsning kan bli nödvändig, så att ekonomutbildningen igångsättes vid det ena lärosätet tidigare än vid det andra. Utredningen är emellertid angelägen att stryka under, att även en sådan begränsning av utbildningskapaciteten måste vara provisorisk och rent praktiskt motiverad. Principen, som utredningen vill slå fast, bör vara att civilekonomutbildning skall kunna förvärfvas i Uppsala och Lund lika väl som i Stockholm och Göteborg och att målsättningen för utbyggnaden är att möjliggöra ett fritt tillträde till studier för civilekonomexamen.

I avseende på de svårigheter, som kan uppstå, då det gäller rekryteringen till fasta forskar- och lärarbefattningar i vissa för civilekonomutbildningen centrala ämnen, vill universitetsutredningen framhålla, att sådana svårigheter sannolikt lättare skulle kunna bemästras, därest möjlighet öppnades att till våra högre läroanstalter genom förordnande på viss tid knyta framstående utländska forskare.

Frågorna när civilekonomutbildning skall kunna sättas i gång i Uppsala och Lund, i vilken takt intagningen skall kunna ökas och, eventuellt, med vilken turordning de båda äldre universitetsstäderna emellan reformen skall kunna genomföras, kan bedömas först efter ett detaljerat utredningsarbete rörande studieorganisation, kursplaner och lärarorganisation för de olika ämnena. Utredningen har icke ansett ett sådant utredningsarbete ligga inom dess kompetens utan vill föreslå, att detta arbete anförtros åt en särskild kommitté.

Denna kommitté bör enligt utredningens mening ha i huvudsak följande arbetsuppgifter. Kommittén bör klarlägga de personella och lokalmässiga förutsättningarna för införande av utbildning för civilekonomexamen i Uppsala och Lund samt framlägga en plan för erforderliga personalförstärkningar och tillgodoseendet av behovet av institutionslokaler. Planen bör därjämte innefatta ett program för intagningskapacitetens successiva ökning vid de ifrågavarande läroanstalterna. Som riktpunkt bör kommittén härvidlag ha att en intagningskapacitet av 700 nya studerande bör vara uppnådd läsåret 1966/67. Utredningen vill emellertid understryka, att denna siffra endast är avsedd som en riktpunkt att läggas till grund för ett handlingsprogram.

Kommittén bör vidare utarbeta förslag till examensstadga samt studie- och organisationsplaner för civilekonomutbildningen i Uppsala och Lund samt framlägga förslag beträffande det organ, t. ex. de i det föregående skisserade examensråden, genom vilka näringslivets intressen då det gäller civilekonomutbildningens innehåll och utformning fortlöpande skall kunna tillgodoses.

Utgångspunkten för kommitténs arbete då det gäller civilekonomutbildningen i Uppsala och Lund skall vara att denna utbildning måste vara likvärdig med den utbildning, som ges vid handelshögskolorna. De för civilekonomutbildningen erforderliga institutionerna bör vara gemensamma för civilekonomutbildningen och universitetens övriga utbildning i ifrågavarande ämnen. Kommittén bör emellertid vara oförhindrad att, därest så erfordras för att garantera en med handelshögskolornas likvärdig civilekonomutbildning, föreslå, att undervisningen för de ekonomie studerande meddelas i särskilda undervisningsgrupper och enligt en särskilt organiserad studiegång.

En andra utgångspunkt skall vara, att en fullgod civilekonomutbildning enligt här angivna riktlinjer skall organiseras inom ramen för Uppsala respektive Lunds universitet och att sålunda några formellt fristående läroanstalter icke skall organiseras.

Kommittén bör — som förut framhållits — i sitt arbete utgå från att tillträdet till civilekonomutbildningen i princip skall vara fritt för den som avlagt studentexamen eller examen vid handelsgymnasium. Kommittén bör emellertid vara oförhindrad att, om så av rent praktiska skäl är ofrånkomligt, utarbeta förslag till provisoriska bestämmelser om begränsat elevintag under uppbyggnadsskedet.

Kommittén bör vidare utreda och framlägga förslag om en sådan upprustning av handelshögskolan i Göteborg, att dennas utbildningskapacitet kan ökas med minst 50 procent i jämförelse med nuvarande förhållanden och högskoleinstitutionernas resurser därutöver kan stå till förfogande för den samhällsvetenskapliga och humanistiska utbildningen och forskningen vid Göteborgs universitet. Härvid bör riktpunkten — liksom beträffande Uppsala och Lund — vara att gemensamma institutioner anförtros uppgifter för forskning och utbildning inom ramen för såväl civilekonomexamen som filosofiska och samhällsvetenskapliga

examina. Kommittén bör härvidlag även överväga möjligheterna av en organisatorisk sammanslagning av universitetet och handelshögskolan, så att organisationen blir i stort sett densamma i Göteborg som i Uppsala och Lund. Härvidlag måste då särskilt beaktas nödvändigheten av att näringslivets intressen beträffande civilekonomutbildningens utformning även i fortsättningen får en fullgod bevakning. Vissa förhandlingar med Göteborgs stad torde även i detta sammanhang bli erforderliga.

Kommittén bör vidare även träda i kontakt med direktionen för handelshögskolan i Stockholm. Denna högskolas framtida utveckling måste nämligen under alla förhållanden vara av betydelse för kommitténs överväganden rörande dimensioneringen av civilekonomutbildningen på övriga tre orter. Det bör i detta sammanhang också utredas, i vilken utsträckning en ytterligare samordning, i varje fall en mera definitiv ordning än den nuvarande i avseende på ämnet företagsekonomi, kan komma till stånd mellan handelshögskolan och Stockholms blivande universitet beträffande den i vid mening samhällsvetenskapliga forskningens och utbildningens resurser och uppgifter. Dessa frågor sammanhänger emellertid delvis med de frågor rörande villkoren för en utvidgning av handelshögskolans utbildningskapacitet, vilka enligt vad ovan anförts bör upptagas vid förhandlingar mellan staten, Stockholms stad och Handelshögskoleföreningen i Stockholm. Universitetsutredningen vill för egen del icke uttala någon mening, huruvida dessa förhandlingar från statens sida helt bör bedrivas av särskilt utsedda förhandlare eller om den här föreslagna kommittén eller en delegation inom denna härvidlag bör ges ett särskilt förhandlingsuppdrag och för dettas fullgörande förstärkas med särskild expertis.

I sitt utredningsarbete bör den föreslagna kommittén slutligen beakta ett av avdelningsrådet för maskinteknik vid tekniska högskolan i Stockholm framlagt förslag om en förstärkning av den företagsekonomiska utbildningen för blivande civilingenjörer.

Den här föreslagna kommittén bör enligt universitetsutredningens mening bestå av sex ledamöter. Bland ledamöterna bör helt naturligt ingå de båda professorerna i ämnet företagsekonomi vid universitetet i Uppsala och Lund. Vidare bör såsom ledamöter ingå en professor vid vardera av de båda handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg. Därjämte bör utses en ledamot med förankring inom näringslivet.

Förutom kommitténs sex ordinarie ledamöter bör till kommittén såsom adjungerade ledamöter knytas vardera en representant för det lokala näringslivet inom Uppsala- respektive Lunda-regionen.

Den här föreslagna kommittén för en utvidgad civilekonomutbildning bör helt naturligt bedriva sitt arbete med största möjliga skyndsamhet.

D. Socionomutbildningen

För närvarande finnes tre socialinstitut, nämligen ett i Stockholm, ett i Göteborg och ett i Lund. Den årliga intagningen är i Stockholm begränsad till 130 elever, i Göteborg och Lund till 75 elever vid vardera institutet. Av de 248 elever, som antogs år 1958, hade 107 studentexamen, 7 normalskolekompetens, 41 realexamen och 93 folkskoleutbildning. Intagna med studentexamen är sålunda den största gruppen och de med folkskoleutbildning den näst största.

Socionomexamen kan avläggas på olika linjer. Gemensam för de tre socialinstituterna är de två linjerna *sociala linjen* och *teoretiska linjen*. Vid Stockholms socialinstitut finnes dessutom en *förvaltningslinje* och vid socialinstituterna i Göteborg och Lund en *social-kommunal linje*.

Antalet antagna elever har under senare år varit något lägre än institutens intagningskapacitet skulle medgiva. Med hänsyn till behovet av socionomer måste den nuvarande intagningen betecknas såsom alltför låg. Detta framgår av den analys av behovet av socionomutbildad arbetskraft, som arbetsmarknadsstyrelsen nyligen offentliggjort i serien Arbetsmarknadsinformation (Serie S, nr 6/1959). Av här redovisat material synes man kunna dra slutsatsen, att en mycket stark ökning — från nu cirka 200 till i varje fall 330 — av antalet årligen diplomerade socionomer skulle erfordras med nuvarande tendenser på efterfrågesidan.

För att uppnå en erforderlig, mycket stark ökning av den årliga examinationen av socionomer fordras självfallet en förstärkning av socialinstitutens utbildningsresurser, men därutöver fordras — det framgår av att antalet antagna elever är lägre än antalet till förfogande stående nybörjarplatser — särskilda överväganden och åtgärder. I arbetsmarknadsstyrelsens översikt påpekas, att en närmare granskning av tillämpade inträdesvillkor och meritvärderingsgrunder möjligen skulle kunna ge anvisning om åtgärder, som skulle ha en gynnsam effekt på tillströmningen. Härutöver vill universitetsutredningen framhålla, att en förbättring av socionomernas möjligheter till vidareutbildning efter socionomexamen även torde kunna stimulera rekryteringen.

Universitetsutredningen anser, att framför allt den stora bristen på socionomer, socialinstitutens otillräckliga kapacitet för utbildning av det antal socionomer, som skulle svara mot den väntade efterfrågan, socionomutbildningens rekryteringsproblem och önskemålen om förbättrade vidareutbildningsmöjligheter för socionomerna starkt motiverar, att ett allsidigt utredningsarbete snarast igångsättes såväl rörande socionomutbildningens utformning som rörande socialinstitutens uppgifter och behov. Universitetsutredningen tillstyrker således, att den redan från flera håll föreslagna utredningen kommer till stånd.

Utredningsuppdraget bör enligt universitetsutredningens mening även innefatta frågorna om socialinstitutens organisatoriska ställning och möjligheterna att anknypa såväl instituten som socionomutbildningen till universiteten och

den samhällsvetenskapliga utbildningen. Med hänsyn till att de i socionomutbildningen ingående ämnena i stort sett sammanfaller med de vid universiteten företrädda samhällsvetenskaperna, måste det nämligen enligt utredningens bestämda uppfattning vara riktigare att anknyta socialinstituten till de humanistiska fakulteterna än att ombilda instituten till fristående fackhögskolor. I fråga om de motiveringar, som ligger bakom detta ställningstagande, hänvisar utredningen till de resonemang, som utredningen fört rörande civilekonomutbildning vid universiteten (jfr denna bilaga s. 298 f.). Utredningen anser principiellt, att socionomexamen likaväl som civilekonomexamen bör kunna avläggas vid universiteten och att stora fördelar står att vinna, om dessa grenar av samhällsvetenskaplig utbildning integreras i universitetens verksamhet.

Den föreslagna utredningen bör givetvis överväga, huruvida det ökade utbildningsbehovet bör tillgodoses genom att möjligheter till socionomutbildning öppnas på flera håll i landet. Med hänsyn till vad här anförts rörande värdet av en anknytning till de humanistiska fakulteterna och med hänsyn till att tre av de fyra universitetsorterna redan har socialinstitut anser universitetsutredningen, att man därvidlag i första hand bör överväga en förläggning till Uppsala.

Socionomutbildning står för närvarande öppen för såväl studenter som icke-studenter. Utredningen ifrågasätter för sin del ingen förändring härutinnan utan anser det önskvärt och värdefullt, att socionomexamen alltjämt skall kunna avläggas av personer utan formella meriter men med håg och fallenhet för sociala studier och socialt arbete. Enligt utredningens mening bör det vara fullt möjligt att finna sådana former för socialinstitutens anknytning till universitetsorganisationen, att denna möjlighet bibehålles. Utredningen vill i detta sammanhang emellertid framhålla, att antalet inträdessökande utan studentexamen sannolikt kommer att minska, allteftersom en allt större andel av ungdomskullarna beredes tillfälle till gymnasiestudier.

I samband med den här förordade översynen av socionomutbildningen och socialinstitutens ställning bör enligt universitetsutredningens mening också göras en omprövning av nu tillämpade inträdessvillkor och meritvärderingsgrunder vid urvalet bland de inträdessökande. Bl. a. bör därvid prövas, huruvida tillräckliga skäl verkligen föreligger att i fråga om sökande med studentexamen ställa högre fordringar i avseende på studentbetygets kvalitet för tillträde till socionomutbildning än för tillträde till studier vid fri fakultet.

Vid en anknytning av socialinstituten och socionomutbildningen till universiteten torde vidare ämnet socialpolitik böra ges en starkare ställning vid dessa än nu är fallet. Till en början synes universitetslektorat böra inrättas, men utredningen håller för troligt, att ämnet kan utvecklas på ett sådant sätt, att det kan kräva självständig representation vid universiteten.

I fråga om själva undervisningen för socionomexamen utgår universitetsutredningen från att denna, därest en anknytning till universiteten kommer till stånd, i vissa hänseenden kan samordnas med den undervisning, som ges för filosofiska examina. Vissa kurser måste däremot helt naturligt ges särskilt för de stude-

rande, som önskar avlägga socionomexamen. Utredningen finner det emellertid vara angeläget, att man även skapar möjligheter för dessa studerande, även studerande utan studentexamen, att, därest de uppfyller de särskilda fordringar som finnes föreskrivna i stadgan rörande vidgat tillträde till universiteten, betygmässigt tillgodoräkna sig för socionomexamen avlagda prov såsom prov jämväl för filosofiska examina. Det bör enligt utredningens mening vara möjligt att ämne för ämne fastställa hur stor del av fordringarna för filosofisk-samhällsvetenskaplig eller filosofie kandidatexamen, som kursfordringarna för socionomexamen motsvarar. I princip vore det önskvärt, att man i de fall där så är möjligt utarbetade de i utbildningen för socionomexamen ingående kurserna som kurser för en halv respektive en betygsenhet i filosofiska examina. Härigenom skulle möjlighet även öppnas att göra ämnet socialpolitik till examensämne i sådan examen. Däremot torde kurserna i praktisk socialvård icke kunna tillgodoräknas som akademiskt betyg, ehuru dessa kurser självfallet skulle kunna stå öppna även för studenter, som siktar på en filosofie kandidatexamen.

Slutligen vill universitetsutredningen understryka, att en socionomutbildning förlagd till universiteten lika väl som civilekonomutbildningen där givetvis måste utformas i nära samråd med företrädare för socionomutbildningens avnämarsida. Därest den här föreslagna utredningen kommer till det resultatet, att de nuvarande socialinstituten bör inordnas i universitetsorganisationen, måste därför de nuvarande styrelsernas roll som kontaktorgan mellan utbildningsanstalt och arbetsmarknad övertagas av något annat organ, förslagsvis då en examensrådsorganisation av i princip samma slag, som den universitetsutredningen i det föregående skisserat för den till universiteten förlagda civilekonomutbildningen.

Avslutningsvis vill universitetsutredningen än en gång framhålla, att socialinstituten och socionomutbildningen icke innefattas i det åt utredningen anförtrodda uppdraget. Universitetsutredningen har med det här förut anförda endast velat tillstyrka, att en allsidig utredning rörande socionomutbildningen och socialinstitutens ställning snarast kommer till stånd. Därjämte har universitetsutredningen velat ange vissa mera allmänna synpunkter på den problematik, som kommer att aktualiseras i samband med den föreslagna särskilda utredningens arbete, synpunkter som närmast är att betrakta som konsekvenser av utredningens i det föregående redovisade allmänna överväganden rörande riktlinjerna för den högre utbildningens utbyggnad under 1960-talet.

2. Yttranden

Den teologiska och juridiska utbildningen och forskningen

Flertalet av de remissinstanser, som yttrat sig i fråga om utbildningen och forskningen vid de teologiska och juridiska fakulteterna, är av den uppfattningen, att lärarresurserna vid dessa fakulteter, på liknande sätt som vid de filosofiska fakulteterna, automatiskt bör anpassas efter elevantalet. Med hän-

syn till den knappa tillgången på forskare inom de juridiska fakulteterna tillstyrker åtskilliga remissinstanser utredningens förslag, att forskarassistenttjänster bör inrättas vid dessa fakulteter.

Teologiska fakulteten i Uppsala räknar med ett större utbildningsbehov vid de teologiska fakulteterna än vad utredningen antagit. Fakulteten uttalar bl. a. följande.

Då det gäller den framtida utbyggnaden av de teologiska fakulteterna, vill fakulteten understryka sin tillfredsställelse med utredningens förslag till smidig anpassning av undervisningsresurser till undervisningsbelastning. Det synes dock fakulteten uppenbart, att de gjorda beräkningarna klart visat, att den lämpligaste utbyggnaden icke bör ske enbart med extra tjänster. Arbetsmarknadens stora efterfrågan på teologisk arbetskraft gör det nämligen angeläget att öka fakulteternas utbildningskapacitet. En utbyggnad med vissa fasta tjänster bör därför redan nu ske, eftersom fakulteten på dessa tjänster torde kunna räkna med högre utbildad personal än i fråga om enbart extra tjänster. Fakulteten vill därför föreslå att i likhet med vid de humanistiska fakulteterna redan nu inrättas en amanuens- och en assistenttjänst i varje ämne. Det synes fakulteten i detta sammanhang angeläget att understryka det av fakulteten tidigare ofta påtalade behovet av en ändamålsenlig forskarrekrytering. Denna forskarrekrytering är mot bakgrund av arbetsmarknadens behov en angelägen fråga, om icke det underskott på kompetenta krafter till förefintliga lektorat, som för närvarande föreligger, skall komma att permanentas. Då fakulteterna endast äger 14 licentiand- och 14 doktorandstipendier tillsammans, är det uppenbart, att en utbyggnad av stipendiemöjligheter för högre studier är synnerligen angelägen mot bakgrund av universitetens, skolans och kyrkans behov av högre utbildad personal.

Teologiska fakulteten i Lund hävdar, att utredningen ej tagit tillräcklig hänsyn till att utbildningen av kristendomslärare utgör en högst avsevärd del av de teologiska fakulteternas undervisning och examination, enligt ungefärliga beräkningar 30 å 35 procent. Fakulteten anför i fortsättningen bl. a. följande.

Allt synes enligt fakultetens mening tala för att detta procenttal i framtiden kommer att stiga, då enligt gjorda beräkningar det totala behovet av lärare i kristendomskunskap vid de högre skolorna, uttryckt i heltidstjänster, torde komma att öka med 45 procent mellan läsåren 1957/58 och 1966/67. Då det här huvudsakligen är fråga om grundläggande undervisning inom den s. k. översiktscursens ram, ställer just denna utbildning stora krav på de teologiska fakulteternas resurser. — Utredningens förslag synes även vara orealistiskt med hänsyn till den relativa fördelning av nyinskrivningar, som man i framtiden rimligen kan förvänta. Utredningen räknar med att ett befarat överskott av humanister kommer att locka en del studenter att i stället för humanistiska studier välja juridisk utbildning. Det synes fakulteten vara minst lika sannolikt, att många som tvekar inför en enbart humanistisk studiegång i stället väljer någon form av teologisk utbildning.

Juridiska fakulteten i Uppsala, som understryker vikten av att forskarassistenttjänster inrättas och att omprövning sker av den högre rättsvetenskapliga utbildningens ställning från meritvärderingssynpunkt vid befordringar inom främst domarbanan, föreslår, att frågan om förstärkning av de juridiska fakulteternas ordinarie lärarstab snarast göres till föremål för en närmare utredning. I övrigt yttrar fakulteten bl. a. följande.

Betydelsen av ifrågavarande åtgärder ligger främst i att de skulle kunna medföra ett främjande av den juridiska forskningen och en vidgning av rekryteringsbasen för de juridiska forskar- och lärartjänsterna; antalet vakanta ordinarie tjänster lär knappast vara större vid de juridiska fakulteterna än annorstädes. Vid sidan härav måste, såsom utredningen framhåller, andra åtgärder vidtagas för att säkra tillgången på lärarkrafter för den juridiska undervisningen. Utredningen förordar här, att belopp ställes till universitetskanslerns förfogande att i mån av behov fördelas på sätt som med hänsyn till omständigheterna är mest ändamålsenligt. Ett dylikt anslag torde för de juridiska fakulteternas del väsentligen blott kunna användas i den formen, att man anlitar praktiskt verksamma jurister. Den ökade möjlighet som 1957 års juristutbildningsreform medfört att för den juridiska undervisningen anlita dylika är otvivelaktigt av värde. Härigenom sättes ämneslärarna i stånd att låta de studerande jämsides med det mer teoretiska studiet av rättsreglernas innehåll och tillämpning samt av de juridiska metodfrågorna få belysning av rättsliga spörsmål sådana de gestaltar sig ur det praktiska rättslivets synpunkt. Emellertid kan enligt fakultetens mening inslaget i undervisningen av praktiskt verksamma jurister icke göras större än vad nyss angivna syfte betingar. Man kan icke utan men för utbildningens kvalitet lägga en dominerande del därav i händerna på än så förtjänta hovrätts- eller andra praktiskt verksamma jurister, som ofta kommer att växla och för vilka dock alltid lärarverksamheten måste få karaktären av bisyssla. Ett sådant arrangemang måste med nödvändighet medföra en icke önskvärd uppsplittring av undervisningen och stundom också överbetoning av vissa specialområden. Härigenom får de studerande svårare att vinna den erforderliga överblicken över rättssystemet och att se sammanhangen mellan dettas olika delar. Huvudansvaret för juristutbildningen och uppgiften att handha den grundläggande undervisningen ävensom examinationen måste, om tillfredsställande studieresultat skall vinnas, vara anförtrodd åt en fast lärarstab, som har denna utbildning som en huvuduppgift. Fakulteten vill därför med skärpa uttala, att en mer väsentlig ökning av antalet studerande vid de juridiska fakulteterna i första hand måste mötas med förstärkning av den ordinarie lärarstaben.

Juridiska fakulteten i Lund tillstyrker inrättande av forskarassistenttjänster. Fakulteten instämmer vidare — utan att våga ta ställning till utredningens beräkningar av vare sig det önskvärda eller det sannolika antalet juris studerande under kommande år — i utredningens slutsats, att läget i fråga om de personella resurserna för de juridiska fakulteterna är ytterligt allvarligt. Enligt fakultetens mening är läget i själva verket långt allvarligare än vad utredningen framhåller. Fakulteten anför i fortsättningen bl. a. följande.

1957 års upprustningsbeslut bygger på antaganden om ett elevantal, som i civilrättsämnena, i varje fall för Lunds del, med minst 25 procent understiger det verkliga antalet innevarande år. Utredningen antyder möjligheten att tillfälligt förstärka lärarkrafterna genom att i större utsträckning än som nu redan sker engagera praktiskt verksamma jurister. Detta är visserligen ofrånkomligt i nuvarande läge men utgör en nödlösning, som måste ges kortast möjlig varaktighet. Det har dessutom redan mött betydande svårigheter att anskaffa lämpliga lärarkrafter. Under alla förhållanden är det nödvändigt att, som utredningen också föreslår, särskilda medel ställes till förfogande för att lärarpersonalen skall kunna ökas i takt med det stigande undervisningsbehovet.

Stats- och rättsvetenskapliga avdelningen vid Stockholms högskola utgår från utredningens antagande, att ytterligare krav kommer att ställas i fråga om den juridiska utbildningens kvantitet. Redan nu arbetar de juridiska fakulteterna

med helt otillräckliga personella och materiella resurser, framhåller avdelningen och fortsätter:

Åtskilliga tjänster — såväl ordinarie tjänster som docentbefattningar — är obesatta. Antalet doktorander är alltför knappt för att trygga den framtida lärarrekryteringen. Den kontorsmässiga serviceorganisationen är synnerligen bristfällig. Utgångsläget för tillämpningen av den nya studieordningen — vilken förutsätter att studenterna skall få bättre personlig handledning än vad som hittills varit fallet — är således i hög grad bekymmersamt, och en utbyggnad av de juridiska fakulteterna framstår såsom fullkomligt nödvändig även mot bakgrund av nu rådande förhållanden. Av det sagda följer att undervisningsresurserna inom den juridiska sektorn måste radikalt förbättras. Såsom utredningen antyder måste rekryteringsbefrämjande åtgärder omedelbart vidtas. Avdelningen vill kraftigt understryka att i god tid bör tillses att vid de juridiska fakulteterna successivt inrättas de ytterligare professorer som uppenbarligen blir nödvändiga i den kommande organisationen. Detta skulle samtidigt innebära att tillräckligt lockande slutposter bereds åt dem som kvalificerar sig för akademiska lärarbefattningar. För att dagens undervisningsbehov skall kunna tillgodoses, måste fakulteterna såsom lärare anlita domare, advokater och andra praktiskt verksamma jurister. Denna grupp av lärare är särskilt lämpad för mera specialiserade seminarieövningar eller för mera praktiskt betonade övningar. Den bredare upplagda eller på metodfrågor inriktade vetenskapliga undervisning, som bör vara utbildningens viktigaste moment, måste anförtros åt vetenskapligt utbildade lärare.

Frågan om en ny juridisk fakultet förlagd till Göteborgs universitet, vilken fråga ej upptagits av universitetsutredningen i dess utbyggnadsprogram, behandlas i vissa av de akademiska myndigheternas yttranden.

Filosofiska fakulteten i Göteborg framhåller, att den nettoökning av kostnaderna för en juridisk fakultet i Göteborg som kvarstår, sedan man dragit ifrån kostnaderna för en — med hänsyn till den väntade ökade tillströmningen av studerande under 1960-talet — annars erforderlig utbyggnad av de befintliga fakulteterna, knappast kan anses avskräckande. Fakulteten anser därför, att en juridisk fakultet bör inrättas vid universitetet vid en tidpunkt, då tillgången på forskare i de juridiska ämnena har förbättrats. I anslutning härtill tar fakulteten upp frågan om en fullständig juridisk-samhällsvetenskaplig utbildning i Göteborg och anför därvid huvudsakligen följande.

Fakulteten vill framhålla, dels att det endast är tre obligatoriska ämnen, som i sin helhet oförändrade ingår i såväl juris kandidatexamen som juridisk-samhällsvetenskaplig examen, och att av dem endast ämnet finansrätt enligt fakultetens förslag inte skulle vara företrätt av professor i Göteborg; dels att enligt propositionen 1957:86 huvuddelen av undervisningen i de grundläggande juridiska kurserna och tillämpningsövningarna skall läggas på preceptor och kompletteras med undervisning av praktiskt verksamma jurister. Fakulteten finner därför, att utredningens argumentering på denna punkt inte är övertygande utan vidhåller sin uppfattning, att en fullständig juridisk-samhällsvetenskaplig utbildning vid universitetet i Göteborg är önskvärd och möjlig att anordna utan alltför stora kostnader.

Även *det större konsistoriet i Göteborg* intar en positiv hållning till förslaget om en juridisk fakultet i Göteborg samt yttrar huvudsakligen följande.

Den väntade ökade tillströmningen till de tre nuvarande juridiska fakulteterna kommer givetvis att kräva ansemliga förstärkningar av dessas personal. De rekryteringssvårigheter

för lärarpersonalen vid de juridiska fakulteterna, varom utredningen talar, anmäler sig således icke endast vid tillskapandet av en ny juridisk fakultet i Göteborg. Samma svårigheter inställer sig även vid en nödvändig förstärkning av de redan bestående juridiska fakulteterna. I likhet med filosofiska fakulteten finner konsistoriet, att utredningen icke anfört någon bärande argumentering för sitt avvisande av förslaget om att anordna en fullständig juridisk-samhällsvetenskaplig utbildning i Göteborg. Konsistoriet vidhåller därför att sådan utbildning bör komma till stånd såsom en första etapp på vägen mot fullständig juristutbildning.

Juridiska fakulteten i Uppsala anser i likhet med utredningen, att förslaget om en ny juridisk fakultet i Göteborg för närvarande icke bör genomföras. Fakulteten framhåller dock, att sedan nuvarande juridiska fakulteter erhållit nödig förstärkning, inrättandet av ytterligare en fakultet kan bli behövt, därest den väntade ansvällningen av juristantalet inträder och visar sig bestående. Fakulteten anför som skäl härför bl. a. följande.

Tillskapande av en ny fakultet synes vara att föredraga framför en alltför opropor­tionerlig ansvällning av de nuvarande. Sammanhanget mellan de juridiska ämnena gör det naturligt och förmånligt att bibehålla den nära kontakt mellan ämnena och lärostolarnas innehavare som den nuvarande organisationen innebär. Däremot vill fakulteten, liksom utredningen och i överensstämmelse med vad fakulteten tidigare anfört, avstyrka projektet om en provisorisk organisation för möjliggörande av juridisk-samhällsvetenskaplig utbildning i Göteborg.

I fråga om de teologiska och juridiska fakulteternas undervisnings- och forskningsresurser anför *universitetskanslern* bl. a. följande.

Vad beträffar de teologiska och juridiska fakulteterna, har utredningens prognoser mötts av kritik i vederbörande fakulteters remissyttranden. Kritiken torde böra föranleda en omprövning av utredningens rekommendationer. Jag vill i detta sammanhang även erinra därom, att jag vid olika tillfällen uttalat mig för införandet även för dessa fakulteter av en automatik vid tilldelningen av vissa lärarresurser, liknande den som enligt beslut av 1958 års riksdag är under införande vid de filosofiska fakulteterna. Vissa av utredningen föreslagna åtgärder uppfattar jag som ett första steg i denna riktning, och ansluter mig följaktligen därtill. Jag delar utredningens uppfattning, att lärarrekyterings-svårigheterna vid de juridiska fakulteterna påkallar skyndsamma åtgärder, och ansluter mig till förslaget om inrättande av forskarassistenttjänster vid dessa fakulteter.

Statens råd för samhällsforskning uppehåller sig vid frågan om den beräknade tillströmningen av studerande till de juridiska fakulteterna samt vid spørsmålet om dessa fakulteters rekryteringsproblem och uttalar i detta sammanhang bl. a. följande.

Den beräknade fördubblingen under 1960-talet av antalet juris studerande torde icke motsvaras av en lika stor ökning under samma tidsrymd av sysselsättningsmöjligheter och måste därför väcka betänkligheter. Om man icke vill införa något slags spår i fråga om tillträdet till juridiska studier, torde man få utgå från att antalet juris studerande kommer att väsentligt stiga under 1960-talet. Detta medför, som utredningen också framhåller, en avsevärt ökad belastning på de juridiska fakulteternas undervisningsresurser. Rekryteringen till fakulteternas lärarkår inger redan nu allvarliga bekymmer. De åtgärder, som utredningen skisserat för att främja vetenskapliga juridiska studier, måste tyvärr betecknas som helt otillräckliga. Grundfelet med den juridiska akademiska karriären ur

rekryteringssynpunkt ligger däri, att den icke är konkurrenskraftig i förhållande till domarbanan. En effektiv lösning av den juridiska forskningens och därmed de juridiska fakulteternas rekryteringsproblem synes kräva en särskild utredning, som kan ge anvisning på åtgärder syftande till att göra den akademiska juridiska karriären fullt konkurrensduglig med domarbanan. Enbart ekonomiska förbättringar torde icke förslå; det gäller också att komma till rätta med den osäkerhet, som nu avskräcker många unga jurister från att ägna sig åt det krävande arbete, som juridisk forskning innebär.

SFS framhåller, att de teologiska och juridiska fakulteternas resurser måste ökas kraftigt redan under de allra närmaste åren. SFS anför därefter:

Principen om automatisk anpassning av undervisningsresurserna efter relevantalet bör enligt SFS:s uppfattning helt tillämpas även vid de teologiska och juridiska fakulteterna. Denna reform måste snarast genomföras. Vidare bör undervisning anordnas i de enskilda ämnena varje termin. För att de mest kvalificerade lärarna skall kunna engageras för universitetsundervisningen krävs, att fasta lärarbefattningar inrättas. SFS vill därför framhålla, att sådana befattningar bör inrättas så snart som detta motiveras av undervisningsvolymen i det enskilda ämnet. För att en ändamålsenlig planering av undervisningen skall kunna åstadkommas, fordras att särskilda undervisningsnämndssekreterare tillsättes.

SACO som finner det tveksamt, om en så stor tillströmning till de juridiska fakulteterna som utredningen förordat är tillräddlig från arbetsmarknadssynpunkt, tillstyrker förslaget om inrättande av forskarassistentbefattningar vid dessa fakulteter. För de teologiska fakulteternas del synes utredningen enligt SACO snarast ha underskattat utbildningsbehovet.

Sveriges konservativa studentförbund anser, att också jurister bör kunna ställa berättigade krav på en utbildningsstandard, som är oberoende av studentantalet. Förbundet förordar därför, att principen om automatisk anpassning av lärarresurserna till studentantalet snarast införes även vid de juridiska fakulteterna.

Den humanistiska utbildningen och forskningen

Differentierad humanistutbildning

Samtliga de myndigheter och organisationer, som yttrat sig över utredningens synpunkter beträffande differentierad humanistutbildning, understryker angelägenheten av att en dylik utbildning kommer till stånd samt tillstyrker förslaget, att en kommitté snarast tillkallas med uppgift att närmare utreda hit hörande frågor.

Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala framhåller inledningsvis, att man vid de humanistiska fakulteterna i större utsträckning än hittills bör införa alternativa studiekurser för filosofie kandidatexamen, avpassade för andra yrken än lärarbanan, och yttrar därefter bl. a. följande.

Sektionen är helt övertygad om att det numera, sedan efterfrågan från vissa delar av skolmarknaden börjat avtaga, föreligger ett direkt behov av mera differentierad utbildning inom en rad ämnen men vill understryka vikten av utredningens påpekande, att

samtliga studieplaner för högre betyg i ett ämne bör så utformas, att de kan utgöra en grund för fortsatta vetenskapliga studier. Sektionen vill här ytterligare framhålla, att de nya ämneskombinationer, som utredningen förordar, måste leda till att man avlägsnar den alltför skarpa gränsdragningen mellan samhällsvetenskapliga ämnen å ena sidan och rent humanistiska å den andra. Även sett ur ren efterfrågesynpunkt rör det sig enligt sektionens mening snarare om ämnen och ämneskombinationer än om dessa två stora ämnesgrupper, som i den tidigare diskussionen alltför schablonmässigt avgränsats från varandra och vilkas upprustning föreslagits skola ske efter alltför schematiska normer.

Humanistiska fakulteten i Lund betonar, att differentierade studieplaner redan nu existerar i betydligt större utsträckning än vad utredningen synes förutsätta. Beträffande de moderna språken föreligger enligt fakultetens mening den svårigheten, att det för närvarande knappast torde finnas kompetenta lärare tillgängliga för undervisning och examination vid en differentiering av utbildningen. Fakulteten berör därefter arbetsmarknadens behov av humanistiskt utbildad arbetskraft. Medan näringslivet i första hand förmodligen torde ha behov av samhällsvetenskapligt utbildade humanister, förefaller det fakulteten självklart, att när det gäller humanistiskt utbildad arbetskraft i allmänhet önskemålet måste vara att åstadkomma bredast möjliga ämnesurval. Detta gäller exempelvis de säkerligen största av här tänkbara yrkesgrupper, journalister och bibliotekarier. I anslutning härtill uttalar fakulteten följande.

Ej minst de rent humanistiska ämnena borde få en stor uppgift att fylla i samband med den utbyggnad av folkbiblioteksverksamheten, som föreslagits för att bidra att lösa fritidsproblemet genom att »väcka och stadfästa allmänhetens behov av fritidsläsning». Utredningen har i annat sammanhang uttalat önskvärdheten av att vi på det ekonomiska området kan »hävda vår ställning internationellt och vidareutveckla vårt materiella välstånd». Fakulteten vill helt instämma häri. Men den finner det lika angeläget att detta sker utan att intresset slappnar för humaniora. Utredningen bortser över huvud taget alltför mycket från att den humanistiska fakulteten jämväl har att sörja för en allmänbildande utbildning utöver studentexamen. Denna utbildning kan väsentligen komma skilda delar av samhällslivet till godo och de filosofiska fakulteterna är genom sin examensstadga, där fri kombination av skilda universitetsämnen medgives, även avsedda att kunna lämna sådan utbildning. Värdet av denna kan icke mätas rent ekonomiskt, ej heller kan behovet mera exakt beräknas, varför denna sida av universitetets verksamhet lätt kan negligeras.

Det större konsistoriet i Göteborg varnar för överskattning av möjligheterna att genom differentierad humanistutbildning lösa humanistöverskottets problem inom de humanistiska fakulteterna. Man torde enligt konsistoriet ej kunna undvika, att humanister, som på denna väg införes på arbetsmarknaden, kommer att vid konkurrens om olika tjänster befinna sig i en ogynnsam position i förhållande till de studerande, som genom fackstudier direkt förberett sig för det praktiska livets olika arbetsuppgifter.

Filosofiska fakulteten i Göteborg erinrar om att alternativa studiekurser i filosofie kandidatexamen sedan många år finns för de studerande vid fakulteten, vilka genomgår den s. k. journalistutbildningen. Fakulteten anför härom huvudsakligen följande.

Denna utbildning skiljer sig helt från den vid journalistinstitutet i Stockholm bedrivna utbildningen därigenom att den omfattar dels i studieplanerna för filosofie kandidatexamen i vederbörlig ordning fastställda alternativa studiekurser i ett antal ämnen, dels en speciell kurs, omfattande fyra veckotimmar under ett läsår, den egentliga s. k. journalistkursen. Fakulteten vill peka på en svårighet vid utbildningen till ifrågavarande examen, som också kommer att göra sig gällande vid organiserandet av åtskilliga av de differentierade utbildningsformer, som utredningen diskuterar. För att få avlägga filosofie kandidatexamen måste den studerande dels ha förvärvat minst sex betyg i akademiska ämnen, dels ha genomgått en icke obetydlig, fackbetonad kurs. Enligt fakultetens uppfattning bör den föreslagna kommittén även taga upp frågan om möjligheterna att få tillgodoräkna fackkurser som akademiska betyg i filosofie kandidatexamen.

Humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola, som understryker vikten av vad utredningen anfört i fråga om de alternativa studieplanernas utformning, finner det nödvändigt, att hela problemkomplexet beträffande differentierad utbildning toges upp till allsidig och förutsättningslös behandling av den föreslagna kommittén. Dock får, framhåller avdelningen, tillsättandet av denna kommitté ej föranleda, att tillgodoseendet av redan föreliggande behov av differentiering uppskjutes i avvaktan på slutförandet av kommitténs utredningsuppdrag. Avdelningen yttrar därefter bl. a. följande.

Avdelningen är överens med utredningen om att differentierad utbildning vore av stort värde. Detta gäller exempelvis för journalister och samhällsplanerare liksom för tjänstemän vid museer och folkbibliotek. Avdelningen vill samtidigt framhålla, att möjligheter till sådan differentiering i vissa ämnen redan föreligger, bl. a. genom de alternativa val av kurslitteratur, som studieplanerna ger möjlighet till. Ytterligare differentiering av utbildningen torde kunna åstadkommas inom samma ram. Avdelningen önskar vidare påpeka möjligheterna att helt eller delvis anknyta viss speciell yrkesutbildning till härför avsedda och redan befintliga utbildningsanstalter, som journalistinstitutet, institutet för högre reklamutbildning, grafiska institutet och de högre handelsinstitutet. Det förefaller icke osannolikt, att lämpligt utbildade humanister skulle kunna få ett väsentligt vidgat arbetsfält — ehuru icke nödvändigt ett större antal fasta heltidstjänster — inom folkbildningsverksamheten och att de skulle kunna fylla en allt betydelsefullare uppgift för utvecklingen av radions och televisionens bildningsprogram. Ur allmän bildningssynpunkt borde det vidare vara en särdeles väl motiverad samhällsinvestering, om löne- och anställningsvillkoren vid exempelvis folkbiblioteken gjordes sådana, att akademisk arbetskraft i långt större omfattning än nu sökte sig till detta verksamhetsområde.

Även *kanslern* biträder förslaget om en utredning rörande differentierad studiegång för humanister samt anför bl. a. följande.

Flera av remissmyndigheterna har emellertid framhållit, att ett påtagligt behov av en liknande utredning föreligger även för de matematisk-naturvetenskapliga fakulteternas del. Jag delar helt denna mening och vill i samband därmed väcka frågan, om icke en allmän översyn av vårt filosofiska examenssystem nu är påkallad, icke minst med hänsyn till samhällets snabba förändringar och skiftande behov. I en sådan översyn — varvid representanter för såväl näringsliv och samhälle som för de akademiska lärosätena borde på lämpligt sätt medverka — skulle de båda av utredningen nämnda frågorna om de humanistiska studiernas differentiering och om en reform av kemistutbildningen ingå som viktiga led.

I en särskild skrivelse angående uppdelning av ämnet romanska språk har kanslern föreslagit, att åt förutnämnda sakkunnigkommitté måtte uppdragas att utreda även spørsmålet om en uppdelning av ifrågavarande ämne.

Direktionen för gymnastiska centralinstitutet erinrar om att såväl direkti-
onen som gymnastiklärarsakkunniga tidigare föreslagit en ämneskombination
bestående av gymnastiklärarexamen och fyra akademiska betyg i ämbets-
examen.

Lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm anför huvudsakligen följande.

Lärarrådet finner det nödvändigt att genomföra en differentiering, som kan leda till att humanistutbildningen ej så starkt som hittills kommer att domineras av lärarbanans verkliga eller förmodade behov. Enligt lärarrådet föreligger det ett klart behov av goda språkmän, som är användbara i internationella ekonomiska sammanhang. Det förefaller därför lämpligt att särskilt överväga i vilken utsträckning man bör uppmuntra och tillrättalägga en kombination av språkstudier syftande till praktisk behärskning av främmande språk och av ekonomiska studier.

Arbetsmarknadsstyrelsen understryker nödvändigheten av att undervisningen vid de humanistiska fakulteterna differentieras och anpassas till arbetsmarknadens behov. Man bör härigenom enligt styrelsens uppfattning kunna verka till en fördomsfriare syn — hos universitetslärare såväl som hos studenter — på universitetsutbildningens uppgifter och på yrkesvalet, något som på längre sikt är en förutsättning för vidgade sysselsättningsmöjligheter för humanistiskt utbildad arbetskraft. Styrelsen framhåller vidare, att den för närvarande förbereder effektiviserade arbetsförmedlingsåtgärder, som bör kunna bli av betydelse i detta sammanhang. Härom uttalar styrelsen bl. a. följande.

I första hand avser styrelsen att åstadkomma en utökad praktikförmedlingsservice till studenter, som redan under studietiden vill skaffa sig anknytning till något av de nya arbetsområden, inom vilka man kan tänka sig att humanister (och även andra akademikergrupper såsom jurister och samhällsvetare) skulle kunna erbjuda en värdefull rekryteringsgrupp. Icke minst syftar styrelsen då på praktik inom det enskilda näringslivet, och det är styrelsens uppfattning, att man härigenom verksamt kan bidra till att såväl arbetsgivare som studenter snabbare och smidigare anpassar sig till de väntade förändringarna i utbildnings- och arbetsmarknadssituationen. Den praktiska erfarenhet från ett otraditionellt arbetsfält, som den studerande på detta sätt kan erhålla, bör också bli vederbörande till god vägledning, då det gäller att realistiskt anpassa de fortsatta studierna till mera konkreta yrkesplaner.

SFS, som förordar, att en särskild humanistutredning kommer till stånd, anser det med hänsyn till den förväntade arbetsmarknadssituationen nödvändigt, att utredningen tillsättes redan innevarande år. *SFS* framhåller vidare bl. a. följande.

Utredningsarbetet måste självfallet ske i nära kontakt med det föreslagna prognosinstitutet. Alla de uppslag till nya utbildningsvägar, vilka refereras och kommenteras i betänkandet, bör ytterligare undersökas. Det är dock nödvändigt, att utredningen genomför en fullständig kartläggning av alla de områden, som kan tänkas ha behov av humanistiskt utbildad arbetskraft. Utöver näringslivet torde i detta sammanhang också den kommunala förvaltningen böra observeras. Av största vikt är det, att planeringen av nya

utbildningslinjer sker i samverkan med företrädare för berörda parter på arbetsmarknaden. Utredningen bör få i uppgift att framlägga sina förslag i form av delbetänkanden, vilka kan läggas till grund för successivt genomförda reformer. Denna reformverksamhet får dock icke tillmätas så stor betydelse för utbildningssituationen i stort, att den kan anses tillåta en långsammare takt vid utbyggnaden av de nu spärrade utbildningslinjerna än vad som föreslagits. Denna utbyggnad är utan tvekan det mest effektiva medlet att avlasta de humanistiska fakulteterna. Möjligheterna att åstadkomma en vidgad nordisk arbetsmarknad för akademiker bör även undersökas.

SACO beklagar, att utredningen icke själv, t. ex. genom delegationer, utarbetat förslag till differentiering av humanistutbildningen. I fråga om uppläggningsen av det föreslagna utredningsarbetet yttrar *SACO* bl. a. följande.

Det väsentliga kravet på den särskilda kommittén är att den skall kunna arbeta snabbt och effektivt. För kommittén måste igångsättandet av en differentierad utbildning vara huvudmålet; redan de nu inskrivnas behov motiverar högsta skyndsamhet. Nyanseringen av kurserna och deras anpassning till förändrade yrkesförhållanden kan anförtros de av utredningen föreslagna rådgivande organen vid varje lärosäte, ävensom rekommendationer om ämneskombinationer och praktikutbildning. Storleken på kommittén bör därför vara begränsad, och alltför vidlyftiga expertgrupper undvikas. Enligt *SACO*:s mening måste kommittén ta initiativ till olika slag av försöksverksamhet. Härvid bör uppmärksammas behovet av att praktiska utbildningsmoment på lämpligt sätt samordnas med den rent akademiska utbildningen. Härvid bör även frågan om praktisk utbildning i anslutning till den nya psykologutbildningen upptagas till behandling. I kommitténs uppdrag bör också ingå att framlägga förslag till de speciella rådgivande organ vid de humanistiska fakulteterna, som universitetsutredningen föreslagit och som *SACO* anser oundgängliga. *SACO* vill även understryka, att utbildningen för vissa traditionella humanistyrken, nämligen bibliotekarie-, arkiv- och museimannabanorna, är i behov av översyn. Även här torde en viss expansion av humanisternas arbetsmarknad vara att påräkna, exempelvis genom en utbyggnad av arkivvården såväl inom den offentliga förvaltningen som inom näringslivet samt av biblioteksväsendet. *SACO* vill framhålla, att organisationen icke föreställer sig att en differentierad humanistutbildning på kort sikt skall bli av mycket stor kvantitativ betydelse eller att åtgärder av detta slag ensamma löser humanistöverskottets problem.

Svenska museimannaföreningens facksektion framhåller, att det ligger i museiväsendets intresse att den differentiering av utbildningen, som bör kunna åstadkommas vid universiteten, kommer att helt ligga på det teoretiskt kunskapsmässiga planet.

TCO beklagar, att utredningen icke tagit upp frågan om differentierad humanistutbildning till ingående prövning, då möjligheterna att åstadkomma en sådan efter arbetsmarknadens behov anpassad utbildning enligt organisationens mening i själva verket är helt avgörande för bedömningen om en tillströmning till de humanistiska fakulteterna av den storleksordning, som utredningen förutsatt, kan anses vara skälig. I samband härmed anför *TCO* bl. a. följande.

Examensstadgarna ålägger fakulteterna att tillse, att en med hänsyn till de olika examina lämpad undervisning finns att tillgå för de studerande. En betydelsefull uppgift för den kommitté, som enligt utredningens förslag skall utreda den differentierade humanistutbildningen, blir sålunda att tillse, att examensstadgans föreskrift i detta hänseende vinner tillämpning. En måhända ännu viktigare uppgift för den föreslagna utredningen blir emellertid att utreda möjligheterna att kombinera en humanistisk utbildning

vid universiteten med praktisk yrkesutbildning vid andra utbildningsanstalter. Med hänsyn till att balansrubningen mellan tillgång och efterfrågan på humanistiskt utbildad arbetskraft relativt snart kan komma att uppstå, förutsätter TCO att den föreslagna utredningen omedelbart kommer till stånd och ges möjligheter att så skyndsamt bedriva sitt arbete, att dess förslag kan leda till reformer åtminstone på några områden inom de närmaste åren. Endast under förutsättning härav vågar TCO förorda en så stark ökning av antalet yrkesverksamma humanister som utredningens förslag medför.

Sveriges allmänna exportförening och *Handelskammaren i Gefle* uppehåller sig särskilt vid den stora betydelse en väl tillgodosedd språklig utbildning kan få för näringslivet. Exportföreningen utvecklar i fortsättningen sina synpunkter på denna fråga och anför:

Föreningen önskar erinra om den stora vikt, som kunskaper i främmande språk äger för Sveriges utrikeshandel och förbindelser med utlandet över huvud. Härvidlag bör ej blott engelska och tyska utan även de romanska språken samt ryska stå i förgrunden. Med tanke på arten av de språkkunskaper, som erfordras i näringslivet, skulle föreningen i detta sammanhang också vilja understryka angelägenheten av att språkundervisningen, även på det akademiska planet, lägges upp på ett övervägande praktiskt sätt, d. v. s. med tyngdpunkten på den lingvistiska och stilistiska färdigheten.

Jämväl *Östergötlands* och *Södermanlands handelskammare* framhåller värdet av en gedigen språkutbildning.

Behovet av en differentierad humanistutbildning understrykes även av bl. a. *länsstyrelsen i Uppsala län*, *SR*, *Högerns ungdomsförbund*, *Sveriges konservativa studentförbund* och *Målsmännens riksförbund*.

Den samhällsvetenskapliga utbildningen

Utredningens rekommendation om förstärkning av den samhällsvetenskapligt orienterade utbildningens ställning tillstyrkes av åtskilliga remissinstanser. Dock har bl. a. *humanistiska fakulteten i Lund* understrukit, att en uppdelning mellan »samhällsvetenskapliga» och »rent humanistiska» ämnen är alltför schematisk och direkt olycklig, när den läggs till grund både vid uppgörandet av prognoser och vid beräkningar av behov för forskning och undervisning.

Filosofiska fakulteten i Göteborg anför i fråga om de samhällsvetenskapliga ämnena följande.

Fakulteten delar utredningens uppfattning, att det är viktigt att stimulera studenternas intresse för att söka sig till samhällsvetenskapliga utbildningslinjer och därmed bryta den inom de humanistiska fakulteterna alltjämt dominerande tendensen att de studerande inriktar sig mot läraryrket. En förutsättning för att man skall lyckas åstadkomma en sådan strömkantring är att de samhällsvetenskapligt orienterade ämnena, varibland även utbildning i de moderna språken ingår, får bättre resurser.

I några yttranden ifrågasättes, huruvida den av utredningen angivna riktningen för dimensionering av utbildningslinjer för samhällsvetare i vid mening är lämpligt vald. Sålunda framhåller *konjunkturinstitutet* följande.

Som en allmän riktpunkt för dimensioneringen av samhällsvetareutbildningen anger utredningen att man år 1970 bör ha en yrkeskår som totalt omfattar ungefär 3 000 personer. Utredningen kan inte motivera detta med hjälp av de efterfrågeundersökningar som redovisas utan hänvisar till det ur allmänna samhällsekonomiska synpunkter sett önskvärda i ett sådant förhållande. Institutet ifrågasätter om utbildningsresurserna kommer att ianspråktagas i den av utredningen förutsatta utsträckningen, i synnerhet om intagningen vid de nu spärrade linjerna frisläpps. Institutet ifrågasätter också om det är realistiskt att räkna med så stark efterfrågeexpansion i fråga om samhällsvetare. I varje fall lämnar inte utredningens efterfrågekalkyler tillräckligt stöd för att anta en sådan utveckling.

Lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm yttrar bl. a. följande.

Den filosofisk-samhällsvetenskapliga utbildningen har hittills visat sig ha mycket ringa dragningskraft på de studerande, och det förefaller föga troligt, att denna dragningskraft skulle öka så mycket, att antalet samhällsvetare bland humanisterna blir så stort som utredningen räknat med. Lärarrådet är emellertid ense med utredningen däri, att det är önskvärt, att ett väsentligt större antal studerande ägnar sig åt de samhällsvetenskapliga ämnena, ehuru det måhända vore mera ändamålsenligt att även inrikta de studerandes intresse på olika kombinationer i filosofie kandidatexamen och inte bara på de nya samhällsvetenskapliga examina, om vilka man ännu ej vet hur uppskattade de kommer att bli bland studenterna och bland dessas blivande arbetsgivare.

Länsstyrelsen i Uppsala län förordar, med hänsyn till ifrågasatt risk för överproduktion av samhällsvetare, en mer begränsad dimensionering av ifrågavarande utbildningslinjer.

Styrelsen för socialinstitutet i Stockholm framhåller bl. a. följande.

Enligt styrelsens uppfattning råder det ingen tvekan om att det finns och i framtiden kan skapas ett betydande utrymme på arbetsmarknaden för såväl socionomer som andra samhällsvetenskapligt utbildade. Styrelsen vill emellertid understryka, att man därvidlag måste vara väl medveten om de risker för överproduktion av samhällsvetenskapligt utbildade, som kan uppstå på grund av svårigheterna för så relativt nya utbildningsformer att snabbt vinna erkännande på arbetsmarknaden. För att det skall bli möjligt att dels avsevärt utöka rekryteringen till de samhällsvetenskapliga utbildningsvägarna, dels skapa ett större utrymme på arbetsmarknaden, synes det nödvändigt att överväga särskilda åtgärder. Utredningen har som en väsentlig orsak till de samhällsvetenskapliga utbildningsvägarnas rekryteringssvårigheter angivit frånvaron av en utstakad och trygg karriär för samhällsvetarna. Styrelsen instämmer häri. En förutsättning för ett realiserande av utredningens program att leda en allt större ström av studenter till samhällsvetenskapliga studier synes vara att åtgärder vidtages för att på lärarbanan och inom offentlig förvaltning få till stånd en samhällsvetarkarriär.

Flera remissinstanser intar en klart positiv hållning till utredningens förslag om en förskjutning av de studerandes ämnesinriktning till förmån för den samhällsvetenskapliga utbildningen. *Arbetsmarknadsstyrelsen* finner den av utredningen förutsedda förskjutningen till och med vara alltför måttlig.

Även *Kooperativa förbundets styrelse* delar de av utredningen anförda synpunkterna på behovet av en utbyggnad av den samhällsvetenskapliga utbildningen för att i tid möta det starkt växande behovet under 1960-talet samt uttalar i övrigt följande.

Den nuvarande och förutsebara strukturen av arbetsmarknaden för de samhällsvetenskapligt universitetsutbildade torde i mindre grad omfatta det privata företagslivet — möjligen med undantag för deras topporganisationer — utan koncentreras på arbetsuppgifter av ekonomisk och social natur inom det allmänna — statens och kommunernas — verksamhetsfär. De ekonomiska och sociala folkrörelsernas behov av samhällsvetare torde också komma att ökas, särskilt i den mån deras verksamhet mer och mer kommer att inriktas på planering i anknytning till den allmänna sociala och samhällsekonomiska utvecklingen.

SACO ansluter sig till vad utredningen sagt rörande samhällsvetenskaplig utbildning samt anför i övrigt bl. a. följande.

Redan genom skapandet av nya utbildningsvägar för humanister kommer den samhällsvetenskapliga utbildningens betydelse att öka, eftersom det härvid i stor utsträckning är fråga om kombinationer av humanistiska kärnämnen och samhällsvetenskapliga ämnen. Införandet av samhällslära som ett självständigt ämne på gymnasiet torde vara av betydelse för att stimulera intresset för samhällsvetenskapliga universitetsstudier. SACO vill också framhålla angelägenheten av att möjligheterna till företagsekonomisk utbildning vid samtliga humanistiska fakulteter förbättras.

TCO förordar — med hänsyn till att en differentierad humanistutbildning knappast kan komma till stånd inom de allra närmaste åren — att förskjutningen i riktning mot en ökad relativ andel samhällsvetare åtminstone i början av 1960-talet bör bli något starkare än vad utredningen förutsatt. Någon risk för balansrubbingar i samhällsvetarnas arbetsmarknad av samma karaktär som för de rena humanisterna torde enligt TCO ej föreligga.

Behovet av samhällsvetenskapligt skolad arbetskraft med utbildning lämplig för verksamhet inom samhällsplaneringens område betonas av flera remissinstanser.

Rådet för översiktlig planläggning konstaterar sålunda ett starkt behov av förbättrad utbildning för olika fackmän, verksamma på samhällsplaneringens område, samt föreslår, att detta behov mötes dels genom utbyggnad av samhällsvetarnas grundutbildning, dels genom anordnande av fortbildning för arkitekter, högskoletekniker, samhällsvetare och andra med samhällsplanerande uppgifter. Frågan om den grundläggande utbildningen för samhällsvetare anser rådet bör hänskjutas till den av universitetsutredningen föreslagna kommittén i samarbete med kanslern och överstyrelsen för de tekniska högskolorna. Av en till rådets yttrande fogad promemoria framgår bl. a. följande.

För sådana studerande på det samhällsvetenskapliga området som vill inrikta sig på verksamhet inom samhällsplaneringen bör en komplettering av grundutbildningen möjliggöras. Förslagsvis bör detta ske genom tillskapandet av ett särskilt examensämne, avsett att ge samhällsvetarna grundläggande kunskaper om de särskilda uppgifter som för deras del möter vid planeringsarbetet; ämnet skulle närmast kunna betraktas som en motvarighet till ämnet stadsbyggnad vid de tekniska högskolorna.

Svenska stadsförbundet finner det — med hänsyn ej minst till kommunernas uppgifter — mycket angeläget, att de allt starkare framträdande kraven på forskning och utbildning med inriktning på nutida behov av samhällsplanering

blir ingående beaktade i det nu aktuella sammanhanget. Styrelsen anför huvudsakligen följande.

Från nuvarande utgångspunkter är det säkerligen i och för sig ett riktigt antagande att samhällsvetenskapligt utbildad arbetskraft i stigande omfattning kommer att efterfrågas för planeringsuppgifter av växlande art. Därvid kommer det emellertid att vara en påtaglig brist att den samhällsvetenskapliga utbildningens nuvarande uppläggning ger den studerande ytterst knappa möjligheter att sätta sig in i samhällsplaneringens komplicerade ekonomiska och tekniska sammanhang. Kvalificerade kunskaper om samhällsbyggandets utvecklingslinjer och samhällsplaneringens förutsättningar och hjälpmedel kommer, efter vad styrelsen kan finna, att vara viktiga inte blott för det växande antal specialister, som måste syssla med samhällsplaneringsfrågor i snävare bemärkelse, utan över huvud taget för dem som inom allmän eller enskild företagsamhet skall arbeta med planläggnings- eller utvecklingsarbete. Det synes därför angeläget, att inom ramen för samhällsvetenskapliga studier vid universiteten bereda möjlighet — genom ett nytt särskilt examensämne eller annorledes — att förvärva sådan för samhällsplaneringen erforderlig kunskapskomplettering utöver den samhällsvetenskapliga utbildning, som där nu står till buds. En dylik komplettering skulle kunna bli ett värdefullt tillskott i utbildningen för akademiker på de mest skilda områden. Den skulle även kunna utformas som en efterutbildning för tekniker, som redan befinner sig på administrativa poster där förmåga till samordning och planering, ekonomisk insikt och överblick kräves. Härutöver torde även ett behov alltjämt komma att föreligga av särskild utbildning för samhällsplaneringsuppgifterna inom ramen för den grundläggande tekniska utbildningen. Utöver en samhällsvetenskaplig eller teknisk grundutbildning finns vidare ett behov av fortbildningsmöjligheter, vilket nu är akut på grund av bristen på specialiseringsmöjligheter före grundexamen. Detta behov torde komma att kvarstå även om den grundläggande utbildningen i framtiden förbättras.

En förbättrad grundutbildning samt vidgade möjligheter till fortsatta studier efter samhällsvetenskaplig eller teknisk grundexamen torde slutligen vara den nödvändiga basen för en utbyggnad av samhällsplaneringsforskningen. Det synes ofrånkomligt, att dessa spörsmål beaktas och nu görs till föremål för en särskild utredning i samband med de övriga specialutredningar, som ett förverkligande av universitetsutredningens förslag måste föranleda.

I en till stadsförbundets yttrande fogad reservation har ledamoten av förbundsstyrelsen herr Mårtens gjort följande uttalande.

Jag kan ej dela den mening, som framgår av majoritetens yttrande — ehuru mer eller mindre klart utsagt — att för samhällsplaneringsforskningen bör tillskapas en särskild vetenskaplig disciplin inom universitetsutbildningens ram. Däremot vill jag understryka behovet av förstärkt samhällsvetenskaplig utbildning för tekniker både — såsom majoriteten föreslagit — som efterutbildning för dem som redan befinner sig på administrativa poster och för de studerande vid de tekniska högskolorna. Likaledes vill jag understryka behovet av en förstärkt utbildning rörande teknisk planering inom det samhällsvetenskapliga studieområdet.

Svenska landskommunernas förbund framhåller, att ett stort behov redan nu föreligger bland kommunerna av sådan personal som speciellt utbildats med tanke på att kunna samordna och leda de arbetsuppgifter, som ingår i modern samhällsplanering, samt uttalar i fortsättningen följande.

För närvarande torde det kommunala planeringsarbetet t. ex. vid uppgörandet av region- eller generalplaner huvudsakligen utföras av arkitekter och tekniker, vilkas utbildning

vanligen blott täcker vissa mera speciella avsnitt av de uppgifter, som måste lösas vid översiktlig planering. Då detta planarbete kommit att i allt högre grad baseras på ett utredningsarbete, som tar hänsyn till befolkningsstatistiska, ekonomiska, näringsgeografiska och sociologiska förhållanden skulle det enligt styrelsens förmenande vara värdefullt om den samhällsvetenskapliga utbildningen syftade till att ge större och allsidigare kunskaper i dessa avseenden än vad som hittills varit fallet.

Överståthållarämbetet, som i och för sig icke anser sig kunna göra något uttalande om behovet av samhällsvetare, understryker dock vad i *stadskollegiets i Stockholm* yttrande anförts beträffande angelägenheten av en närmare utredning av frågan om en utbildningsgång för blivande samhällsplanerare. Av nämnda yttrande framgår bl.a. följande.

Behovet av kombinerade studier inom tekniska och samhällsvetenskapliga ämnen har länge efterlysts av dem som intresserar sig för utbildningen av planerare, skickade att arbeta med översiktlig planläggning. Stadsbyggnadskontoret kan i detta sammanhang inte ingå på en utförligare diskussion av denna fråga utan konstaterar endast, att verksamheten med generalplaner för olika delar av stadsområdet kräver arbetskraft, som har en grundläggande samhällsvetenskaplig utbildning, kombinerad med kunskaper i stadsbyggnadstekniska frågor eller sådana som har en grundläggande utbildning inom trafik- och kommunikationsteknikens område, kombinerad med samhällsvetenskaplig skolning. Det förefaller vara en tämligen enkel åtgärd att till den nuvarande undervisningen i samhällsvetenskapliga ämnen foga ett ämne med benämningen samhällsplanering.

Östergötlands och Södermanlands handelskammare understryker utredningens uttalande, att omfattande och mångskiftande arbetsuppgifter av samhällsvetenskaplig art måste lösas icke blott inom statliga organ och inom kommunalförvaltningen utan jämväl inom de stora företagen och inom näringslivets organisationer. Handelskammaren yttrar vidare.

Samhällsplaneringen företer onekligen för närvarande en betydande eftersläpning. Enorma investeringar företages i synnerhet på det kommunala området utan att erforderliga fakta sammanställts och analyserats såsom grund för besluten. Stora latent behov av region- och generalplaner föreligger. Här finnes utrymme för ett icke obetydligt antal humanister med samhällsvetenskaplig inriktning.

Utbyggnadens konsekvenser

Ett flertal remissinstanser instämmer i utredningens uttalande, att framtidens samhälle kommer att ha behov av »en livaktig och mångsidigt inriktad humanistisk forskning». Sålunda understryker exempelvis *det större konsistoriet i Uppsala* angelägenheten av att den humanistiska forskningen ej eftersättes, även om man, med hänsyn till faran för ett humanistöverskott, måste vidtaga vissa åtgärder i avsikt att minska tillströmningen till de rent humanistiska studierna.

Från många håll uttalas, att både den humanistiska forskningen och den av utredningen föreslagna differentieringen av utbildningen i humanistiska ämnen kräver inrättande av nya topptjänster vid de humanistiska fakulteterna. *Historisk-filosofiska sektionen i Uppsala* framhåller bl. a. följande.

De nya utbildningsvägar, som genom differentiering skulle komma till stånd, kommer enligt betänkandet »sannolikt att innefatta olika kombinationer av samhällsvetenskapliga ämnen, språk och övriga humanistiska ämnen». Utredningen finner därför att de humanistiska fakulteterna icke gärna kan expandera enbart inom den samhällsvetenskapliga sektorn utan räknar med en utbyggnad av topptjänster inom ett flertal av de nuvarande humanistiska ämnena, detta i enlighet med riktlinjerna i utredningens tidigare betänkanden. Sektionen vill kraftigt understryka, vad utredningen i detta sammanhang framhåller, nämligen att det här icke enbart är fråga om nya amanuens-, assistent- och lektorstjänster, utan att man »enligt utredningens bestämda uppfattning» även måste räkna med nya professorer och precepturer. Sektionen förutsätter, att de nya topptjänsterna även kommer de rena forskningsämnena till godo.

Språkvetenskapliga sektionen i Uppsala understryker utredningens uttalande, att en differentierad utbildning inom de humanistiska fakulteterna kommer att fordra en större samlad undervisningsinsats än vad en ensartad utbildning kräver. Sektionen instämmer vidare i utredningens uttalande om fakultetsorganisationens konsolidering genom förstärkning av forskningens och forskarhandledningens resurser. För de många kulturområden, som sektionen i forskning och undervisning företräder, kräver sektionen ett betydligt större antal forskar- och lärartjänster än sektionen nu förfogar över.

Humanistiska fakulteten i Lund framhåller, att forskningsmetodikerna i flera rent humanistiska ämnen ofta kräver lika stora resurser som inom samhälls- och naturvetenskaperna. Sedan fakulteten konstaterat, att tillströmningen till undervisningen för högre examina, vilken redan är i starkt stigande, med största sannolikhet kommer att öka och med hänsyn till bristen på lektorskompetenta humanister vid gymnasierna även bör öka under överskådlig tid framåt, gör fakulteten följande uttalande.

Nya topptjänster i redan existerande ämnen är en oundgänglig konsekvens härav och dessutom nödvändiga för bibehållande av nuvarande forskningsstandard. Med hänsyn till forskningens ständigt pågående differentiering är dylika topptjänster lika nödvändiga i sådana forskningsdiscipliner, som nu icke är företrädda av ordinarie lärarkrafter.

Filosofiska fakulteten i Göteborg hävdar, att ökade materiella och personella resurser måste ställas till den humanistiska forskningens förfogande, och anför i detta sammanhang följande.

I första hand bör befintliga institutioner rustas upp, så att de kan fungera effektivt. Utredningen framhåller upprepade gånger att särskilt de samhällsvetenskapliga ämnena behöver förstärkas. Men en oundgänglig förutsättning för att undervisning och forskning i dessa ämnen skall kunna bedrivas på ett tillfredsställande sätt i Göteborg är att lokalfrågorna löses. Vissa av de samhällsvetenskapliga ämnena är i behov av starkt utvidgade utrymmen, om ej rekryteringen till forsknings- och undervisningsbefattningar skall även-tyras. Om denna rekrytering även i fortsättningen försvåras, uppstår en kedjereaktion; så t. ex. uppstår svårigheter att ge kurs- och betygsundervisning i statistik för psykologer och pedagoger.

Även *humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola* tar upp frågan om forskarutbildning och forskningsverksamhet. I avdelningens yttrande framhålles bl. a. följande.

Avdelningen önskar för sin del betona nödvändigheten av att även de humanistiska fakulteterna får tillgång till ett avsevärt ökat antal toptjänster. Utredningen synes också förutsätta detta, bl. a. som följd av den rekommenderade differentieringen av utbildningen. Avdelningen delar oförbehållsamt utredningens åsikt, »att man även inom de rent humanistiska och inom de samhällsvetenskapliga ämnena bör sträva efter relativt stora institutioner, rymmande differentierade toptjänster». Oberoende av differentieringstendenserna på lågstadiet är en sådan typ av institution i hög grad önskvärd och utgör enligt avdelningens uppfattning den bästa garantin för en både allsidig och specialistbetonad forskarutbildning. Avdelningen vill emellertid därutöver framhålla vikten av att goda möjligheter skapas att knyta framstående och på nya områden banbrytande forskare till dessa institutioner, även om något omedelbart praktiskt behov av deras bidrag till undervisningen icke synes föreligga. På detta sätt skulle behovet av nyorientering och fortsatt differentiering inom olika forskningsområdens ram bäst tillgodoses. Avdelningen vill också påpeka, att, som följd av det växande studentantalet och den ökade konkurrensen på arbetsmarknaden, dels ett större antal studerande än för närvarande kan väntas påbörja avancerade högre studier, dels ett inte oväsentligt utrymme måste reserveras för s. k. professorsundervisning på lägre stadier inom ramen för vad de fastställda organisationsplanerna medger.

Statens råd för samhällsforskning understryker, att med hänsyn till den alltmer differentierade forskningen en ökning bör ske av antalet toptjänster inom de samhällsvetenskapliga och juridiska ämnena. *Statens humanistiska forskningsråd* noterar med tillfredsställelse, att utredningen framhållit behovet av ett ökat antal vetenskapliga toptjänster vid de humanistiska fakulteterna och önskvärdheten av att »fakultetsorganisationen konsolideras genom en förstärkning av forskningens och forskarhandledningens resurser». Härjämte anför forskningsrådet bl. a. följande.

Rådet anser i likhet med utredningen, att en ökad differentiering av den humanistiska utbildningen oundvikligen måste medföra en motsvarande utbyggnad av forskningsspecialiteter och därmed av antalet forskarbefattningar. Däremot ställer sig rådet frågande till utredningens uppfattning av en humanistisk vetenskaplig institution som ett organ, vilket omorganiseras och omställs efter skiftningarna på arbetsmarknaden. Utredningen synes härvid ej tillräckligt ha beaktat möjligheten, att de vetenskapliga institutionerna verkligen utför forskningsarbete av sådan betydelse, att respektive vetenskapers roll för bildnings- och samhällslivet och därmed för den akademiska arbetsmarknaden påverkas av forskningsresultaten. Det synes ej heller helt klart framgå av utredningens uttalanden men bör enligt rådets mening kraftigt understrykas, att fruktbart forskningsarbete blott kan planläggas av fackmän, som måste ha helt fria händer vid sitt val av arbetsuppgifter.

Den ekonomiska utbildningen och forskningen

Utbyggnaden av de ekonomiska läroanstalterna

Bland remissinstanserna råder enighet om att utbildningen av civilekonomer måste kraftigt utvidgas. Flertalet myndigheter och organisationer instämmer i utredningens förslag, att utbildningskapaciteten inom ifrågavarande område bör fördubblas och nå upp till 700 årligen nyinskrivna studerande senast från och med läsåret 1966/67.

Bland andra *Sveriges industriförbund* och *Svenska arbetsgivareföreningen* anser, att en dylik utökning av antalet intagna torde motsvara näringslivets behov. Även *Sveriges allmänna exportförening* hälsar med tillfredsställelse, att utredningen föreslagit en väsentlig utbyggnad av utbildningskapaciteten. Några remissinstanser, bl. a. *TCO*, förordar en snabbare utbyggnad än vad utredningen föreslagit. Med hänsyn till den kommande arbetsmarknadssituationen finner *SFS* det sålunda synnerligen angeläget, att den av utredningen beräknade riktpunkten av 700 årligen nyintagna ekonomie studerande uppnås redan inom 3 å 4 år. Även *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* och *Sveriges konservativa studentförbund* anser, att man bör räkna med en något mer forcerad utbyggnadstakt än den utredningen föreslagit. *Lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm* accepterar utredningens riktpunkt, att vid slutet av 1960-talet 700 ekonomie studerande årligen bör nyintagas i hela landet och anför dessutom följande.

Lärarrådet finner det för sin del långt ifrån otroligt, att ökningen av efterfrågan på civilekonomer kommer att bli icke oväsentligt större än vad utredningen räknat med. Såsom grundval för den fortsatta utbyggnaden av civilekonomutbildningen kan emellertid lärarrådet acceptera de av utredningen lämnade siffrorna, om man blott har ögonen öppna för, att dessa icke innebär någon tillförlitlig prognos utan blott en i brist på bättre användbar utgångspunkt för handlingsprogrammet.

Av yttrandena framgår, att man i allmänhet som första åtgärd förordar, att elevintagningen vid de nu *befintliga handelshögskolorna* kraftigt utökas.

Beträffande möjligheterna att utbygga *handelshögskolan i Stockholm* uttalar *lärarrådet vid denna högskola* bl. a. följande.

Vad beträffar den roll handelshögskolan i Stockholm skall spela i utbyggnadsprogrammet har lärarrådet för närvarande intet att tillägga till den förklaring, som högskolans direktion den 9 september 1959 givit angående sin villighet att medverka till en ökad civilekonomutbildning. Förklaringen innebär, att högskolan, om erforderliga medel ställes till förfogande och lärarkrafter kan erhållas, i princip är villig att under en femårsperiod successivt öka intagningen från cirka 225 studerande per år till cirka 275. Högskolan har däremot ej velat nu taga ställning till frågan, om ytterligare ökning av intagningen skall ske under en därpå följande femårsperiod.

Svenska civilekonomföreningen ifrågasätter, om man icke på längre sikt borde kunna öka intagningsciffran ytterligare. Med hänsyn till att Stockholmshögskolans omfattande licentiandutbildning under de närmaste åren kommer att binda en stor del av dess forsknings- och lärarpersonal, synes dock utökningen enligt civilekonomföreningen t. v. böra begränsas till vad utredningen föreslagit. *Stockholms handelskammare* tillstyrker viss ökad intagning vid handelshögskolan i Stockholm i enlighet med föreliggande preliminära planer.

Vissa remissinstanser berör möjligheterna till *civilekonomutbildning* vid *Stockholms blivande universitet* samt frågan om samordning mellan handelshögskolan och universitetet.

Lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm anför bl.a. följande.

Lärarrådet vill gärna betyga sin villighet att förutsättningslöst diskutera i vilka avseenden den av utredningen ifrågasatta samordningen skulle kunna äga rum. I avsaknad av konkreta förslag nödgas emellertid lärarrådet tills vidare ställa sig avvaktande, under erinran att handelshögskolan i Stockholm under alla förhållanden måste väga önskemålen om ett bistånd åt Stockholms universitet mot andra arbetsuppgifter inom ramen för högskolans begränsade resurser. Lärarrådet vill också tillägga, att det synes böra undersökas, om icke Stockholms universitet, även om en viss samordning med handelshögskolan i Stockholm kommer till stånd, bör få en egen professur i företagsekonomi, avsedd att tillgodose behovet av undervisning i detta ämne för studerande inom humanistiska fakulteten.

Humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola yttrar:

Avdelningen kan för sin del inte inse varför civilekonomexamen inte skall kunna avläggas även vid Stockholms humanistiska fakultet, där undervisning i två av civilekonomexamens kärnämnen, nationalekonomi och företagsekonomi, redan nu förekommer. Avdelningen vill i detta sammanhang kraftigt understryka nödvändigheten av att den av Stockholms högskolas lärarråd äskade professuren i företagsekonomi snarast kommer till stånd.

Rektorsnämnden vid Stockholms högskola kan icke finna bärande skäl för att ekonomutbildning icke skulle kunna förläggas likaväl till Stockholms universitet som till universiteten i Uppsala och Lund. Rektorsnämnden, som anser att man bör gå ett steg längre, uttalar dessutom bl. a. följande.

Det vill synas som om den erforderliga utvidgningen av civilekonomutbildningen skulle kunna snabbast och mest rationellt organiseras vid universiteten i Stockholm och Göteborg under samverkan i lämplig form med respektive handelshögskolor. Vad särskilt angår Stockholms universitet — där under alla omständigheter en förstärkning av företagsekonomiens resurser snart måste ske — kan påpekas, att nationalekonomien där i synnerhet efter de ytterligare förstärkningar, som föreslås i proposition till 1960 års riksdag, kommer att ha större personella resurser representerande differentierade ämnesinriktningar än något av de andra universiteten. Den ekonomiska forskningen i Stockholm har också stora kraftkällor i sitt nära samarbete med sådana institutioner som konjunkturinstitutet och industriens utredningsinstitut. En form borde kunna finnas för en samverkan mellan universitetet och handelshögskolan, varigenom stora och rikt differentierade resurser skulle kunna ställas till buds för civilekonomutbildningen. Utan att här kunna gå närmare in på frågan om en dylik samorganisation vill rektorsnämnden framkasta tanken, huruvida icke en viss linjedelning inom civilekonomutbildningen borde ske. Rektorsnämnden menar, att den primära uppgiften för en sådan kommitté, som utredningen föreslår, bör vara att förutsättningslöst utreda möjligheterna att på nu antytt sätt åstadkomma den önskvärda utvidgningen av civilekonomutbildningen. Givetvis bör en sådan uppgift för kommittén medföra, att den får en annan sammansättning än utredningen föreslagit.

Oavsett till vilket resultat den ifrågasatta utredningen kan leda, finner *kanslern* det uppenbart, att behov kommer att föreligga av en professur i företagsökonomi vid det blivande universitetet i Stockholm, eftersom det nuvarande arrangemanget med lärarkrafter från handelshögskolan i Stockholm visat sig helt otillräckligt för Stockholms högskolas behov.

Angelägenheten av den av utredningen föreslagna utbyggnaden av handels högskolan i Göteborg — såväl den provisoriska förstärkningen som utbyggnaden på längre sikt — understrykes av åtskilliga remissinstanser.

Lärarrådet vid handelshögskolan i Göteborg framhåller huvudsakligen följande.

Lärarrådet har full förståelse för kraven på en snabbt ökad utbildningskapacitet, detta särskilt som man kan räkna med att behovet av civilekonomer ständigt kommer att stegras. Handelshögskolan i Göteborg har inga invändningar att rikta mot det förslag till en provisorisk utbyggnad som universitetsutredningen framlägger. Lärarrådet vill dock starkt understryka, att utbyggnaden endast kan betraktas som ett provisorium, vidtaget i syfte att snabbast möjligt öka intagningskapaciteten i en för civilekonomutbildningen trängd situation. Programmet ger sålunda inga som helst resurser för den vidareutbildning av lärare som måste kunna ske för att man skall kunna tillgodose det ökade behovet av lärarkrafter.

Lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm anför bl. a. följande.

Lärarrådet förutsätter liksom universitetsutredningen, att en väsentlig del av den ifrågasatta kapacitetsökningen skulle vinnas genom en upprustning av handelshögskolan i Göteborg. Detta är enligt lärarrådets mening den åtgärd, som först av alla bör vidtagas och det är synnerligen angeläget, att detta sker utan något dröjsmål. Det är emellertid nödvändigt, att man därvid inriktar sig på att åstadkomma en minst så omfattande förbättring av utbildningsstandarden vid handelshögskolan i Göteborg som dess företrädare vid åtskilliga tillfällen under senare år begärt. Det bör icke komma i fråga, att man vid handelshögskolan i Göteborg genomför en kvantitativ expansion utan att samtidigt genomföra en verklig kvalitativ expansion, som råder bot på de svårigheter, varmed handelshögskolan i Göteborg kämpar, och som ger denna högskola möjlighet att på ett tillfredsställande sätt berika sitt undervisningsprogram. Åtgärder av detta slag bör vidtagas utan avbidan på att den av utredningen föreslagna kommittén slutfört sitt arbete och om möjligt igångsättas redan innan kommittén trätt i verksamhet.

Kanslern anser sig i princip kunna tillstyrka utredningens förslag, i vad det samma innebär en förstärkning av handelshögskolans i Göteborg utbildningskapacitet och resurser.

Den framlagda planen för Göteborgshögskolans utbyggnad utgör enligt Svenska civilekonomföreningens åsikt den allra mest angelägna delen av utredningens förslag i fråga om civilekonomutbildningen. Föreningen anför vidare följande.

Den föreslagna ökningen av utbildningsresurserna vid handelshögskolan i Göteborg bör dock ses som en första etapp. Det torde vara möjligt och ur undervisnings- och forsknings-synpunkt synnerligen lämpligt att bygga ut denna högskola till samma storlek, som utredningen föreslår beträffande handelshögskolan i Stockholm. Enligt föreningens mening bör handelshögskolan i Göteborg redan i den första utbyggnadsetappen ges avsevärt ökade resurser för utbildning av lärare och forskare inom det ekonomiska området.

Utredningens förslag i nu förevarande avseenden tillstyrkes dessutom av Kooperativa förbundet, Stockholms handelskammare, TCO och SFS.

Under hänvisning till att den av utredningen föreslagna kommittén bl. a. borde få i uppdrag att utreda förutsättningarna för en närmare anknytning mellan handelshögskolan i Göteborg och de sam-

hällsvetenskapliga ämnena vid universitetet därstädes anför lärarrådet vid handelshögskolan i Göteborg huvudsakligen följande.

Hur ett närmare samarbete skall kunna ordnas blir en av de frågor, som kommittén får taga ställning till. I avsaknad av ett konkret förslag vill lärarrådet icke taga upp denna fråga till behandling annat än med några allmänna synpunkter. Lärarrådet har förklarat sig villigt att medverka till en uppbyggnad av en undervisning i företagsekonomi vid universitetet. Det kan dock knappast bli tal om att i någon större utsträckning ha gemensamma kurser för civilekonomutbildning å ena sidan och för olika former av universitetsutbildning å andra sidan. Samarbetet kan emellertid trots detta vara mycket givande, då härigenom möjliggöres medverkan vid den ena läroanstalten av professorer (motsvarande) från den andra högre läroanstalten i sådana fall, då professurer saknas i ämnen, som likväl kan vara av betydelse för undervisningen. Handelshögskolan räknar t. ex. med möjligheten att kunna få stöd från universitetet i bl. a. ämnena statistik, socialpsykologi, sociologi och statskunskap.

I anslutning härtill må nämnas, att *filosofiska fakulteten i Göteborg*, som avstyrker, att civilekonomutbildningen överflyttas till de humanistiska fakulteterna, tillstyrker förslaget att en kommitté snarast tillkallas för att utreda frågan om hur handelshögskolornas kapacitet att utbilda civilekonomer skall förstärkas. *Kanslern* framhåller, att en första förutsättning för en sammanslagning av Göteborgs universitet och handelshögskolan därstädes synes vara, att handelshögskolan förstärkas.

Universitetsutredningens förslag att civilekonomutbildning skall anordnas i anknytning till *universiteten* tillstyrkes av *arbetsmarknadsstyrelsen*. Även åtskilliga andra remissinstanser förordar, med hänsyn till att utbildningskapaciteten vid de befintliga handelshögskolorna ej inom rimlig tid kan utökas i önskad omfattning, att utbildning av civilekonomer kommer till stånd vid universiteten i Uppsala och Lund. Härvid understryker vissa remissinstanser, att utbildningen bör vara likvärdig med den vid handelshögskolorna. I angiven riktning uttalar sig bl. a. *länsstyrelsen i Uppsala*, *Kooperativa förbundet*, *LO*, *TCO*, *SACO*, *Svenska civilekonomföreningen*, *Sveriges socialdemokratiska studentförbund*, *Östergötlands och Södermanlands handelskammare* samt *Handelskammaren i Gefle*. *SFS* framhåller i detta sammanhang bl. a. följande.

Civilekonomutbildningen vid universiteten måste givetvis vara likvärdig med den vid handelshögskolorna. Dock bör utbildningen i Uppsala och Lund ges möjligheter till anpassning efter nya krav, något som bör kunna ske genom samarbete mellan de samhällsvetenskapliga och ekonomiska fakulteterna. Medan ekonomutbildningen i huvudsak bör vara fristående från den samhällsvetenskapliga, torde ett gemensamt utnyttjande av undervisningslokaler och bibliotek vara möjligt.

För en starkare inordning av civilekonomutbildningen i universitetsorganisationen uttalar sig *SACO*, som anser, att man bör eftersträva att helt integrera civilekonomutbildningen i universiteten och där anknyta den till den samhällsvetenskapliga utbildningsorganisationen. *SACO* uttalar:

Det kan knappast råda någon tvekan om att en sådan integration kommer att vara till förmån för civilekonomutbildningen. *SACO* vill därför förordas, att en lösning enligt

dessa riktlinjer eftersträvas och att direktiven för den föreslagna kommittén utformas med hänsyn härtill.

TCO anför huvudsakligen följande.

En nära kontakt med den samhällsvetenskapliga forskningen och undervisningen i allmänhet kan leda till en kvalitetshöjning av civilekonomutbildningen, och detta inte minst genom att de blivande civilekonomerna kan finna det naturligt att följa undervisningen även inom ämnen, som inte obligatoriskt ingår i deras examen. Härigenom skulle också civilekonomernas användbarhetsområde på arbetsmarknaden kunna vidgas.

Under återopande av bl. a. bristen på kvalificerade lärare i främst ämnet företagsekonomi finner ett flertal remissinstanser, att man under de närmaste åren bör koncentrera utbyggnaden till *en ny ort*. Sålunda anför *Sveriges industriförbund* och *Svenska arbetsgivareföreningen* följande.

Lärartillgången i de företagsekonomiska ämnena kommer under de närmaste åren sannolikt att bli så knapp, att det enligt organisationernas uppfattning inte är möjligt att under den närmaste femårsperioden bygga upp mer än en ny handelshögskola. Om man såväl i Lund som i Uppsala samtidigt söker rekrytera kompetenta lärare för ekonomutbildningen, kommer det att taga avsevärd tid innan något av universiteten kan börja utbilda ekonomer. Utredningens berömvärda strävanden att snabbt bereda de växande studentkullarna ökade utbildningsmöjligheter gagnas bättre av att ytterligare ekonomutbildning de närmaste åren begränsas till endast ett universitet.

Sveriges allmänna exportförening framhåller bl. a. följande.

Huruvida utbyggnaden bör ske genom att, såsom föreslagits, civilekonomutbildning kommer till stånd vid universiteten i Uppsala och Lund, eller genom inrättande av en eller flera handelshögskolor, finner föreningen tveksamt. Oavsett vilket alternativ som kommer till utförande synes det dock angeläget, att nya utbildningsmöjligheter på området tillskapas så snart sig göra låter. Lämpligare än att börja organisera undervisning på flera platser samtidigt torde sålunda vara att koncentrera sig på färdigställandet av en komplett ny läroanstalt (eller en ekonomisk fakultet), innan man begynner organisera ytterligare en dylik.

Svenska bankföreningen uttalar:

Vad beträffar utbildningen av civilekonomer vill bankföreningen betona att en anknytning härav till universiteten på sikt har stora fördelar. Bankföreningen vill framföra den synpunkten att den av utredningen förordade utbyggnaden av utbildningen framstår som nödvändig, men att det torde vara angeläget att resurserna härvid till en början koncentreras på ettdera av universiteten i Uppsala och Lund, och att först när undervisningen vid den valda läroanstalten bedrivs med ett tillräckligt antal kompetenta lärare det andra universitetet blir föremål för en motsvarande utbyggnad.

SACO anför:

Därest brist på lärarkrafter hindrar, att civilekonomutbildning omedelbart påbörjas vid samtliga universitet, är det angeläget, att denna utbildning i varje fall kommer till stånd vid ett av universiteten så snart som möjligt. Därefter bör den utbyggas till övriga universitet.

Lärarrådet vid handelshögskolan i Göteborg finner att — med hänsyn till de lägre kostnader som kommer att uppstå vid ett mindre antal större högskolor

— den erforderliga utbyggnaden av civilekonomutbildningen bör koncentreras till en ny utbildningsanstalt, förlagd till Skåne.

Med hänsyn till avsaknaden av civilekonomutbildning i de sydligaste delarna av landet finner flera remissinstanser, att dylik utbildning i första hand bör komma till stånd i Lund. För en sådan turordning uttalar sig *länsstyrelsen i Malmöhus län, stadsfullmäktige i Lund, Skånes handelskammare och lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm.*

Handelskammaren i Göteborg håller före, att, om endast en läroanstalt bör upprättas, företräde bör ges åt Lund.

Stadsfullmäktige i Malmö har godkänt ett yttrande av *drätselkammaren* därstädes, vari beklagas att utredningen kommit till det resultatet, att en handelshögskola icke bör placeras i Malmö.

Några remissinstanser anser, att en ny, till Lund förlagd utbildningsanstalt, bör organiseras som en självständig ekonomisk fakultet vid universitetet. *Humanistiska fakulteten i Lund* är sålunda av den uppfattningen, att den föreslagna utbildningen av civilekonomer bör frikopplas från humanistiska fakulteten. Fakulteten redogör i korthet för den alternativa organisationsform, som förordats av den av Skånes handelskammare och universitetet tillsatta kommittén samt anlägger därefter vissa synpunkter på organisationsformen. Av yttrandet framgår huvudsakligen följande.

Kommittén hade för sin del förordat en lösning, enligt vilken en handelshögskola vid Lunds universitet skulle inrättas. Handelshögskolan skulle samtidigt utgöra en särskild ekonomisk fakultet vid universitetet. Fakulteten skulle fungera som handelshögskolans styrelse men lyda under större konsistoriet och därigenom även — i motsats till vad som för närvarande är fallet med de befintliga handelshögskolorna — under universitetskanslern och ecklesiastikdepartementet. I fakulteten skulle förutom ämnesrepresentanterna ingå tre representanter för näringslivet, vilka efter förslag av Skånes handelskammare skulle utses av större akademiska konsistoriet. Dekanus i fakulteten skulle samtidigt fungera som handelshögskolans rektor och företräda högskolan utåt. Ett av kommitténs främsta motiv för denna lösning var kravet på likvärdighet mellan civilekonomutbildningen vid universitetet och vid de äldre handelshögskolorna. Detta likvärdighetskrav skulle enligt kommittén bäst tillgodoses, om den nya organisationen utåt framträdde som en handelshögskola och näringslivet fick ett visst inflytande i dess ledning. Likvärdighetskravet förutsätter enligt kommittén också samma intagningsregler som vid de äldre handelshögskolorna.

Enligt fakultetens mening är civilekonomutbildningen en tämligen enhetlig fackutbildning, som rätt avsevärt skiljer sig från humanistiska studier. Den starka inriktningen på företagets och samhällets ekonomi, behovet av specialiserad undervisning och den nödvändiga intima kontakten med näringslivet ställer särskilda krav på undervisnings- och forskningsorganisationen. Det är viss risk för att det kan bli svårigheter att i en och samma fakultet administrera undervisning och forskning av så olikartad karaktär som det här skulle bli fråga om. Att utbildningen av civilekonomer hänföres till annan fakultet än den humanistiska behöver givetvis inte betyda, att stränga gränser mellan fakulteterna upprätthålles. I fråga om de ekonomie studerandenas språkundervisning måste t. ex. samarbete etableras med humanistiska fakulteten.

För utbildningen av speciellt civilekonomer synes den av kommittén förordade lös-

ningen, för vilken förut redogjorts, vara att föredraga. Här har fakultetsorganisationen byggts upp med det direkta syftet att utbilda kvalificerad personal för näringslivet. Sannolikt får en sådan organisation större förutsättningar att hålla intim kontakt med företagsvärlden än en ekonomisk-samhällsvetenskaplig fakultet. Det förhållandet, att näringslivet har ett visst inflytande inom fakulteten, gör att man från detta håll också kan komma att känna ett ansvar för verksamheten. Dekanus får genom sin rektorsfunktion bättre möjligheter att bevaka civilekonomutbildningens intressen utåt.

Den av humanistiska fakulteten förordade organisationsformen skulle enligt *det större konsistoriets i Lund* mening utgöra den bästa garantin för att civilekonomutbildningen vid universitetet blev likvärdig med den som meddelas vid de äldre handelshögskolorna.

Skånes handelskammare yttrar huvudsakligen följande.

I första hand måste handelskammaren anmäla en avvikande mening i fråga om vad som synes vara utredningens huvudtes, d. v. s. inordnandet av civilekonomutbildningen i den allmänt samhällsvetenskapliga utbildningen. Handelskammaren vill icke förneka, att de ämnesområden, som omfattas av civilekonomutbildningen, i viss utsträckning tillhör de samhällsvetenskapliga disciplinerna, men tyngdpunkten i civilekonomutbildningen måste ligga på någonting annat än samhällsvetenskaper i vanlig mening. Medan samhällsvetarna i huvudsak utbildas för administrativa befattningar bl. a. inom stat och kommun och för lärartjänster, avser övervägande flertalet civilekonomer att söka sin bana som kvalificerade tjänstemän inom näringslivet. Det gäller för de blivande civilekonomerna icke blott att skaffa sig det kunskapsstoff och den intellektuella träning, som är önskvärd för deras blivande befattningar i näringslivet, utan även att redan på utbildningsstadiet göra sig förtrogna med den speciella miljö, som affärlivet utgör med dess speciella arbetsformer, och det språk som där talas. De måste också redan på detta stadium bli kostnadsmedvetna och bibringas insikt om lönsamhetens betydelse. För samhällsvetarna har sådana element i utbildningen icke samma betydelse. Det går icke att komma ifrån, att civilekonomutbildningen är en relativt enhetlig fackutbildning och icke en samhällsvetenskaplig utbildning i vidare bemärkelse och ännu mindre en humanistutbildning. Härmed har handelskammaren ej velat förringa behovet av ökat utrymme för samhällsorienterande ämnen i kursplanerna för ekonomexamen. Den omständigheten, att handelskammaren och Lunds universitet så starkt hävdat kravet på att utbildningen, ehuru förlagd inom universitetets ram, skulle äga rum vid en särskild fakultet (handelshögskola), sammanhänge ytterligare därmed, att man ansåg, att härigenom skulle skapas större förutsättningar för fortlöpande samarbete och kontakt mellan undervisning och forskning å ena sidan och näringslivet å andra sidan. Med sitt förslag avsåg handelskammaren och universitetet att tillvarata de värdefulla former för utbildningen och forskningen, som utvecklats vid de äldre handelshögskolorna, samtidigt som en anknytning skedde till universitetet med de möjligheter, som därmed öppnades för en större ämnesdifferentiering. Frågan gäller ytterst möjligheterna att hålla isär de olika utbildningsmålen och att säkerställa, att de blivande civilekonomerna erhåller den utbildning, som deras kommande arbetsuppgifter inom näringslivet kräver. Handelskammaren vill också peka på att behovet av civilekonomer är väsentligen beroende av utbildningens utformning och inriktning. Visar erfarenheten, att de utexaminerade civilekonomerna uppfyller »avnämarnas» förväntningar och går väl iland med dem anförtrodda arbetsuppgifter, kommer efterfrågan på civilekonomer att bli god; visar de sig mindre användbara minskas obönhörligen denna efterfrågan. Endast alternativet med en egen ekonomisk fakultet, i vilken civilekonomutbildning utgör kärnan, synes kunna hålla måttet.

Svenska civilekonomföreningen anför bl. a. följande.

Den utomordentligt snabba utveckling näringslivet genomgår ställer oeftergivliga krav på att utbildningen och undervisningsplanerna ständigt anpassas efter de aktuella behoven. Det som hittills gett civilekonomutbildningen dess värde och som varit helt utslagsgivande för uppskattningen av denna utbildning har just varit att handelshögskolorna haft ett synnerligen levande erfarenhetsutbyte med näringslivet. Om en garanti skall skapas för att det för civilekonomutbildningen ytterst vitala behovet av löpande erfarenhetsutbyte med näringslivet vidmakthålles, är det synnerligen viktigt att utbildningen får en härför anpassad organisatorisk uppbyggnad inom universitetets ram. Med denna målsättning framstår det som uppenbart, att en fristående fakultet för civilekonomutbildningen klart vore att föredra framför ett inlemmande av denna i någon redan befintlig fakultet.

Några remissinstanser anser, att den tredje läroanstalten bör organiseras som en till Sydsverige förlagd fristående högskola, samt förordar i anslutning härtill, att det fortsatta utredningsarbetet i så måtto bör bli förutsättningslöst, att även alternativet med en fristående handelshögskola blir föremål för ytterligare övervägande.

Direktionen för handelshögskolan i Stockholm uttalar bl. a. följande.

Direktionen vill för sin del ifrågasätta, huruvida utredningen i tillräcklig mån beaktat, att civilekonomutbildningen i särskild grad är tänkt som en yrkesutbildning. Kunskapsstoffet i de olika ämnena har successivt utformats med sikte framför allt på vad som är väsentligt för den kvalificerade personalen i näringsföretagen. Under en sådan gemensam aspekt har undervisningen sammanhållits och detta har lett till den för handelshögskolorna typiska integrationen mellan de olika ämnena. Det är sannolikt, att berörda för en effektiv civilekonomutbildning väsentliga moment skulle efter hand försvagas, därest undervisningen inlemmades i en allmän samhällsvetenskaplig fakultet vid ett universitet. Till den framgång och uppskattning, som civilekonomutbildningen erhållit, har otvivelaktigt bidragit, att företrädare för näringslivet kunnat fortlöpa öva inflytande på dess utformning. Detta talar för att representanter för näringslivet tillerkännes icke blott konsultativa funktioner utan även någon medbestämmanderätt. En sådan starkare ställning för näringslivets företrädare är naturligen också ägnad att främja den kontakt mellan undervisning och praktik, som över huvud är en förutsättning för att verksamheten skall bli ändamålsenlig. De kostnadsbesparingar, vilka kunna vinnas genom anknötning till ett universitet, torde icke vara alltför betydande i betraktande av den väsentliga förstärkning av universitetets resurser, som — efter vad utredningens egna uppgifter ge vid handen — ändå uppenbarligen skulle bli nödvändig för civilekonomernas skull. En direkt anknötning till ett universitet skulle väl sannolikt ha fördelar med sig i fråga om forskning och lärarutbildning. Det samarbete, som på detta plan är önskvärt, torde dock utan svårighet kunna etableras även mellan en fristående handelshögskola och ett närbeläget universitet.

I liknande riktning uttalar sig *Stockholms handelskammare* och *Högerns ungdomsförbund*.

Statskontoret håller före, att den föreslagna utredningskommittén bör erhålla i uppdrag att förutsättningslöst bedöma, huruvida den erforderliga civilekonomutbildningen bör tillgodoses genom universitetsundervisning på i betänkandet föreslaget sätt eller genom inrättande av en tredje handelshögskola. Vid det senare alternativet synes statens medverkan böra begränsas till bidrag till löner och omkostnader.

Enligt Svenska civilekonomföreningen bör kommittén få i uppdrag att mer allsidigt pröva de organisatoriska frågorna och att i dessa avseenden icke vara bunden av universitetsutredningens förslag.

Kanslern anser sig icke kunna tillstyrka, att principbeslut nu fattas om anordnande av civilekonomutbildning vid universiteten i Uppsala och Lund. Kanslern åberopar härvid vad historisk-filosofiska sektionen i Uppsala anfört samt hänvisar dessutom till filosofiska fakultetens i Göteborg yttrande.

Enligt historisk-filosofiska sektionen i Uppsala har tillgodoseendet av näringslivets behov av företagsekonomiskt utbildad arbetskraft redan förbättrats, därigenom att ämnet företagsekonomi sedan läsåret 1958/59 införts vid de humanistiska fakulteterna. Sektionen uttalar vidare huvudsakligen följande.

Det synes sektionen lämpligt, att man bör avvakta erfarenheterna av de ännu oprövade utbildningsmöjligheter, som härigenom skapats, innan man splittrar utnyttjandet av de begränsade personella resurserna på det ekonomiska ämnesområdet vid universiteten genom att införa ytterligare en ny typ av kursplan och examen. Även de nya kombinationsmöjligheter, som kan tillkomma genom en differentiering inom de humanistiska ämnena, bör enligt sektionen prövas, innan man binder sig för en standardiserad ekonomutbildning enligt de traditionella linjer utredningen synes förorda. I beaktande av näringslivets mångskiftande behov av personal med ekonomisk utbildning och svårigheten att bedöma arten av detta behov för framtiden, torde det även beträffande den speciellt företagsökonomiskt inriktade utbildningen vara önskvärt, att universiteten får största möjliga frihet att experimentera med nya kurskombinationer. Utredningens rekommendation att vid universiteten införa en civilekonomutbildning, vilken både till kursinnehåll och examensfordringar skall vara »fullt likvärdig med den utbildning, som meddelas vid handelshögskolorna», skulle även i detta fall kunna komma att binda universiteten vid alltför traditionella mönster. Ur näringslivets synpunkt torde det snarare vara till fördel, att de personella resurser, som står till universitetens förfogande på företagsekonomiens område, åtminstone delvis kan koncentreras på andra delområden än de vid handelshögskolorna förekommande. En sådan koncentration underlättas av att flera kurselement, vilka ingår i handelshögskolornas företagsekonomiska undervisningsplaner, vid universiteten är företrädda av särskilda ämnen. Sektionen anser det emellertid önskvärt, att en särskild kommitté tillsättes för att bl. a. närmare utreda civilekonomutbildningens framtida utbyggnad. En sådan kommittés arbetsuppgifter bör emellertid utvidgas till en utredning av hela frågan om den framtida organisationen och inriktningen av den ekonomiska och allmänt samhällsvetenskapliga utbildning, vilken närmast avser att tillgodose näringslivets personalbehov. Kommittén bör därvid även ta hänsyn till de nya utbildningsmöjligheter, som skapats genom införandet av ämnet företagsekonomi i samhällsvetenskaplig examen och filosofie kandidatexamen, och undersöka, vilka differentieringsmöjligheter som framför allt bör komma i fråga inom den humanistiska fakultetens ämnesområde för att de, som avlägger dessa examina, mest effektivt skall kunna utnyttjas i näringslivets tjänst.

Filosofiska fakulteten i Göteborg avstyrker — som förut nämnts — att civilekonomutbildningen överflyttas till de humanistiska fakulteterna samt framhåller dessutom huvudsakligen följande.

Enligt utredningen skall den föreslagna civilekonomutbildningen i Uppsala och Lund vara »likvärdig, om ock ej i alla detaljer lika» med den som ges vid handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg. Ur vilken synpunkt respektive examina skall ha samma värde får man icke reda på i utredningens betänkande. Om de skulle vara likvärdiga ur de

blivande arbetsgivarnas synpunkt, måste dessas åsikter ha inhämtats, och det har uppenbarligen icke skett; tvärtom synes det föreligga en viss misstro mot en akademisk civil-ekonomutbildning. Liksom i övrigt i hela diskussionen om överflyttning av examina mellan fakulteter och fackhögskolor, bortser man från det faktum, att en examens värde är en frukt av den praxis, som har vuxit fram inom en viss fakultet eller fackhögskola. Olika examina bör ha olika namn, just för att ge den blivande arbetsgivaren bästa möjliga vägledning. Examinas likvärdighet skall framträda däri, att innehavarna av examen skall vara lika eftersökta på arbetsmarknaden, churu för delvis olika arbetsuppgifter.

Beträffande samhällsvetenskaperna, som fakulteten närmast har anledning att yttra sig om, finns det skäl att över huvud taget ifrågasätta det berättigade i själva denna strävan till likformighet. I stället för att vid de humanistiska fakulteterna i Lund och Uppsala söka kopiera handelshögskolorna genom att där inrätta nya professurer i företagsekonomi, samtidigt som handelshögskolan i Göteborg kraftigt upprustas, synes det fakulteten vida rimligare att vid universiteten bygga ut den redan förefintliga organisationen av de samhällsvetenskapliga ämnena på ett sätt som motsvarar målsättningen för filosofiska examina i dessa ämnen. Vid universiteten bör sålunda nationalekonomi vara huvudämnet inom den ekonomiska ämnessektorn, och detta ämne bör därför i första hand byggas ut med flera topptjänster. Ämnet företagsekonomi bör vid universiteten betraktas som ett stödämne till nationalekonomin; eventuellt bör betyg i företagsekonomi icke få medtas i examen utan betyg i nationalekonomi eller alternativt utan att ingå i pol. mag.-examen. Vid handelshögskolorna (respektive en ekonomisk fakultet) bör däremot företagsekonomi utgöra det centrala ämnet. Utredningen har ej beaktat det faktum, att universitetens och handelshögskolornas undervisningsämnen icke täcker varandra, även när de har samma namn, och att de ej ingår i samma uppsättning av ämnen och i samma studiegång. Man får vid läsningen av betänkandet närmast det intrycket att utredningen anser, att ämnen med samma benämning borde vara lika med avseende på sin inriktning. I så fall hade utredningen bort visa vad det är för fel med de nuvarande ämnenas utformning och med den nuvarande uppsättningen av ämnen för olika utbildningslinjer. Man kan härvidlag inte nöja sig med allmänna fraser om att alla samhällsvetenskapliga ämnen liksom alla naturvetenskapliga ämnen alltmera konvergerar på forskningsplanet; ämnesorganisationen och examensväsendet bestämmes i första hand av undervisningen och dess målsättning.

Det större konsistoriet i Lund har i en sedermera inkommen skrift bemött kanslerns synpunkter, vilka — såsom av det föregående framgår — främst grundar sig på historisk-filosofiska sektionens i Uppsala uttalande. I konsistoriets bemötande framhålles bl. a. följande.

Konsistoriet vill såtillvida instämma med sektionen i Uppsala, att akademiker med betyg i företagsekonomi i förening med sådana ämnen som nationalekonomi, statistik, matematik, sociologi, geografi, psykologi eller moderna språk kan vara mycket lämpliga på specialbefattningar inom näringslivet. Man får emellertid ej bortse ifrån att företagets efterfrågan på personal med civilekonomutbildning för närvarande är många gånger större än på personal med andra former av ekonomisk-samhällsvetenskaplig utbildning. Detta förhållande torde bli bestående för lång tid framåt även om möjligheterna att erhålla företagsekonomisk utbildning vid universiteten blir mera kända bland företagen än vad de är i dag. Med nuvarande lärarresurser kan universiteten ej göra anspråk på att ge en så allsidig specialutbildning i företagsekonomi som det är möjligt att meddela vid en handelshögskola eller en motsvarande fullt utbyggd ekonomisk fakultet.

Universitetskanslern har helt förbigått de motiv, som konsistoriet och humanistiska fakulteten anfört till förslaget, att en verklig civilekonomutbildning införes vid universitetet i Lund. Det har från dessa håll starkt betonats, att utbildningen av personal för företagen måste ordnas på ett sätt, som kan påräkna fullt förtroende från näringslivets

sida. Endast härigenom kan det för undervisning och forskning nödvändiga samarbetet mellan universitetet och företagsvärlden komma till stånd. Även om civilekonomutbildning i Lund ej kan igångsättas förrän om ett par år, är det med hänsyn till planeringen angeläget att ett principbeslut omedelbart fattas. Det gäller framför allt att i god tid förbereda rekryteringen av erforderlig lärarpersonal i företagsekonomi. Universitetet kan ej räkna med att utnyttja enbart lärare, som fått sin utbildning vid handelshögskolorna. Om riksdagen nu fattar ett beslut om civilekonomutbildningen, finns det goda utsikter att en icke obetydlig forskningsverksamhet på det företagsekonomiska området redan till hösten skall kunna upptagas i samarbete med det sydsvenska näringslivet. Härigenom torde det bli möjligt att få fram ett antal egna licentiater, som kan bli lämpliga som lärare.

Vissa planeringsfrågor

Några remissinstanser anser, att skäl i och för sig icke föreligger för s p ä r a t t i l l t r ä d e till civilekonomutbildningen. Åtskilliga instanser finner dock, att bl. a. bristen på kvalificerade lärare nödvändiggör, att man åtminstone till en början begränsar den årliga intagningen av nya studerande.

Humanistiska fakulteten i Lund sammanfattar sina synpunkter sålunda.

Fakultetens uppfattning överensstämmer med utredningens, att numerus clausus-systemet bör kunna slopas vid alla högre läroanstalter, när högskoleväsendet blir fullt utbyggt. Så länge handelshögskolorna ej har möjlighet att ta emot alla inträdessökande, måste för åstadkommande av den nödvändiga likvärdigheten samma intagningsregler gälla vid handelshögskola och universitet.

Lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm anför i huvudsak följande.

Lärarrådet kan instämma i universitetsutredningens grundsyn, att spärrar bör borttagas såvitt gäller civilekonomutbildningen. En annan sak är, att bristen på lärare under åtminstone första delen av 1960-talet kommer att göra spärrar nödvändiga tills vidare. Vidare torde med hänsyn till den kraftiga studenttillströmning, som man har att emotse, en spärr vara ofrånkomlig, så länge man vill lägga siffran 700 till grund för utbildningsorganisationens dimensionering.

Direktionen för handelshögskolan i Stockholm framhåller i anslutning till lärarrådets uttalande bl. a. följande.

Vad gäller den principiella frågan, huruvida tillträdet till studier för ekonomexamen skall vara fritt eller en viss selektion bibehållas, har olika meningar gjort sig gällande inom direktionen. Generellt har hävdats, att olägenheterna av en viss sovring bör vägas mot de nackdelar för undervisningen och utbildningsresultatet, som en nivellering av studentmaterialet åtminstone på längre sikt måste leda till. Oavsett vilken principiell inställning man må intaga är direktionen i likhet med lärarrådet enig därom, att de knappa utbildningsresurserna under nu överskådlig tid faktiskt torde göra en viss selektion nödvändig, detta i varje fall vid handelshögskolan i Stockholm.

Liknande synpunkter framföres av *Stockholms handelskammare*.

Skånes handelskammare framhåller i anslutning till universitetsutredningens referat av den skånska kommitténs motiv för förslaget om en särskild, spärrad fakultet för civilekonomutbildningen i Lund bl. a. följande.

Handelskammaren är förvisso angelägen om att näringslivets rekrytering av högskoleutbildad personal blir den bästa möjliga. Handelskammaren inser, att detta urval kan ske

på olika vägar, och att den spärrade intagningen till civilekonomutbildningen står mindre väl i överensstämmelse med principerna för vårt akademiska utbildningsväsen och dessutom icke är någon säker garanti för fullgod rekrytering. I själva principfrågan föreligger alltså i denna del inga egentliga meningsskiljaktigheter mellan handelskammaren och universitetsutredningen. Utredningens uppfattning sammanfaller med handelskammarens även såtillvida, att enighet synes råda därom, att under de första åren den bristande tillgången på lärare nödvändiggör en begränsad intagning. Detta innebär, att utredningen godtagger en intagningsbegränsning under de första övergångsåren, vilket är värdefullt, eftersom den nya utbildningens goodwill då grundlägges. Vad som skiljer handelskammaren från utredningen är närmast, att handelskammaren håller före, att begränsad intagning bör upprätthållas för den nya civilekonomutbildningen i Lund, så länge motsvarande system tillämpas vid handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg, detta för att förhindra, att den nya utbildningen får en sämre värde och mer eller mindre betraktas som en avstjälningsplats för dem som på grund av otillräcklig poängsumma ej kommer in i Stockholm och Göteborg.

Handelskammaren för Örebro och Västmanlands län ansluter sig helt till utredningens uppfattning i fråga om villkoren för att vinna inträde vid den föreslagna civilekonomutbildningen i Lund och Uppsala. *Handelskammaren i Gefle* finner det vara en fördel, om nu rådande intagnings spärrar på längre sikt kommer att bortfalla.

Svenska civilekonomföreningen anser i likhet med utredningen, att studentexamen bör utgöra grund för intagningen till de akademiska läroanstalterna och att någon inträdesprövning utöver denna i princip icke bör förekomma. Föreningen utgår emellertid från att tillströmningen till civilekonomutbildningen kommer att vara så kraftig, att en fördubbling av intagningskapaciteten icke tillnärmelsevis räcker för ett slopande av spärrarna.

SFS framhåller, att lärarresurserna vid de ekonomiska utbildningslinjerna bör på samma sätt som vid de filosofiska fakulteterna automatiskt anpassas efter elevantalet.

Såväl *SACO* som *TCO* vänder sig mot tanken på spärrad intagning. *SACO* anför sålunda bl. a. följande.

SACO hälsar med tillfredsställelse utredningens förslag att möjlighet skall öppnas till icke spärrad civilekonomutbildning vid universiteten. Reformen skulle möjliggöra för den studerande att fritt välja mellan att bli civilekonom med en relativt specialiserad, främst företagsekonomisk utbildning, eller att bli *politices* magister eller filosofie kandidat med en allmännare samhällsvetenskaplig utbildning eller en sådan specialiserad till andra ämnen eller till företagsekonomi. En sådan reform skulle ge friare kombinations- och kompletteringsmöjligheter och därför medföra bättre anpassning till skiftande slag av yrkesverksamhet. Den skulle också ge större flexibilitet med hänsyn till såväl individens önskemål som arbetsmarknadens krav. Å andra sidan skulle också vissa nackdelar vara förenade med ett sådant system som utredningen närmast synes ha tänkt sig, nämligen att civilekonomutbildning skulle kunna erhållas både vid spärrade fackhögskolor och vid två fria fakulteter. Både med hänsyn till spärran och av andra skäl skulle det kunna leda till att åtminstone arbetsgivarna skulle anse det finnas två olika slags civilekonomexamina med olika dignitet.

TCO yttrar bl. a. följande.

I direktiven för den kommitté som skall utreda frågan om civilekonomutbildningen i Uppsala och Lund bör givetvis ingå, att tillträde till civilekonomutbildningen vid universiteten inte skall vara spärrad. Det förhållandet, att man åtminstone under en övergångstid kommer att meddela utbildning av civilekonomer vid såväl spärrade som icke-spärrade högskolor, kan emellertid möjligen leda till att de som examineras från de spärrade högskolorna uppvärderas på arbetsmarknaden i jämförelse med dem som erhållit motsvarande utbildning vid universiteten. TCO vill därför förorda, att den kommitté, som skall tillsättas, erhåller sådana direktiv, att förslag också framläggs rörande eliminerande av spärarna för civilekonomutbildningen även i Stockholm och Göteborg.

Arbetsmarknadsstyrelsen biträder vad utredningen anfört beträffande sloppet av inträdesspärren i fråga om civilekonomutbildningen.

Frågan om hur den aktuella lärarbristen i framför allt företagsekonomi skall kunna hävas behandlas av flera remissinstanser, vilka allmänt anser, att problemet nära sammanhänger med möjligheterna att rekrytera forskare och att därför forskningens resurser inom förevarande område måste kraftigt förstärkas.

Humanistiska fakulteten i Lund anför bl.a. följande.

Rekryteringen av lärare i företagsekonomi blir det största problemet, när civilekonomutbildningen skall sättas igång vid universitetet. Som universitetsutredningen påpekar, finns det för närvarande endast en docent i ämnet i hela landet. Även om antalet ekonomie licentiat har ökat de senaste åren, betyder det knappast att rekryteringsläget avsevärt förbättrats, eftersom en stor del av licentiaterna får lockande anbud från näringslivet och avbryter sin akademiska bana. Denna svåra rekryteringssituation gör att statsmakterna måste vidta speciella och snabba åtgärder för att få fram lärare på olika stadier för den utökade civilekonomutbildningen. En möjlighet är härvid att för ämnet företagsekonomi redan nu medge anställning av biträdande lärare vid universiteten i Uppsala och Lund i stället för lektorer, något som redan förekommer i ämnena matematik och kemi. Vidare vore det önskvärt att med hänsyn till rekryteringen omedelbart få anställa en forskarassistent i ämnet vid vardera universitetet.

Lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm yttrar:

En fördubbling av intagningen av studerande för civilekonomutbildning kommer att ställa stora krav på landets lärarresurser i ekonomiska ämnen, särskilt i ämnet företagsökonomi. I detta ämne finnes för närvarande en relativt tillfredsställande tillgång på unga biträdande lärare. Avgången från denna grupp till praktiskt ekonomiskt arbete är emellertid så stor, att antalet doktorander och doktorer blir mycket litet. Det är därför nödvändigt att omedelbara och kraftiga insatser göres för att förmå ekonomie licentiat i de ekonomiska ämnena att kvarstanna i den akademiska karriären för att vidareutbilda sig i denna. Om sådana åtgärder verkligen kommer till stånd och om upprustningen av läroanstalterna utföres i lämpliga etapper, torde man kunna se på rekryteringsproblemet med en viss optimism. Det är emellertid av största vikt, att man då icke i förtid tar i anspråk för undervisningens behov de personer, som kvarstannat i den akademiska karriären i sådan utsträckning, att man därmed hindrar dem från att fullfölja sin utbildning. Från denna synpunkt är biträdande lärartjänster på lång sikt klart att föredraga framför universitetslektorat, om man eftersträvar en viss total undervisningskapacitet.

Direktionen för handelshögskolan i Stockholm framhåller bl. a. följande.

Direktionen kan i huvudsak ansluta sig till vad lärarrådet anfört beträffande handelshögskolornas utbildning av forskare och lärare. Direktionen vill i detta sammanhang understryka den betydelse, som Företagsekonomiska forskningsinstitutet vid handelshögskolan i Stockholm har för utbildning av nya forskare och lärare inom det centrala ämnet företagsekonomi. En stor del av de vid Företagsekonomiska forskningsinstitutet utbildade lärarna och forskarna kommer att tagas i anspråk vid universiteten och vid statliga högskolor. Därmed får institutet en alldeles särskilt betydelsefull uppgift inför den behövliga snabba upprustningen av civilekonomutbildningen. För institutets forskningsverksamhet vore det av stort värde att mer än hittills få stöd av staten. Detta kan ske genom att högskolan successivt erhåller tillräckligt antal licentiand- och doktorandstipendier, genom att samhällsvetenskapliga forskningsrådet beredes tillfälle att ställa forskarbefattningar till institutets förfogande samt genom att forskare vid högskolan i likhet med forskare vid universiteten erhåller tillgång till statsanslag för ograduerade forskares omkostnader.

Lärarrådet vid handelshögskolan i Göteborg uttalar bl. a. följande.

Handelshögskolorna har under många år haft obetydliga resurser för vidareutbildning av civilekonomer till licentiat och doktorer. Vid handelshögskolan i Göteborg står för närvarande endast tre licentiandstipendier till förfogande. Samtidigt har bristen på nya lärarbefattningar gjort det svårt att stimulera civilekonomer till akademisk vidareutbildning i konkurrens med välbetalda anställningar inom näringslivet. En följd härav har blivit, att det under den närmaste tioårsperioden endast kommer att finnas några få personer, som blir kompetenta för professurer. En bestående handelshögskola kan, åtminstone tillfälligt, utbyggas med hjälp av lärarpersonal av typen lektorer och biträdande lärare samt assistenter, men en ny handelshögskola kräver för sin uppbyggnad professurer.

Svenska civilekonomföreningen yttrar:

Beträffande bristen på lärarkrafter vill föreningen betona, att en utbyggnad av civilekonomutbildningen i den omfattning och i den takt, utredningen föreslår icke torde vara möjlig, om man icke förbättrar villkoren för forskare och lärare så, att dessa tjänster får ökad konkurrenskraft på arbetsmarknaden.

Överstyrelsen för yrkesutbildning anför bl. a. följande.

Överstyrelsen ansluter sig helt till tanken på att ge handelshögskolorna och universiteten resurser för en utbyggnad av den vetenskapliga forskningen på de merkantila områdena. Det är angeläget, att tillgången på ekonomie licentiat blir så stor, att även undervisningen kan tillföras en del lärare med sådan utbildning. Den kvalitativa upprustningen av undervisningen på handelsgymnasier skulle otvivelaktigt i hög grad underlättas härigenom. Handelsundervisningens behov av nya lärare med kvalificerad utbildning skulle även kunna tillgodoses genom en akademisk utbildning med ämnena företagsekonomi, nationalekonomi, geografi och eventuellt ett språk i en filosofie kandidat- eller politics magisterexamen.

Med anledning av att utredningen föreslagit, att näringslivets inflytande över civilekonomutbildningen skall tillgodoses genom inrättande av *examensråd*, motsvarande de tekniska högskolornas avdelningsråd, anför *lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm* följande.

Lärarrådet har intet att erinra mot denna tanke, som får aktualitet endast om civilekonomutbildningen icke kommer att organiseras vid fristående läroanstalter, men vill i detta sammanhang icke underlåta att understryka, att fakultetsorganisationen måste

göras sådan, att utbildningsprogrammet för civilekonomerna kommer under enhetlig ledning och att civilekonomutbildningen, även om den icke organiseras såsom en »handels-högskola», likväl får ett eget ansikte utåt. Att så sker torde vara av stor betydelse bl. a. för möjligheten att intressera det ekonomiska livet för den ekonomiska forskningen och dess finansiering.

Handelskammaren i Gefle finner det väsentligt, att näringslivets inflytande över undervisningens utformning och målsättning i fråga om civilekonomutbildningen tillgodoses genom inrättande av examensråd vid universiteten, samt framhåller, att dessa råds verksamhet säkerligen kommer att borga för att kraven på studenternas och undervisningens kvalitet hålles på samma nivå som vid de övriga läroanstalterna. *Svenska civilekonomföreningen* anser däremot, att — om en särskild ekonomisk fakultet inrättas — den erforderliga kontakten med näringslivet bör tillförsäkras denna genom att den ges en särskild styrelse, där näringslivet får tillräcklig representation. En sådan styrelse skulle enligt föreningen helt ersätta det föreslagna examensrådet.

Några remissinstanser anlägger synpunkter på främst uppgifterna för den av utredningen föreslagna kommittén för civilekonomutbildning. *Lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm* anför bl. a. följande.

Utredningen diskuterar utförligt ett program för utbildningen av civilekonomer och föreslår, att en särskild kommitté tillsättes för att vidare utreda denna fråga. *Lärarrådet* finner detta förslag mycket välmotiverat men vill starkt understryka, att kommittén måste ges så vidsträckt befogenheter, att den kan taga upp till behandling icke blott frågan om civilekonomutbildning i trängre mening utan också andra frågor rörande utvecklingen vid universitet och högskolor av de ämnen, som hör till de ekonomiska vetenskaperna i vidsträckt mening. Kommittén bör arbeta i etapper och i tur och ordning framlägga förslag rörande civilekonomutbildning i Göteborg, i Lund och i Uppsala samt eventuellt vid Stockholms universitet.

Lärarrådet vid handelshögskolan i Göteborg ifrågasätter om icke näringslivets representation blir för liten för att medge en allsidig belysning av frågorna från näringslivets synpunkt. Flera adjungerade ledamöter från näringslivet utan anknytning till någon speciell region bör enligt *lärarrådet* kunna ingå i kommittén.

Med anledning av att ifrågavarande kommitté enligt utredningens förslag även skall pröva ett av avdelningsrådet för avdelningen för maskinteknik vid tekniska högskolan i Stockholm väckt förslag om en förstärkning av den företagsekonomiska utbildningen för blivande civilingenjörer framhåller *överstyrelsen för de tekniska högskolorna* följande.

Universitetsutredningens förslag till sammansättning av denna kommitté upptager icke någon företrädare för den högre tekniska undervisningen. Med hänsyn till kommitténs sistnämnda arbetsuppgift vill *överstyrelsen* i likhet med *lärarkollegiet* vid tekniska högskolan i Stockholm förorda, att också en företrädare för denna undervisning anknytes till kommittén.

Även *Jernkontoret* anser, att en representant för de tekniska högskolorna bör ingå i kommittén med hänsyn till den vikt som i detta sammanhang måste tillmätas frågan om ekonomisk utbildning av civilingenjörer. Vidare synes det *Jernkontoret* i hög grad motiverat, att näringslivets representation förstärkes i förhållande till vad utredningen föreslagit.

I anslutning härtill må framhållas, att *lärarrådet vid handelshögskolan i Stockholm* berör frågan om efterutbildning i ekonomi för bl. a. civilingenjörer. Lärarrådet framhåller bl. a. följande.

Lärarrådet har tidigare pekat på möjligheten att ute i arbetslivet substituera civil-ekonomer och civilingenjörer. Många civilingenjörer får med tiden arbetsuppgifter, som förutsätter såväl teknisk som ekonomisk utbildning. Det har därför blivit vanligt, att färdiga civilingenjörer och i viss utsträckning teknologie studerande söker sig till handelshögskolorna, särskilt till handelshögskolan i Stockholm, för att komplettera sin tekniska utbildning med ett visst mått av utbildning i ekonomi, varvid flertalet studerande av denna typ brukar nöja sig med att studera företagsekonomi. Lärarrådet finner det i hög grad önskvärt att dessa önskemål om ekonomisk utbildning för ingenjörer tillgodoses. Den nu angivna formen har emellertid vissa olägenheter. För de studerande är det olägligt, att någon speciell studiegång icke finns upplagd för dem utan att de måste på eget ansvar välja bland kurser, som icke är speciellt avpassade för deras behov. Lärarrådet anser därför, att starka skäl talar för att man undersöker möjligheten att skapa en särskild studiegång av begränsad omfattning för civilingenjörer. Det är lärarrådets avsikt att närmare utreda, om detta skulle kunna tänkas ske vid handelshögskolan i Stockholm. Lärarrådet vill tillägga, att en sådan studiegång, avsedd för färdiga (eller praktiskt taget färdiga) civilingenjörer, skulle innebära något helt annat än den av avdelningsrådet för maskinteknik vid tekniska högskolan i Stockholm föreslagna utbildningen vid en särskild fackavdelning av s. k. ekonomiingenjörer med en i jämförelse med vanliga civilingenjörer begränsad teknologisk utbildning. Om man inrättar en särskild studiegång för färdiga civilingenjörer och detta experiment visar sig slå väl ut, bör man måhända vid en senare tidpunkt upptaga till övervägande även frågan om en motsvarande utbildningsgång vid handelshögskola för andra personer med akademisk examen, främst humanister och jurister.

Socionomutbildningen

Samtliga myndigheter och organisationer, som uppehållit sig vid frågan om socionomutbildningen, tillstyrker universitetsutredningens rekommendation, att denna utbildnings uppgifter, innehåll och organisation bör bli föremål för särskild översyn. Delade meningar råder däremot om lämpligheten av samt formerna för en eventuell anknytning av socialinstitutet till universiteten.

Styrelsen för socialinstitutet i Stockholm hälsar med tillfredsställelse, att utredningen har tagit upp tanken på en anknytning mellan socialinstitutet och universiteten i syfte att möjliggöra en direkt övergång från socionomexamen till högre studier vid humanistisk fakultet. Hur intim denna anknytning bör vara, måste enligt styrelsen bli en väsentlig fråga för den föreslagna särskilda utredningen. I samband härmed anför styrelsen bl. a. följande.

Möjligheterna till fortsatt högre utbildning skulle enligt styrelsens uppfattning även kunna bli en betydelsefull stimulans för forskning på de speciella områden av samhällsvetenskaperna, som socionomutbildningen närmast omfattar. En anknytning till universiteten skulle dessutom verksamt kunna bidra till att bryta vad som ännu finns kvar av isolering för socialinstitutens elever i deras förhållande till studerande vid universitet och högskolor. Om således fördelarna av en anknytning till universiteten är uppenbara kan man enligt styrelsens mening inte bortse från de nackdelar, som ett direkt inordnande i universitetsadministrationen skulle kunna medföra. Socialinstitutet har i förhållande till universitetet relativt små dimensioner och utbildningen vid instituten har karaktären av ett intimt samspel mellan teoretiska och praktiska undervisningsmoment. En rad andra omständigheter talar också för att anknytningen mellan socialinstitut och universitet får former, som bevarar åt instituten ett avsevärt mått av självständighet. Universitetsutredningen har påpekat att flera av ämnena i socionomexamen har sin motsvarighet i samhällsvetenskapliga ämnen vid universiteten. Styrelsen vill emellertid framhålla att ämnena vid socialinstitutet fått en inriktning på speciella områden som skall svara mot socionomyrkens krav. Detta gör att det av lärarna krävs en specialinriktning och hög kompetens, som knappast — i varje fall ej för närvarande — kan tillgodoses inom kurser för ett halvt eller ett betyg i filosofiska examina. Därtill kommer att ämnen som socialrätt, hygien och socialmedicin samt kommunal ekonomi och redovisning saknar motsvarigheter vid de humanistiska fakulteterna. Endast med bevarande av ett avsevärt mått av administrativ självständighet för socialinstitutet torde det vara möjligt att vidmakthålla en enhetlig utbildning omfattande dels dessa ämnen, dels ämnen som har motsvarigheter inom humanistiska fakulteter.

Liknande synpunkter anlägges av *styrelsen för socialinstitutet i Göteborg*, som dessutom framhåller huvudsakligen följande.

För att administrera de ämnen, som ej finns företrädda vid universiteten, och för att sammanhålla utbildningen, som vid socialinstitutet är och bör vara mycket starkt integrerad, skulle även i fortsättningen krävas en särskild, fristående organisation. En sådan skulle även behövas för att upprätthålla samarbetet med kommunala och sociala institutioner och myndigheter. Den administrativa rörlighet, som socialinstitutet för närvarande äger och som möjliggör en smidig anpassning till de snabba förändringarna i samhället, får enligt styrelsen icke äventyras.

Jämväl *styrelsen för sydsvenska socialinstitutet* uttalar sig om såväl fördelarna som nackdelarna av en universitetsanknytning samt berör i anslutning här till spörsmålen om särskilda påbyggnadskurser, öppna för dem som avlagt socionomexamen. Styrelsen uttalar härom:

Det synes vara naturligt att dessa frågor ses i ett vidare sammanhang och att utredningen därför också får ta ställning till om dessa utbildningsbehov kan tillgodoses inom ramen för en eventuellt förlängd socionomutbildning och att därvid andra differentieringsmöjligheter öppnas än de som för närvarande står till buds.

De tre socialinstitutens styrelser berör även frågan om meritering för vinnande av tillträde till socionomutbildning. Från styrelsernas sida råder det enighet om att denna utbildning också i framtiden bör stå öppen för studerande utan studentexamen. *Styrelsen för socialinstitutet i Göteborg* anför bl. a. följande.

Även om alltfler ungdomar kan beredas möjlighet till gymnasieutbildning, kommer det säkerligen ännu under en lång tid framåt att finnas många studiebegåvade icke-studenter,

som instituten skulle kunna ge en möjlighet till högre utbildning. Socialinstituten kan på detta sätt tillvarataga en för samhället värdefull begåvningsreserv.

Statskontoret framhåller, att jämväl statsbidragsgrunderna bör bli föremål för omprövning, därest en utredning på ifrågavarande område nu kommer till stånd.

Kanslern, som säger sig sakna anledning att motsätta sig utredningens förslag angående tillsättande av en kommitté med uppgift att utreda socionomutbildningens utformning och socialinstitutens organisatoriska ställning, anser sig dock i detta sammanhang vilja bestämt uttala, att han hyser starka betänkligheter mot en anknytning av dessa institut till universiteten.

Socialstyrelsen framhåller, att — även om otvivelaktigt starka skäl kan tala för en anknytning till universiteten — styrelsen likväl icke är beredd att i nuvarande läge taga ställning till denna komplicerade fråga. Härvidlag bör man enligt styrelsens mening lämna den föreslagna utredningen helt fria händer. Om en överflyttning till universiteten skulle komma till stånd, finner styrelsen det angeläget, att icke därigenom utbildningsmöjligheterna för icke-studenter försämras. Sistnämnda synpunkt understrykes även av *arbetsmarknadsstyrelsen*, som i övrigt helt allmänt ansluter sig till utredningens tankegång beträffande en anknytning i någon form av socionomutbildningen till universitetsväsendet.

Svenska stadsförbundet, som icke vill motsätta sig att en utredning verkställs i förevarande fråga, delar icke universitetsutredningens principiella syn på socionomutbildningens anknytning till universiteten. Styrelsen anför bl. a. följande.

Socialinstituten utbildar för närvarande huvudsakligen personal för kommunernas ekonomiska och sociala förvaltning, och härför har denna utbildning visat sig vara mycket ändamålsenligt upplagd och utpräglat praktisk. Denna examen är helt enkelt den vanligaste utbildningsgrunden inom kommunalförvaltningarna. Socionomutbildningen i sitt nuvarande skick har sålunda visat sig vara en beprövad och uppskattad kommunal ämbetsexamen. Denna praktiska specialutbildning är av den karaktär, att den lämpligast kan bedrivas i fristående fackskolor. För närvarande har socialinstituten en reell anknytning till primärkommunerna och landstingen till vilka också de färdigutbildade efter examen i huvudsak går för yrkesutövning. Genom ett inordnande i universitetens annorlunda uppbyggda system, arbetsformer och allmänna miljö riskerar socionomutbildningen att successivt förlora sin speciella karaktär, sin nuvarande anknytning till den kommunala sfären och framför allt sin utpräglat praktiska uppläggning. En annan sak är det väl-motiverade behovet av efterutbildning efter socionomexamen liksom av forskning på det kommunala området, som kan tillgodoses genom ett utvidgat samarbete mellan dessa fristående fackskolor och universiteten och genom skapandet av former och givna regler för övergång från fackskolan till universitetet, alltså en anknytning i denna mening. Vad som givit socionomutbildningen dess stora betydelse är — utöver den utpräglat praktiska uppläggningen — att rekryteringen till socialinstituten i stor utsträckning skett efter andra och bredare grunder än vad som gäller för universiteten. Dessa institut har i själva verket blivit inkörsportar för helt andra samhällslager än de som traditionellt rekryterar universitet, högskolor och offentlig förvaltning. Det är synnerligen angeläget att socialinstitutens breda rekryteringsbas bibehålles och tendenser på sista tiden att tunna ut denna rekryte-

ringsprincip måste bestämt motverkas. Styrelsen befarar även att om socialinstituten direkt anknytes till eller i någon form inordnas i det traditionella universitetssystemet denna bredd i rekryteringsprinciperna förr eller senare försvagas.

TCO finner det för sin del troligt, att rekryteringen till socionomutbildningen i framtiden i större utsträckning än hittills kommer att baseras på studentexamen men vill, då organisationen tillstyrker universitetsutredningens förslag att anknyta denna utbildning till universiteten, likväl betona, att en förutsättning måste vara, att socionomutbildningen jämväl skall stå öppen för personer utan formella meriter men med håg och fallenhet för sociala studier och socialt arbete. TCO anför härjämte bl. a. följande.

Möjligheter bör dessutom finnas att tillgodoräkna de i socionomexamen ingående kurserna såsom tentamina även för andra examina inom den filosofiska fakulteten. TCO vill också understryka nödvändigheten av att man vid ett överförande till universiteten av socionomutbildningen bevarar den roll som socialinstituten styrelser för närvarande fyller såsom kontaktorgan mellan utbildningsanstalterna och arbetsmarknaden. Detta torde lämpligast kunna ske genom att man för socionomutbildningen vid universiteten skapar organ liknande avdelningsråden vid de tekniska högskolorna och de föreslagna examensråden för civilekonomutbildningen vid universiteten.

Sveriges socionomförbund anser, att ökningen av utbildningskapaciteten är ett motiv för utredningens tanke på anknytning av socialinstituten till universiteten; ett andra motiv är att det därigenom blir lättare för socionomer att få tillfälle till fortsatta studier och forskning. Förbundet accepterar båda dessa motiv och ansluter sig sålunda till tanken på anknytning av socialinstituten till universiteten. Vidare anför förbundet bl. a. följande.

Utbildningsvolymen bestämes icke enbart av läroanstalternas möjligheter att meddela undervisning utan också av deras möjligheter att förmedla tillfredsställande praktik. Detta problem aktualiseras genom universitetsutredningens synpunkter på två sätt. Förbundet anser för det första, att det måste vara angeläget, att tillgängliga praktikmöjligheter i första hand förbehålles blivande socionomer och först i andra hand, sedan socialutbildningens behov fyllts, upplåtes åt andra studerande från fakulteten. För det andra måste nödvändigheten att effektivt utnyttja praktikplatserna tagas i betraktande, om man medger fritt tillträde till socionomutbildning för studenter oavsett deras betygsnivå.

Sveriges socialdemokratiska studentförbund tillstyrker livligt infogandet av socionomutbildningen i universitetsorganisationen men betonar samtidigt, att denna utbildningslinje även i framtiden måste stå öppen för dem som visserligen saknar studentexamen men på andra sätt bevisar sin lämplighet för dessa studier.

Angelägenheten av en ökad utbildningskapacitet inom förevarande område beröres av några remissinstanser. Sålunda understryker styrelsen för socialinstitutet i Stockholm, att socialinstituten utbildningsresurser självfallet måste ökas för att bättre svara mot arbetsmarknadens behov och den ökade strömmen av ungdomar, som söker sig till socialinstituten. Den angelägna utbyggnaden av socialinstituten kan enligt styrelsens uppfattning dock knappast ske i den takt,

som gör det möjligt att inom överskådlig tid ta bort spärrarna för sökande med studentexamen. I samband härmed framhåller styrelsen följande.

De omständigheter, som gör det svårt att snabbt öka socialinstitutens utbildningskapacitet, har inte enbart karaktären av »golvytesspärrar» även om lokalbristen vid exempelvis stockholmsinstitutet är besvärande. Det gäller därjämte att få fram lärarkrafter inom specialområden där akademiker med hög meritering är fåtaliga och eftersökta. Det gäller också att möjliggöra den i utbildningen ingående praktiken och att engagera lämpliga praktikhandledare. Svårigheterna att bereda eleverna lämpliga praktikplatser är utan tvekan en besvärlig »flaskhals» för socionomutbildningens expansion. Skulle, som universitetsutredningen föreslår, den praktiska utbildningen vid socialinstitutet också öppnas för studerande vid humanistiska fakulteten, blir lösningen av praktikproblemet än mer angelägen.

Bristen på socionomer understrykes kraftigt av *socialstyrelsen*, som i huvudsak ansluter sig till den av arbetsmarknadsstyrelsen gjorda bedömningen av behovet av socionomutbildad arbetskraft.¹ Socialstyrelsen anför dessutom följande.

Bristen på socionomer är för utvecklingen av den sociala verksamheten på olika områden ytterst besvärande. Styrelsen har ofta, när reformer på det sociala området varit aktuella, understrukt vikten av erforderliga personella resurser. En förutsättning härför är att kommunernas, landstingens och statsmakternas representanter ställer erforderligt antal tjänster till förfogande. En annan därmed sammanhängande förutsättning är att möjligheter föreligger att få kvalificerade sökande till tjänsterna. Icke sällan torde betydelsefulla reformer ha fått stanna på papperet därför att de erforderliga personella resurserna för reformens genomförande saknats. Exempel härför kan hämtas från mental-sjukvårdsdelegationens senaste betänkande. Även förslaget till ny barnavårdsdag ställer krav på socionomutbildad arbetskraft som blir svårt att tillgodose. Vidare må erinras om att genomförandet i enlighet med lagstiftarnas intentioner av den nya nykterhetsvårds-lagstiftningen och i ännu högre grad av 1956 års socialhjälpdag har försvårats på grund av personalbristen. Bristen på utbildade socionomer torde exempelvis ha föranlett att man — i synnerhet på landsbygden — underlåtit att inrätta erforderliga kommunala befattningar eller tillsatt befattningar med mindre kvalificerad arbetskraft.

Kooperativa förbundets styrelse anför följande.

Den »socialtekniska» utbildningen, förlagd till våra tre socialinstitut, avser i främsta rummet att framskapa kompetenta administrativa krafter i kommunernas och statens tjänst men har också viss betydelse för företagslivet genom att tillgodose behovet av assistenter och konsulenter för de ändamål, som kan sammanfattas i begreppen företagens sociala välfärdsverksamhet och personalvård. För närvarande betecknar utredningen socialinstitutens intagningskapacitet som inte fullt utnyttjad. Behovet av socionomer torde dock i och med den sociala välfärdsverksamhetens utbredning och fördjupning komma att växa under 1960-talet.

Förslaget om en utredning av socionomutbildningens uppgifter, innehåll och organisation tillstyrkes dessutom av bl. a. *Svenska landstingsförbundet* och *Svenska landskommunernas förbund*, samt *SFS* och *SACO*.

¹ Se Arbetsmarknadsinformation, serie S, nr 6/1959.

3. Departementschefen

De förslag som universitetsutredningen framlagt rörande *de teologiska* och *de juridiska fakulteterna* synes inte behöva föranleda något särskilt ställningstagande från statsmakternas sida i här förevarande sammanhang. Utredningens förslag om särskilda medel till universitetskanslerns förfogande för att tilldelas de teologiska och juridiska fakulteterna i mån av behov med hänsyn till stigande studenttillströmning har såtillvida blivit beaktat av Kungl. Maj:t i årets statsverksproposition som däri förordats, att en förstärkning av undervisningsresurserna vid de teologiska och juridiska fakulteterna till följd av ett ökande antal studerande skall kunna ske med anlitanande av medel ur anslaget till Gemensamma universitetsändamål: Extra utgifter (s. 266 f.). Utredningens förslag om forskarassistenttjänster vid de juridiska fakulteterna synes böra prövas på grundval av universitetskanslerns i sedvanlig ordning framlagda förslag till anslagsäskanden.

Jag vill dock i detta sammanhang med hänsyn till de aktuella svårigheterna att rekrytera forskare vid de juridiska fakulteterna uttala, att det kan bli nödvändigt att åter aktualisera frågan om en ändring av praxis rörande juris licentiatexamen i syfte att få till stånd en mera självständig dylik examen, jämförbar med filosofie licentiatexamen. Ett flertal andra synpunkter och förslag har i skilda sammanhang framförts rörande forskarrekruteringen vid dessa fakulteter. Det torde böra ankomma på universitetskanslern att mot bakgrund av den utveckling rörande de juridiska fakulteternas framtida storlek, som synes sannolik med hänsyn till den väntade ökningen av antalet studentexamina och till vad jag under avsnitt II anfört rörande tillträdet till de fria fakulteterna, nu göra en sammanfattning av de skilda synpunkter och förslag, som föreligger för att stimulera till ökad forskarrekrutering vid de juridiska fakulteterna, och med ledning därav framlägga en plan för en rationell lösning på längre sikt av hithörande frågor.

I avsnitt II har jag utifrån arbetsmarknadssynpunkter utförligt behandlat frågan om tillströmningen till de *humanistiska fakulteterna* under kommande år. Liksom universitetsutredningen och flertalet remissinstanser har jag därvid funnit anledning att uttala en viss oro för en alltför stor tillströmning i fortsättningen till sådana ämnen inom de humanistiska fakulteterna, som ej kan betraktas som samhällsvetenskapliga i vid mening. Jag delar dock utan tvekan den uppfattning som även framkommit i remissyttrandena, att en skarp gränsdragning mellan samhällsvetenskap och humanistisk vetenskap vore olycklig. Men en sådan inställning är helt förenlig med den ståndpunkten att en åtskillnad i fråga om arbetsmarknadsmässiga framtidsbedömningar kan och bör göras mellan å ena sidan samhällsvetenskapligt skolad arbetskraft och å andra sidan

humanistiskt skolad arbetskraft. Det måste nämligen då vara fråga om den huvudsakliga inriktning, som den ena och den andra yrkeskategorien har. Självfallet finns en rad gränfall, men förekomsten av sådana och svårigheterna att göra arbetsmarknadsprognoser för personer med skilda ämneskombinationer får ej leda till den ståndpunkten — den har framskyttat i yttrandena över universitetsutredningens förslag och i den offentliga debatten — att det ej är rimligt att rekommendera en generell tyngdpunktsförskjutning i studenttillströmningen mot samhällsvetenskapliga ämnen inom ramen för de humanistiska fakulteterna. Flertalet remissyttranden från avnämare och arbetstagarorganisationer har klart understrukt det berättigade i en sådan ståndpunkt.

Den omfattande diskussion rörande den humanistiska vetenskapens ställning, som följt på utredningens rekommendationer rörande den framtida tillströmningen till de humanistiska fakulteterna, har vidare föranlett mig att i detta sammanhang framhålla följande.

Humanistisk forskning, utbildning och bildning är en av grundvalarna för demokratisk fostran och för etisk, estetisk och annan kulturell aktivitet. I en tid av snabba tekniska och naturvetenskapliga framsteg är de värden, som en aktiv humanistisk forskning skapar, om möjligt än omistligare för en lyckosam och harmonisk utveckling av individ och samhälle. Det måste samtidigt med kraft understrykas att den bästa grogrunden för humanistisk forskning säkerligen är ett välfärds- och välståndssamhälle, som för sitt materiella framåtskridande blivit mer och mer beroende av livaktigheten hos den experimentella forskningen och som just därför också har ett allt större behov av en konstruktiv humanistisk aktivitet, för att en riktigt balanserad utveckling skall komma till stånd. Mot den bakgrunden och med beaktande av det ovedersägliga faktum att under de senaste femton åren de humanistiska fakulteterna vuxit oerhört mycket snabbare än de fakulteter och högskolor, som är de viktigaste företrädarna för den experimentella forskningen och utbildningen, kan det ingalunda vara oberättigat och obetänkt att nu låta *tillväxten* av universitets- och högskoleväsendet i första hand komma på de delar, som för närvarande framstår som relativt sett minst utvecklade.

I likhet med utredningen finner jag det angeläget, att tillströmningen till de humanistiska fakulteterna dämpas under kommande år, vilket skulle få till konsekvens att det totala studerandeantalet vid de humanistiska fakulteterna under 1960-talet efter en fortsatt ökning de närmaste åren så småningom skulle bli relativt konstant. Planeringen i stort, bl. a. beträffande lokalfrågorna, för de humanistiska ämnena synes därför kunna ske med de av universitetsutredningen angivna totala närvarosiffrorna för åren 1965 och 1970 som allmän utgångspunkt. Jag vill dock samtidigt erinra om vad jag anför i avsnitt II om angelägenheten av att, bl. a. med hänsyn till pressen från de växande studentkullarna, ge ungdomen lämpliga alternativ till en akademisk utbildning.

Universitetsutredningens rekommendationer rörande tillströmningen till de humanistiska fakulteterna bygger bl. a. på den förutsättningen, att det skall bli

möjligt att i växande omfattning bereda humanistiskt skolad arbetskraft lämpliga sysselsättningar utanför lärarbanan. I syfte att därvid bättre än hittills anpassa utbildningen vid de humanistiska fakulteterna till en framtida arbetsmarknads växlande krav på olika yrkesutövare förordar utredningen en starkare differentiering av studiegången för studerande vid de humanistiska fakulteterna. Utredningen föreslår att en kommitté tillkallas för att framlägga förslag i detta avseende. Samtliga remissinstanser som uttalat sig i frågan har tillstyrkt detta förslag. Jag vill för min del förordade att en dylik kommitté tillkallas med uppgift att successivt framlägga förslag om differentierad studiegång. Dock finner jag i likhet med ett antal remissinstanser att frågan om en differentiering av studiegången jämväl har aktualitet för de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna. Den av mig nu förordade kommittén bör därför få i uppdrag att framlägga förslag avseende båda de filosofiska fakulteterna. Det synes ganska troligt att det vid detta utredningsarbete kommer att bli aktuellt att pröva frågan om olika former för blandad humanistisk och naturvetenskaplig utbildning och även för blandad filosofisk och annan utbildning. Den av universitetskanslern påtalade revisionen av stadgan angående filosofiska examina har således ett klart samband med det nu förordade utredningsarbetet. Kungl. Maj:t torde i annat sammanhang låta utfärda närmare bestämmelser rörande utredningsarbetets bedrivande.

Vad som anförts i universitetsutredningens betänkande rörande *den samhällsvetenskapliga utbildningen och forskningen* samt i remissyttrandena i denna del föranleder mig här ej till några särskilda uttalanden utöver dem jag redan gjort, utom i följande speciella avseende.

Flera remissinstanser, bl. a. stadsförbundet, har understrukit vikten av att samhällsplaneringens metodik och problem beaktas på ett helt annat sätt än som för närvarande sker i den närmast berörda universitets- och högskoleutbildningen. Detta spörsmål är enligt min mening av väsentligt intresse. Det bör därför övervägas om en fråga av denna art bör prövas i samband med det arbete, som den nyss förordade kommittén skall ha att utföra, eller om det bör ske i annan ordning. Det kan i anslutning härtill vara skäl att erinra om vad jag i årets statsverksproposition anført beträffande inrättande av en professur i stadsplanekost (åttonde huvudtiteln s. 74).

I det följande kommer jag att ytterligare något beröra de samhällsvetenskapliga ämnenas ställning inom universitets- och högskoleorganisationen.

Universitetsutredningens förslag rörande *den ekonomiska utbildningen och forskningen* har i fråga om ökningen av utbildningskapaciteten genomgående tillstyrkts såväl av företrädare för avnämare och arbetstagarorganisationer som

av universitets- och högskolemyndigheterna. Därvid har också tillstyrkts att utbildningskapaciteten vid de två nuvarande handelshögskolorna utökas i minst den omfattning utredningen räknat med, nämligen vid handelshögskolan i Göteborg från 120 till 180 nybörjare samt vid handelshögskolan i Stockholm från 220 till 275 nybörjare per år. Utredningens förslag att därjämte skulle skapas förut-sättningar för en med handelshögskolornas utbildning likvärdig ekonomutbildning vid universiteten i Uppsala och Lund har däremot mött ett blandat mottagande vid remissbehandlingen. Ett flertal av de remissinstanser som ställt sig tveksamma till denna senare del av utredningens förslag har ansett det vara kostnads-mässigt olämpligt eller praktiskt ogörligt — i senare fallet främst med hänsyn till bristen på kompetenta lärare i ämnet företagsekonomi — att inom överskådlig framtid påbörja ekonomutbildning vid mer än ytterligare ett lärosäte.

Universitetskanslern har med hänvisning till yttranden från historisk-filosofiska sektionen i Uppsala och filosofiska fakulteten i Göteborg icke ansett sig kunna tillstyrka att principbeslut nu fattas om anordnande av civilekonomutbildning vid universiteten i Uppsala och Lund. Den historisk-filosofiska sektionen i Uppsala motiverar sin negativa inställning till utredningsförslaget bl. a. med att näringslivets stora men mångskiftande behov av företagsekonomiskt utbildad arbetskraft bättre skulle kunna tillgodoses i framtiden, om universiteten för sin del finge största möjliga frihet att experimentera med nya kurskombinationer i sin företagsekonomiskt inriktade utbildning än om de skulle få i uppgift att meddela en ekonomutbildning enligt det traditionella mönster som tillämpas vid handelshögskolorna.

Vissa av de synpunkter som framförts från Uppsala-sektionens sida synes mig vara i och för sig väl beaktansvärda. Överstyrelsens för yrkesutbildning påpekande, att det för tillgodoseende av behovet av lärare för yrkesutbildningen på främst gymnasienivå skulle vara värdefullt med en utvidgad företagsekonomiskt inriktad men till sin utformning varierad universitetsutbildning, ger ytterligare stöd åt här angivna synpunkter i Uppsala-sektionens yttrande. Å andra sidan är det uppenbart att den kapacitetsökning, som de bestående handelshögskolorna synes kunna genomföra på kort sikt, ej är tillräcklig för att tillgodose det ökade behovet av civilekonomer med nuvarande kompetens i offentlig och enskild verksamhet. Därför finner jag starka skäl tala för att kapaciteten utökas genom att vid ytterligare minst ett lärosäte anordnas ekonomutbildning av den typ, som nu ges i Stockholm och Göteborg. Med hänsyn till bristen på kompetenta lärare i ämnet företagsekonomi synes det för närvarande ej vara realistiskt att räkna med att nu kunna påbörja dylik utbildning vid mer än ytterligare ett lärosäte; en i och för sig önskvärd ytterligare utbyggnad av ekonomutbildningen bör därför anstå något. I likhet med flertalet remissinstanser som uttalat sig i frågan finner jag övervägande skäl tala för att denna utbildning förläggas till en universitetsort i nära anknytning till den samhällsvetenskapliga utbildningen. Med hänsyn till avnämarsidans yttranden och till det intresse som visats från Lunds universitets sida — det större konsistoriet där har i en särskild skrivelse vänt sig mot universitetskanslerns avvisande hållning till eko-

nomutbildning vid universiteten — anser jag att utbildningen bör förläggas till Lund.

Jag vill efter samråd med chefen för handelsdepartementet för egen del förorda följande. Handelshögskolan i Göteborg ges snarast möjligt resurser att utöka intagningskapaciteten från 120 till 180 ekonomie studerande. Förhandlingar upptas med vederbörande rörande statens medverkan i en utökning av intagningskapaciteten vid handelshögskolan i Stockholm med den riktpunkten, att nybörjarintagningen så snabbt som möjligt ökas till minst 275. I Lund skapas snarast möjligt förutsättningar för utbildning av civilekonomer.

Ekonomutbildningen i Lund synes med hänsyn till de synpunkter i remissyttrandena, som framförts rörande universitetsutredningens förslag i organisatoriskt avseende, tills vidare bära ges i huvudsak den utformning som förordats av en för Lunds universitet och Skånes handelskammare gemensam kommitté. Det betyder att utbildningen tills vidare skall meddelas inom ramen för en ekonomisk fakultet vid universitetet. Därvid bör dock i enlighet med universitetsutredningens förslag avnämaringflytandet på utbildningen få formen av ett till den nya fakulteten knutet rådgivande organ, förslagsvis benämnt fakultetsrådet för ekonomutbildning. Det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att meddela närmare föreskrifter härom. Den av universitetsutredningen föreslagna särskilda kommittén för att klarlägga de personella och lokalmässiga förutsättningarna för ekonomutbildningen synes mig knappast nödvändig. Det bör i stället i första hand ankomma på de lokala universitetsmyndigheterna att efter samråd med företrädare för näringslivet och avnämarsidan i övrigt samt andra lokala och regionala intressenter framlägga förslag rörande de lokaler, anslag samt bestämmelser m. m., som fordras för anordnande av den sålunda förordade utbildningen. Riktpunkten för arbetet bör vara att den ekonomiska fakulteten dimensioneras för att, förutom bedrivande av ekonomisk forskning, kunna vid full utbyggnad ge en med nuvarande civilekonomutbildning likvärdig utbildning åt 200 nya studerande varje läsår.

I fråga om *socionomutbildningen* anser universitetsutredningen — liksom beträffande civilekonomutbildningen — att principiellt sett stora fördelar står att vinna, om ifrågavarande, samhällsvetenskapen närstående utbildning integreras i universitetens verksamhet. Socionomexamen bör därför enligt utredningen kunna avläggas vid universiteten. Från remissinstansernas sida har framhållits såväl fördelar som olika nackdelar av en dylik integration.

För egen del finner jag, att i och för sig starka skäl kan anföras för den av utredningen skisserade inordningen av socionomutbildningen i universitetsorganisationen. Å andra sidan är det otvivelaktigt så — vilket bland andra stadsförbundet understrukt — att socionomexamen i sin nuvarande huvudsakliga utformning visat sig vara ändamålsenlig med hänsyn till de arbetsuppgifter, för vilka examen hittills i första hand varit avsedd. Av bland andra social-

institutens styrelser har vidare betonats, att den praktiskt inriktade fackutbildning, varom här är fråga, ställer särskilda krav på det organ, som har att svara för de i socionomexamen ingående ämnenas uppläggning samt för utbildningens sammanhållande. Synpunkter av nu antytt slag måste enligt min mening tillmätas den allra största vikt. Jag har för egen del kommit till den slutsatsen, att socionomutbildningen liksom hittills bör tills vidare vara en från universitetsutbildning fristående institutsutbildning.

Redan tidigare har från åtskilliga håll begärts en översyn av socionomexamens innehåll och utformning på olika punkter m. m. Vid remissbehandlingen av universitetsutredningens betänkande har angelägenheten av en sådan översyn ytterligare framhållits, och ingen remissinstans har motsatt sig förslaget om en dylik allsidig utredning. Jag har också själv den uppfattningen, att en utredning av förevarande spörsmål bör igångsättas. Det kan tänkas, att en ingående översyn av hithörande frågor kan leda till att socionomutbildningen i vissa avseenden bör få en inriktning, som närmar denna utbildning mer än vad nu är fallet till den samhällsvetenskapliga utbildningen, utan att därför avkall behöver ges på socionomutbildningens speciella karaktär. En särskilt viktig uppgift vid en sådan översyn blir — såsom även understrukits av remissinstanserna — att undersöka förutsättningarna och möjligheterna för dem, som bedrivit studier för socionomexamen, att tillgodoräkna sig sådan utbildning vid fortsatta studier vid universitet, och vice versa.

Såsom framgått såväl av universitetsutredningens uttalanden som av flertalet remissinstansers yttranden föreligger för närvarande en besvärande brist på socionomer. Med hänsyn härtill finner jag det vara en angelägenhet av första ordningen, att socionomutbildningens nuvarande kapacitet väsentligt ökas. Vikten härav framstår enligt min mening än mer uppenbar mot bakgrunden av vad som sagts i det föregående under avsnitt II om nödvändigheten att åstadkomma en med hänsyn till arbetsmarknaden rimlig avvägning av kapaciteten hos skilda fakulteter, högskolor och andra längre utbildningsvägar.

Som jag nyss framhållit bör en utredning komma till stånd med uppgift att närmare belysa och ta ställning till de många, delvis något kontroversiella problem, som gäller socionomutbildningens uppgifter, innehåll och organisation. Den mest brådskande uppgiften för denna utredning blir att framlägga förslag om ökning av utbildningskapaciteten. Därvid torde de synpunkter böra beaktas, som jag i det följande under avsnitt V kommer att anföra beträffande Umeåfrågan. En andra, på kort sikt icke fullt så brådskande men likväl utomordentligt viktig uppgift blir frågan om den lämpligaste utformningen av socionomutbildningens innehåll med hänsyn till den pågående förändringen av samhällsstrukturen, särskilt inom de områden av samhällslivet, där arbetskraft med social utbildning erfordras. Som en tredje huvuduppgift framstår frågan om socialinstitutens framtida organisatoriska ställning, bl. a. beträffande huvudmannaskapet. Jag torde i annat sammanhang få återkomma närmare till denna utredningsfråga.

V. Totaldimensionering, kostnader m. m.

1. Universitetsutredningen

A. Lärosätenas framtida storlek

I det föregående har frågan om de enskilda lärosätenas dimensionering i olika sammanhang diskuterats. I samband med sina kostnadsberäkningar lämnar utredningen vissa sifferuppgifter beträffande studerandeantalets storlek inom skilda fakulteter och högskolor.

Utredningen redovisar först följande sammanställning, vilken avser förhållandena höstterminerna 1959, 1965 och 1970.

Fakultet/högskola	Beräknat antal närvarande studerande höstterminen år		
	1959	1965	1970
Teol. fak.	700	830	980
Jur. fak.	2 000	3 300	4 300
Med. fak.	3 200	3 900	4 300
Hum. fak.	12 100	14 300	14 600
Mat.-nat. fak.	4 700	9 400	13 000
Tekn. högsk.	4 800	8 200	10 400
Handelshögsk./ekon. stud. vid univ.	1 300	2 200	2 700
Tandl.-högsk.	1 100	1 600	1 700
Farm. inst.	400	500	500
GCI	140	200	200
Jordbr. högsk.	650	650	650
Summa	31 090	45 080	53 330

Anm. På grundval av observerade data rörande förhållandet mellan antalet ett år närvarande studerande och antalet nybörjarplatser respektive nettoantalet nyinskrivna ett antal år tidigare har följande antaganden gjorts för skilda fakulteter och högskolor:

1. Antalet *teologer* har antagits motsvara 95 procent av nettoantalet nyinskrivna under de fem senaste åren.
2. Antalet *jurister* har antagits motsvara 93 procent av nettoantalet nyinskrivna de sex senaste åren.
3. Antalet *medicinare* har antagits motsvara 96 procent av antalet nybörjarplatser de nio senaste åren.
4. Beträffande beräkningsmetoderna för antalet studerande vid de *humanistiska* och de *matematisk-naturvetenskapliga* fakulteterna samt vid de *tekniska högskolorna* se avsnitt IV respektive III.
5. Antalet *ekonomie studerande* har antagits motsvara 95 procent av antalet nybörjarplatser de fyra senaste åren.
6. Antalet *studerande vid tandläkarhögskolorna* har antagits motsvara 96 procent av antalet nybörjarplatser under de fem senaste åren.
7. Antalet *studerande vid farmaceutiska institutet* har antagits motsvara 100 procent av antalet nybörjarplatser på apotekarlinjen de fyra senaste åren + hela antalet nybörjarplatser på receptarielinjen.
8. Antalet *studerande vid gymnastiska centralinstitutet* har antagits motsvara summan av antalet nybörjarplatser de två senaste åren.

Utredningen gör vidare en fördelning på olika utbildningslinjer och studieorter av det beräknade antalet studerande vid universitet och högskolor 1970 på sätt följande sammanställning utvisar.

Beräknat antal studerande vid universitet och högskolor 1970.

Fakultet/högskola	Uppsala	Lund/ Malmö	Göteborg	Stockholm	Umeå	Summa
Teol. fak.	490	490	—	—	—	(651) 980
Jur. fak.	1 075	1 075	—	2 150	—	(1 886) 4 300
Med. fak.	775	990	990	1 200	345	(2 927) 4 300
Hum. fak.	4 550	3 000	3 000	4 050	—	(10 949) 14 600
Mat.-nat. fak.	3 600	2 900	2 900	3 600	—	(3 906) 13 000
Tekn. högsk.	—	2 500	3 600	4 300	—	(4 423) 10 400
Handelshögsk./ekon. stud. vid univ.	400	400	800	1 100	—	(1 431) 2 700
Tandl.-högsk.	—	490	480	490	240	(1 097) 1 700
Farm. inst.	—	—	—	500	—	(431) 500
GCI	—	—	—	200	—	(137) 200
Jordbr. högsk.	275	—	—	375	—	(642) 650
Summa	11 165	11 845	11 770	17 965	585	53 330
Jfr höstterm. 1958	6 322	5 694	4 661	11 663	140	28 480
Ökning %	77	108	153	54	318	87

Anm.:

1. *Teologerna* har antagits fördela sig lika mellan Uppsala och Lund.
2. *Juristerna* har antagits fördela sig med 50 procent i Stockholm och 25 procent i vardera Uppsala och Lund.
3. *Medicinarna* har antagits fördelade med 18 procent i Uppsala, 23 procent i vardera Lund och Göteborg, 28 procent i Stockholm och 8 procent i Umeå. Dessa procent-siffror svarar emot en här *antagen* fördelning av 490 nybörjarplatser med 90 i Uppsala, 110 i Lund, 115 i Göteborg, 135 i Stockholm och 40 i Umeå.
4. *Naturvetarna* har antagits fördela sig med 55 procent i Uppsala—Stockholm (lika antal på vardera orten) och 45 procent tillsammans i Lund och Göteborg (lika antal på vardera orten).
5. Till grund för antagandet rörande *humanisternas* fördelning ligger samma beräkning som för naturvetarna. Dock har med hänsyn till det mycket omfattande nybyggnadsprogram för naturvetenskapliga och tekniska institutioner i Lund och Göteborg, som blir nödvändigt för genomförande av utredningens här framlagda förslag, en något mindre andel (41 procent) av humanisterna antagits för dessa två orter. En motsva-

- rande ökning har i stället antagits för Uppsala. Ett stöd härför utgör gymnasieorganisationens förhållandevis starka utbyggnad i landets norra delar. Om man jämför fördelningen av gymnasisterna år 1956 på olika delar av landet (skolöverstyrelsens gymnasieutredning) med de fyra humanistiska fakulteternas hittillsvarande dragningskraft på olika landsdelars studenter (statistiska centralbyråns undersökning rörande de höstterminen 1956 närvarandes fördelning efter hemort vid inskrivningen), finner man att Uppsalas rekryteringsområde skulle omfatta 35 procent av de närmaste årens studenter mot 26 procent för Stockholm, 26 procent för Lund och 14 procent för Göteborg. Nu är emellertid övergångsfrekvensen till akademiska studier särskilt hög bland storstädernas studenter. Därtill kommer, att den humanistiska fakulteten i Göteborg ännu måste betecknas som icke fullt utbyggd. En fördelning med något mer än 31 procent för Uppsala, 41 procent för Lund och Göteborg tillsammans och återstående nära 28 procent för Stockholm har med hänsyn till dessa förhållanden ansetts rimlig.
6. *De studerande vid de tekniska högskolorna* har antagits fördelade med 41 procent i Stockholm, 35 procent i Göteborg och 24 procent i Lund. Dessa procentsiffror svarar emot den i avsnitt III föreslagna och (beträffande avdelningen för lantmåteri) beräknade fördelningen av antalet nybörjarplatser vid de tekniska högskolorna. Licentiaterna har schablonmässigt fördelats enligt samma proportioner.
 7. *De ekonomie studerande* har antagits fördelade med 40 procent i Stockholm, 30 procent i Göteborg och 15 procent i vardera Uppsala och Lund. Dessa procentsiffror svarar emot en antagen fördelning av 700 nybörjare per år med ungefär 300 i Stockholm, 200 i Göteborg och 100 i vardera Uppsala och Lund.
 8. *Odontologerna* har antagits fördelade med 29 procent i vardera Stockholm och Malmö, 28 procent i Göteborg och 14 procent i Umeå. Dessa procentsiffror svarar emot en antagen fördelning av 350 nybörjarplatser med 100 i vardera Stockholm, Malmö och Göteborg och 50 i Umeå.

Den sist givna siffersammanställningen bör enligt utredningens mening tills vidare kunna tjäna som riktpunkt för generalplanarbetet för de högre läroanstalternas utbyggnad. Utredningen vill emellertid understryka, att siffrorna endast i vissa hänseenden — det gäller främst de tekniska högskolorna och de matematisk-naturvetenskapliga fakulteternas stora laborationsämnen — grundar sig på i betänkandet framlagda, konkreta förslag. I andra hänseenden är det här fråga om antaganden rörande studenternas val av studieort eller om hypotetiskt grundade beräkningar rörande statsmakternas framtida beslut i fråga om dimensionering och förläggning av vissa läroanstalter. Det sistnämnda gäller främst de medicinska läroanstalterna, tandläkarhögskolorna och de till jordbruksdepartementet hörande läroanstalterna. Utredningen har sålunda med den givna sammanställningen endast kunnat ge en *provisorisk* riktpunkt för planeringsarbetet. Allteftersom statsmakterna fattar beslut i anledning av universitetsutredningens och andra sittande utredningars förslag, blir det därför nödvändigt att justera planer och riktpunkter. Särskilt måste här framhållas, att utredningen själv — såsom framgått av det föregående — tänker sig möjligheten av matematisk-naturvetenskaplig och samhällsvetenskaplig utbildning i Umeå och därutöver även antytt möjligheten av att viss juridisk utbildning kan behöva komma till stånd i Göteborg.

B. Umeå-frågan

Beträffande Umeå-frågan omfattar universitetsutredningens program — såsom framgått av utredningens förut under II. B. Ställningstagandena återgivna rekommendationer — i första hand följande två punkter.

Den medicinska högskolan i Umeå utbygges till en fullständig läroanstalt för läkarutbildning.

Tandläkarinstitutet i Umeå utbygges snarast möjligt till att kunna meddela en fullständig tandläkarutbildning.

Utredningen uttalar sig därjämte för en komplettering av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå med icke blott matematisk-naturvetenskapliga utan även samhällsvetenskapliga ämnen — i sistnämnda fall med möjligheter även till socionomutbildning.

De överväganden som legat till grund för sistnämnda uttalanden redovisar utredningen på följande sätt. Även med en fullständig matematisk-naturvetenskaplig fakultet i Göteborg måste tillväxten under 1960-talet för de redan bestående fakulteterna i Uppsala, Lund och Stockholm bli mycket stor. Om man gör det i och för sig helt orealistiska antagandet, att studenterna skulle fördela sig jämnt mellan de fyra fakulteterna, finner man, att Uppsalafakulteten skulle öka från drygt 1 200 studerande höstterminen 1958 till 2 600 redan höstterminen 1966 för att mot mitten av 1970-talet överskrida 3 500 närvarande studerande. Antalet skulle sålunda mer än fördubblas på åtta år och tredubblas på halvtannat decennium. I själva verket kommer ökningen för Uppsalafakultetens del att bli ännu större, eftersom man under alla förhållanden kan räkna med att Uppsala drar till sig mera än en fjärdedel av hela antalet naturvetare. Dessa siffror gör det naturligt att resa frågan, om det verkligen kommer att räcka med en ny matematisk-naturvetenskaplig fakultet.

Utredningen har redan i flera sammanhang framhållit, att man enligt dess mening från rent vetenskapliga och studieorganisatoriska synpunkter i och för sig icke har anledning rygga tillbaka för avsevärt större universitet eller fakulteter än vi nu har, detta under förutsättning givetvis att icke de lokala resurserna sätter en gräns för den möjliga utbyggnaden och att man kan bemästra de organisatoriska problem, som följer med expansionen. Vad särskilt de filosofiska fakulteterna beträffar har utredningen flera gånger framhållit, att dessas forskning och undervisning måste differentieras och inriktas på att tillgodose skiftande behov av akademisk utbildning. Detta åstadkommes lättare inom ramen för ett stort universitet än vid en ny läroanstalt, som måste byggas upp från grunden. Dessa skäl talar sålunda för att utbyggnaden av de matematisk-

naturvetenskapliga fakulteterna koncentreras till de fyra nuvarande universitets-orterna. Å andra sidan har utredningen också i flera sammanhang framhållit, att man bör sträva efter att göra en universitetsorganisation så fullständig som möjligt i avseende på ämnesrepresentation och utbildningsresurser för olika akademiska examina.

I Umeå finnes för närvarande både en medicinsk högskola och ett tandläkarinstitut. Ingen av dessa institutioner är fullständig, men utredningen anser, att de snarast möjligt bör utbyggas till fullständiga läroanstalter. Starka skäl talar helt naturligt för att ytterligare komplettera universitetsorganisationen i Umeå. I så fall måste, med hänsyn till väntad tillströmning och beräknat utbildningsbehov, en matematisk-naturvetenskaplig och en samhällsvetenskaplig fakultet ligga närmast till hands.

I skrivelse till utredningen den 21 mars 1959 har Umeå stads högskolekommitté hemställt att utredningen måtte framlägga förslag om upprättande av ett universitet i Umeå, omfattande förutom den redan befintliga akademiska organisationen jämväl representation för centrala humanistiska och matematisk-naturvetenskapliga discipliner. Till stöd för sitt förslag har kommittén bl. a. åberopat dels behovet av en komplettering av den befintliga forsknings- och utbildningsorganisationen i Umeå, dels Övre Norrlands behov av förstärkta utbildningsresurser och de mångskiftande forskningsuppgifter, som denna landsända har att erbjuda.

Utredningen finner det för sin del sannolikt, att utvecklingen på längre sikt leder till att en matematisk-naturvetenskaplig fakultet kommer till stånd även i Umeå. Frågan blir då för utredningen närmast, om man redan i det här framlagda programmet för en mycket snabb och mycket stark utbyggnad av hela universitets- och högskoleorganisationen bör lägga in även upprättandet av nya institutioner för experimentell naturvetenskaplig forskning i Umeå.

Utredningen har härvidlag efter olika överväganden kommit till den ståndpunkten, att starka skäl talar för att man i första hand bör koncentrera sig på en utbyggnad av den matematisk-naturvetenskapliga forskningens och undervisningens resurser i de fyra nuvarande universitetsstäderna. Vid denna utbyggnad blir dimensioneringen av de stora experimentella ämnenas institutioner av avgörande betydelse. Utredningen föreslår, att det utbyggnadsprogram för dessa institutioner, som redovisats i det föregående, fördelas mellan Uppsala, Lund, Göteborg och Stockholm. Skulle en ytterligare utvidgning av dessa ämnens institutionsresurser visa sig erforderlig, bör emellertid enligt utredningens mening helt nya institutioner tillkomma. Dessa bör då av naturliga skäl förläggas till Umeå.

Utredningen vill i detta sammanhang erinra om att dess beräkning rörande det erforderliga antalet nybörjarplatser på övningslaboratorierna i ämnena fysik och kemi är gjorda på relativt försiktiga premisser. Tillströmningen till dessa institutioner kan mycket väl visa sig bli starkare än här beräknats. Det

är med hänsyn härtill synnerligen angeläget att man noga följer utvecklingen på detta område. Först om två eller tre år blir det möjligt att konstatera, om tillströmningen överstiger den av utredningen beräknade.

En faktor som blir av den största betydelse härvidlag är den takt, med vilken de olika spärrade utbildningslinjernas utbildningskapacitet ökas. Som förut framhållits råder ett bestämt samband mellan antalet nybörjarplatser vid de spärrade läroanstalterna å ena sidan och tillströmningen till de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna å den andra. Om intagningskapaciteten vid de spärrade läroanstalterna totalt sett ökas mera än utredningen här räknat med och föreslagit, kan man antaga, att den föreslagna utbyggnaden av de matematisk-naturvetenskapliga fakulteternas övningslaboratorier visar sig vara tillräcklig för kanske hela 1960-talets behov. Om däremot de spärrade läroanstalternas utbyggnad kommer till stånd i långsammare takt än här beräknats, kommer tillströmningen till de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna att bli i ungefär motsvarande mån starkare.

Därest — av det ena eller det andra skälet — tillströmningen till de matematisk-naturvetenskapliga fakulteternas laborationsämnen blir avsevärt starkare än utredningen här räknat med, kan det bli nödvändigt att ganska snart igångsätta ett planeringsarbete för en matematisk-naturvetenskaplig fakultet i Umeå.

Med hänsyn härtill vill utredningen förorda, att generalplanearbetet för den medicinska högskolan i Umeå bedrives med sikte på att hålla möjligheterna öppna för en framtida förläggning av naturvetenskaplig undervisning och forskning till Umeå. De ämnen som därvidlag närmast torde komma i blickfältet, är ämnena inom gruppen matematik—fysik—kemi. Särskilt betydelsefullt synes här vara, att den beslutade institutionen för medicinsk kemi icke planeras så, att man stänger möjligheterna för institutionens framtida utvidgning för att möjliggöra undervisning och forskning inom den allmänna kemiens olika grenar.

Som framgått av det föregående, har utredningen funnit det motiverat, att energiska ansträngningar göres i syfte att stärka samhällsvetenskapernas ställning och stimulera rekryteringen till samhällsvetenskapliga studier. Därest en komplettering av Umeå-organisationen med matematisk-naturvetenskapliga ämnen kommer till stånd, bör denna komplettering utvidgas till att omfatta jämväl de samhällsvetenskapliga ämnena.

För den händelse en samhällsvetenskaplig fakultet i framtiden upprättas i Umeå, bör denna enligt utredningens mening självfallet även kunna meddela undervisning inom ramen för socionomutbildningen.

C. Kostnadsfrågor

Betänkandets karaktär av översiktsplan medför helt naturligt, att det icke är möjligt att till de framlagda förslagen knyta en detaljerad kostnadsberäkning av det slag som kan göras, då fråga är om konkreta och i alla detaljer genomarbe-

tade förslag. Utredningen har emellertid ansett det angeläget att söka framlägga en *ramberäkning* för de anslagsbehov — såväl för årliga driftkostnader som beträffande investeringar —, som uppkommer vid ett genomförande av utredningens plan för en utbyggnad av de högre läroanstalterna. En sådan ramberäkning kan självfallet endast ge närmevärden, som ger en allmän uppfattning rörande storleksordningen av de summor det här kommer att röra sig om.

Universitetsutredningen har valt att grunda denna ramberäkning på den beräknade utvecklingen av antalet studerande inom skilda fakulteter och högskolor,¹ varvid beträffande driftbudgetanslagen till läroanstalterna en beräkning gjorts av nuvarande kostnader per student med tillägg för det i utredningens femte betänkande framlagda programmet för förstärkning av forskningens resurser. Anslagsbehov har därefter beräknats för det *nyttillkommande* antalet utbildningsplatser vid skilda fakulteter och högskolor.

Mot denna metod kan bl. a. den invändningen riktas, att skillnad ej gjorts mellan fasta kostnader och marginalkostnader. Å andra sidan har hänsyn ej heller tagits till den fördyring, som säkerligen kommer att uppstå under det närmaste decenniet som en följd av forskningens differentiering och ökade volym. Med hänsyn härtill har utredningen ansett den använda metoden vara försvarlig.

En annan invändning mot metoden kan gälla det förhållandet, att anslagsbehov ej beräknats för en höjd undervisningsstandard vid *nuvarande* studentantal. Utredningen vill härutinnan hänvisa dels till sitt första betänkande rörande de filosofiska fakulteternas undervisningsresurser och statsmakternas beslut i anledning härav, dels till direktiven för utredningens arbete, enligt vilka vad beträffar den kvalitativa sidan av den akademiska utbildningen endast de filosofiska fakulteternas förhållanden borde bli föremål för utredningens överväganden. Utredningen är klar över att en översyn av utbildningens innehåll och utformning vid andra utbildningslinjer, t. ex. de tekniska högskolorna, kan vara motiverad, men utredningen har — även med hänsyn till sin sammanfattning — ansett en sådan översyn ligga utanför dess uppgifter. Utredningen har dessutom med det föreliggande betänkandet uteslutande tagit sikte på universitets- och högskoleväsendets *kvantitativa* utbyggnad. Utredningen är emellertid angelägen understryka, att dess förslag genomgående avser *en fullgod vetenskaplig utbildning* för ett ökat antal studerande. Å andra sidan är utredningen medveten om att krav mycket snart kommer att resas från många håll på betydande kvalitativa förbättringar ej blott i fråga om undervisningsstandarden utan även i fråga om den här antagna standarden beträffande forskningens resurser. I detta sammanhang må särskilt erinras om föreliggande för-

¹ Den av utredningen beräknade utvecklingen av antalet studerande inom skilda fakulteter och högskolor framgår av den under A. Lärosätenas framtida storlek redovisade sammanställningen (denna bilaga s. 353).

slag beträffande införande av en ny specialiseringsmöjlighet inom civilingenjörsutbildningens ram med sikte på kärntekniken.

Slutligen vill utredningen påpeka, att dess i det följande redovisade beräkningar bygger på förutsättningen — tidigare utförligt diskuterad och analyserad — att en sjunkande andel studenter påbörjar akademiska studier under 1960-talet. Detta innebär i sin tur att en stigande andel studenter söker sig till andra än akademiska utbildningslinjer, vilket medför att samhällets utgifter för en utvidgning av dessa utbildningslinjer måste komma att bli högst betydande under det kommande årtiondet.

Driftkostnader

Utredningens ramberäkningar har uppdelats i dels en beräkning för anslagen till de *enskilda* läroanstalterna, dels en beräkning rörande vissa anslag på driftbudgeten, vilka är *gemensamma* för alla eller flera högre läroanstalter. I fråga om den förstnämnda gruppen av anslag har beräkningarna genomförts för var och en av de enskilda utbildningslinjerna, medan de för flera läroanstalter gemensamma anslagen därefter beräknas bära stiga i samma takt som summan av anslagen i den första gruppen.

De anslag, vilka beräknats särskilt för de *enskilda* utbildningslinjerna är följande anslag till de olika läroanstalterna, nämligen anslagen till

Avlöningar

Omkostnader

Materiel

Bokinköp och bokbindning

Nyanskaffning av apparater (den ospecificerade delen)

Med utgångspunkt i de på driftbudgeten för budgetåret 1959/60 för respektive läroanstalter uppförda anslagen av nyssnämnda slag räknar utredningen — på sätt närmare framgår av betänkandet (s. 414 ff) — fram ett antaget normalbelopp, vilket skulle kunna anses representera en rimlig standardkostnad per studerande inom skilda utbildningssektorer. Den av utredningen sålunda antagna kostnaden per studerande har därefter av utredningen multiplicerats med den beräknade och rekommenderade nettoökningen av studerandeantalet vid olika utbildningslinjer. Med de sålunda företagna beräkningarna har utredningen fått fram ett mått på den för genomförandet av utredningens program erforderliga förstärkningen av de anslag det här gäller. Det slutliga resultatet av de sålunda företagna beräkningarna framgår av följande sammanställning.

Den av utredningen antagna erforderliga anslagsförstärkningen (tusental kronor).

Fakultet/högskola	Erforderlig medelsökning		Summa 1960/61— 1970/71	Genomsnitt per år	
	1960/61— 1965/66	1966/67— 1970/71		1960/61— 1965/66	1966/67— 1970/71
Teol. fak.	325	375	700	54	75
Jur. fak.	2 600	2 000	4 600	433	400
Hum. fak.	5 280	720	6 000	880	144
Mat.-nat. fak.	33 840	25 920	59 760	5 640	5 184
Med. fak.	6 860	3 920	10 780	1 143	784
Tandl.-högsk.	4 600	920	5 520	767	184
Farm. inst.	350	—	350	58	—
GCI	318	—	318	53	—
Tekn. högsk.	22 646	11 600	34 246	3 774	2 900
Handelshögsk.	2 160	1 200	3 360	360	240

De nu redovisade beräkningarna rörande de höjningar av driftanslagen till de olika fakulteterna och högskolorna vid en utbyggnad enligt utredningens i betänkandet framlagda rekommendationer och antaganden sammanfattas här-
efter i följande sammanställning:

	Anslagsbelopp 1 000-tal kronor	Genomsnittlig ökning per år 1 000-tal kronor
På riksstaten för budgetåret 1959/60	134 121	.
Erforderliga höjningar 1960/61—1965/66	78 979	13 163
Erforderliga ytterligare höjningar 1966/67—1970/71	46 655	9 331
Summa 1970/71	259 755	

Beräkningarnas resultat är sålunda att de årliga driftanslagen direkt till läroanstalterna skulle få höjas med 94 procent till budgetåret 1970/71, varav 59 procent under de sex budgetåren 1960/61—1965/66.

För en utbyggnad av hela universitets- och högskoleväsendet fordras emellertid icke blott höjningar av de enskilda läroanstalternas anslag utan även höjningar av en rad för alla eller flera läroanstalter gemensamma anslag för innevarande år uppgående till 34,6 miljoner kronor, varav 23,2 miljoner kronor för forskningsråden och de särskilda forskartjänsterna och 11,4 miljoner kronor för övriga gemensamma ändamål för universitets- och högskoleväsendet. För den förstnämnda av dessa anslagsgrupper — anslagen till forskningsråden och till särskilda forskartjänster — har universitetsutredningen i sitt femte betänkande framlagt ett upprustningsprogram, som i fråga om samtliga ifrågavarande ändamål täcker tiden fram till och med budgetåret 1961/62. Efter avdrag för de delar av detta program, som realiserats genom beslut vid 1959 års riksdag, återstår föreslagna anslagsökningar med sammanlagt i runt tal 16,4 miljoner kronor,

vilka utredningen förutsätter komma till stånd under tiden fram till och med budgetåret 1961/62. För sistnämnda budgetår skulle sålunda anslagen till forskningsråden och de särskilda forskartjänsterna kunna beräknas uppgå till sammanlagt 39,6 miljoner kronor.

Under åren 1960/61—1961/62 bör enligt den tidigare redovisade beräkningen anslagen direkt till de högre läroanstalterna öka med i genomsnitt 13,2 miljoner kronor per år eller tillsammans för de två budgetåren med 26,3 miljoner kronor, detta såsom en på de två första budgetåren fallande andel av den i föreliggande betänkande föreslagna utbyggnaden av universitetens och högskolornas utbildningskapacitet. Härtill bör emellertid läggas i runt tal 19,5 miljoner kronor, utgörande kostnaderna för ännu icke realiserade delar av utredningens i femte betänkandet framlagda förslag om en vid oförändrad undervisningsbelastning erforderlig standardhöjning av de högre läroanstalternas forskningsresurser. Sammanlagt skulle sålunda anslagen direkt till universiteten och högskolorna böra ökas med $(26,3 + 19,5 =)$ 45,8 miljoner kronor under tiden fram till och med budgetåret 1961/62, vilket motsvarar drygt 34 procent av nu utgående anslag till de högre läroanstalterna.

Om man nu antager, att anslagen till övriga gemensamma ändamål för universitets- och högskoleväsendet (11,4 miljoner kronor budgetåret 1959/60) under de närmaste två budgetåren bör stiga proportionellt lika mycket som anslagen direkt till de högre läroanstalterna eller med 34 procent, finner man här ett sammanlagt ytterligare anslagsbehov av knappt 3,9 miljoner kronor, i genomsnitt 1,9 miljoner kronor per år under budgetåren 1960/61—1961/62. Sistnämnda budgetår skulle ifrågavarande anslag sålunda uppgå till sammanlagt 15,3 miljoner kronor.

Man synes vidare kunna antaga, att anslagen till samtliga för universitets- och högskoleväsendet gemensamma ändamål — således även anslagen till forskningsråden och de särskilda forskartjänsterna — från och med budgetåret 1962/63 bör ökas i takt med anslagen direkt till de högre läroanstalterna enligt den ovan redovisade beräkningen. Dessa sistnämnda anslag skulle under de fyra budgetåren 1962/63—1965/66 behöva höjas från (nuvarande $134,1 +$ under budgetåren 1960/61 och 1961/62 erforderliga sammanlagt $45,8 =$) 179,9 miljoner kronor med sammanlagt 52,7 miljoner kronor till 232,6 miljoner kronor eller med 29 procent över 1961/62 års anslagsnivå och därefter under femårsperioden 1966/67—1970/71 med ytterligare 46,7 miljoner kronor eller ytterligare 26 procent över 1961/62 års anslagsnivå. Budgetåret 1970/71 skulle anslagen direkt till universiteten och högskolorna enligt denna beräkning sålunda uppgå till sammanlagt 279,3 miljoner kronor.

En proportionell höjning av anslagen till forskningsråden och de särskilda forskartjänsterna fordrar under budgetåren 1962/63—1965/66 en medelsökning från 1961/62 erforderliga 39,6 miljoner till 51,1 miljoner kronor budgetåret 1965/66 (i genomsnitt 2,9 miljoner kronor per år under de fyra budgetåren 1962/63—1965/66) och 61,4 miljoner kronor budgetåret 1970/71 (i genomsnitt 2,1 miljoner

kronor per år under de fem budgetåren 1966/67—1970/71). För anslagen till övriga för universitets- och högskoleväsendet gemensamma ändamål ger motsvarande beräkning ett ytterligare anslagsbehov av i genomsnitt 1,1 miljoner kronor per år under den första fyraårsperioden och i genomsnitt 0,8 miljoner kronor per år under de fem budgetåren 1966/67—1970/71.

Den av utredningen redovisade ramberäkningen för utvecklingen av driftbudgetanslagen till universitets- och högskoleväsendet under budgetåren 1959/60—1970/71 sammanfattas slutligen i miljontal kronor i följande tablå.

	Anslag 1959/60	Erforderlig medelsökning i genomsnitt per år			Summa erforderliga anslag	
		tvåårs- perioden 1960/61— 1961/62	fyraårs- perioden 1962/63— 1965/66	femårs- perioden 1966/67— 1970/71	1965/66	1970/71
Direkt till universitet och högskolor	134,1	22,9	13,2	9,3	232,6	279,3
Till forskningsråd och sär- skilda forskartjänster	23,2	8,2	2,9	2,1	51,1	61,4
Till övriga för universitets- och högskoleväsendet ge- mensamma ändamål	11,4	1,9	1,1	0,8	19,7	23,7
Summa	168,7	33,0	17,2	12,2	303,4	364,4

I de beräknade medelsökningarna på driftbudgeten med sammanlagt 196 miljoner kronor under tiden fram till och med budgetåret 1970/71 är — som framgått av det föregående — inräknade 36 miljoner kronor utgörande kostnaderna för ännu ej genomförda delar av universitetsutredningens i femte betänkandet framlagda förslag rörande en förstärkning av forskningens resurser. Återstående 160 miljoner kronor kan sålunda sägas vara den anslagshöjning, som erfordras för genomförande av utredningens i föreliggande betänkande framlagda förslag och beräkningar rörande en utbyggnad av de akademiska läroanstalternas utbildningskapacitet. Denna summa om 160 miljoner kronor innefattar anslagsökningar av både »automatisk» och »icke-automatisk» natur.

I den gjorda ramberäkningen rörande driftkostnadsutvecklingen för universitets- och högskoleväsendet ingår — som framgått av det föregående — icke någon beräkning för anslag till Inredning och utrustning av nya lokaler. Utredningen återkommer i det följande till detta anslagsbehov. I beräkningarna har heller icke inbegripits anslagsbehoven för studiesociala ändamål.

Investeringsskostnader m. m.

Utredningen söker till en början ange en mera allmän ram för investeringsbehoven på de olika universitetsorterna och därefter framlägga vissa synpunkter

ter som bör kunna vara vägledande i det lokala och centrala generalplanearbete för de högre läroanstalterna, som nu måste fullföljas under stark tidspress.

De i det föregående redovisade ramberäkningarna beträffande de årliga driftkostnadernas (exklusive kostnaderna för inredning och utrustning av nya lokaler) utveckling är — bortsett från beräkningarna för de tekniska högskolorna — gjorda utan uppdelning på de enskilda läroanstalterna, beroende på att de schablonmässiga beräkningsmetoder, som därvid kommit till användning, icke ansetts göra en dylik uppdelning försvarlig. För planläggningen av erforderlig *byggenskap* på de olika universitetsorterna — såväl för institutionslokaler som för student- och lärarbostäder — är det emellertid nödvändigt att ha någon riktpunkt i fråga om det framtida studentantalet inom olika utbildningslinjer på var och en av universitetsorterna. I det föregående har under A. Lärosätenas framtida storlek redovisats en av utredningen gjord sammanställning avseende den beräknade fördelningen på utbildningslinje och ort av det beräknade totala antalet studerande år 1970 (denna bilaga s. 354).

Enär byggnadsbehovet inom skilda universitets- och högskoleorter redan är föremål för olika undersökningar och beräkningar, har det för utredningen ej varit möjligt att i förevarande hänseenden göra annat än ett grovt räkneexempel.

Av praktiska skäl har universitetsutredningen funnit sig böra inskränka detta räkneexempel till att avse den byggenskap som blir erforderlig för att få till stånd den här förutsatta nettoökningen av de högre läroanstalternas utbildningskapacitet. Hänsyn har sålunda ej här kunnat tagas till sådana investeringar, som är nödvändiga för att läroanstalterna vid oförändrat studentantal skall erhålla en fullgod standard i avseende på forsknings- och undervisningslokaler. Ett undantag får härvidlag göras för Stockholms blivande universitet, vars flyttning till Frescati-området nödvändiggör nybyggnader för hela läroanstalten.

Med angivna förutsättningar får man sålunda räkna med att i Uppsala och Lund erfordras nybyggnader fram till omkring år 1970 för ytterligare 3 700 naturvetare och 3 100 humanister (inklusive ekonomie studerande vid universiteten), jurister och teologer i dessa två städer. Härtill kommer Stockholm, där nybyggnader skulle erfordras för samtliga beräknade 3 600 naturvetare och 6 200 humanister och jurister. I fråga om Göteborg kan man måhända till en början bortse från naturvetarna och endast räkna med nybyggnadsbehov för ytterligare 1 300 humanister. Totalt skulle sålunda ett nybyggnadsbehov föreligga för 10 600 humanister, jurister och teologer samt — bortsett från Göteborg — 7 300 naturvetare. Med utgångspunkt i de beräkningar byggnadsstyrelsen redovisat i sin den 31 december 1957 avgivna promemoria rörande Stockholms högskolas utbyggnad skulle man måhända våga räkna med en genomsnittlig byggnadskostnad med 35 000 kronor per studerande vid de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna och 5 000 kronor per studerande i

humanistiskt betonade ämnen¹. Man skulle i så fall ha att räkna med ett investeringsbehov av 255,5 miljoner kronor för de matematisk-naturvetenskapliga och 53 miljoner kronor för de teologiska, juridiska och humanistiska fakulteterna. Därtill kommer så erforderliga nybyggnader för naturvetenskaplig och teknisk forskning och utbildning i Göteborg. I generalplanen för Chalmers tekniska högskola beräknade byggnadsstyrelsen byggnadskostnaderna för genomförande av alternativet II till 100 miljoner kronor, en summa som med hänsyn till vad förut anförts rörande skiljaktigheterna mellan utredningens förslag och generalplaneförslaget i detta räkneexempel synes kunna användas som grovt mått på de erforderliga nybyggnadskostnaderna både för den tekniska högskolan och för universitetsundervisningen inom ämnena matematik-fysik-kemi. För de biologiska ämnena i Göteborg synes man överslagsvis kunna beräkna en byggnadskostnad av minst 10 miljoner kronor.

För den nya tekniska högskolan i Lund synes man kunna våga antagandet att härför erforderliga nybyggnader tillsammans skulle omfatta en volym ungefär lika stor som den byggnadsstyrelsen räknade med för alternativet I i generalplaneförslaget för Chalmers tekniska högskola, nämligen 70 miljoner kronor. Den därvid förutsatta intagningsvolymen i Göteborg var visserligen avsevärt större än den här föreslagna för den tekniska utbildningen i Lund, men å andra sidan erfordras i Lund att alla lokaler nybygges, medan man beträffande Chalmers tekniska högskola också kunde räkna med det befintliga lokalbeståndet.

Beträffande den föreslagna utbyggnaden för tekniska högskolan i Stockholm föreligger inga kostnadsberäkningar. Jämför man med den beräknade kostnaden för Lund och med de tidigare beräknade kostnaderna för de naturvetenskapliga ämnena, kan man måhända räkna med 25 miljoner kronor.

Räkneexemplet beträffande nybyggnadskostnaderna (inklusive utflyttningen av nuvarande Stockholms högskola till Frescati-området) för de fria fakulteterna och de tekniska högskolorna slutar sålunda på 513,5 miljoner kronor, fördelade enligt följande sammanställning:

	Uppsala	Lund	Göteborg	Stockholm
Teol., jur. och hum. fak. (inkl. civil-ekonomutb. i Uppsala och Lund) ..	9,5	6,0	6,5	31,0
Mat.-nat. fak. och tekn. högsk.	73,5	126,0	110,0	151,0
Totalt	83,0	132,0	116,5	182,0

Härtill kommer så erforderliga nybyggnader för övriga läroanstalter, rörande vilka universitetsutredningen icke framlagt några konkreta förslag. Främst torde det härvidlag bli fråga om nybyggnaderna för den medicinska högskolan i Umeå, vartill kommer investeringar för beräknade ökning av utbildningskapaciteten

¹ Det måste understrykas, att de här använda genomsnittstalen förutsätter en oförändrad fördelning av undervisningsbelastningen inom varje fakultet mellan mycket lokalkrävande och mindre lokalkrävande ämnen. En radikal omfördelning av t. ex. de matematisk-naturvetenskapliga fakulteternas studenter, innebärande att laborationsämnena finge en relativt sett starkare tillströmning än nu, skulle helt naturligt leda till att byggnadskostnaderna, räknade som genomsnitt per student vid fakulteten, skulle stiga högst avsevärt.

vid övriga medicinska läroanstalter samt av tandläkar- och gymnastiklärarutbildningen. Utredningen uppskattar ifrågavarande investeringsbehov till i runt tal 100 miljoner kronor.

Mot det här redovisade räkneexemplet kan, bl. a., den invändningen riktas, att hänsyn icke tagits till att byggnadskostnaderna för uppnående av en viss önskad ökning av utbildningskapaciteten vid en läroanstalt kan bli mindre om man i stället för att bygga helt nytt utnyttjar föreliggande möjligheter till om- och tillbyggnader. Denna invändning är otvivelaktigt i viss utsträckning befogad, även om erfarenheter visar, att skillnaderna i fråga om byggnadskostnader vid ny- respektive vid tillbyggnad ofta är relativt små. Å andra sidan måste framhållas, att mot den här gjorda beräkningen också kan riktas invändningar, som innebär att beräkningarna skulle ange en alltför låg siffra för genom föreliggande betänkande aktualiserade investeringsbehov. Sålunda har hänsyn icke tagits till föreliggande behov av lokalmässig standardhöjning redan vid nuvarande undervisningsbelastning. Icke heller har hänsyn tagits till att en ökad forskningsverksamhet vid universitets- och högskoleinstitutionerna mycket väl kan leda till avsevärt större investeringsbehov än dem utredningen här — med utgångspunkt närmast i undervisningsbelastningen — överslagsvis beräknat.

Med hänsyn till förut angivna förhållanden och till varje dylik beräknings osäkerhet har universitetsutredningen stannat för att som en ytterst osäker riktpunkt rörande investeringsbehoven vid ett genomförande av universitets- och högskoleväsendets här föreslagna och beräknade expansion ange den avrundade summan av inemot 650 miljoner kronor för perioden 1960/61—1970/71. Ett genomsnitt per år under ifrågavarande elva år skulle sålunda kunna beräknas till omkring 60 miljoner kronor, men det bör även härvidlag understrykas, att beräkningarna rörande den kommande studenttillströmningen ger vid handen, att en förhållandevis större del av investeringarna bör falla på periodens första hälft.

Med kostnaderna för investeringar i nya byggnader följer kostnader för byggnadernas *inredning och utrustning*. Med ledning av erfarenheter från de senaste åren torde man våga räkna med att inrednings- och utrustningskostnaderna genomsnittligen motsvarar ungefär 30 procent av byggnadskostnaderna. De sistnämnda har förut beräknats till 650 miljoner kronor under perioden 1960/61—1970/71. Man skulle sålunda kunna beräkna medelsbehovet för inredning och utrustning av nya lokaler till 195 miljoner kronor för samma tid eller i genomsnitt närmare 20 miljoner kronor per år.

Även om den här angivna riktpunkten av olika skäl är ytterst osäker, är det uppenbart, att mycket stora investeringar är nödvändiga för genomförandet av

det i föreliggande betänkande skisserade programmet för universitetens och högskolornas utbyggnad. Universitetsutredningen finner det därför angeläget att understryka, dels att man såvitt möjligt måste sträva efter att begränsa investeringarna till vad som oundgängligen erfordras för att uppnå den angivna kapaciteten för här ifrågakvarande läroanstalter, dels att man vid avvägningen av tidsprogrammet för utbyggnaden måste sträva efter att i första hand få till stånd den för den grundläggande undervisningen erforderliga kapaciteten. Trycket av den kommande studenttillströmningen kommer eljest att skapa helt ohanterliga förhållanden och man riskerar att forskningen i fråga om rekrytering förlorar vad den på kort sikt skulle kunna vinna i form av något eller ett par år tidigare färdigställda forskningsutrymmen.

Man bör visserligen räkna med att forskning och forskarutbildning på längre sikt kommer att kräva en relativt sett ännu starkare ökning av resurserna än själva undervisningen för grundexamina. En större andel av studenterna kommer att bygga på sin preliminärexamen med forskarutbildning; tendensen till en allt mera omfattande forskningsverksamhet vid universitets- och högskoleinstitutionerna kommer att fortsätta. Dock har man då det gäller forskarutbildningen att räkna med ett något bättre rådrum för planeringsarbetet, eftersom den blivande forskaradepthen först måste avlägga preliminärexamen.

Då det gäller planläggningen av de experimentella ämnenas utbyggnad, bör man därför börja med att bygga övningslaboratorier. Det måste sålunda vara att föredraga att i början bygga nya övningslaboratorier t. ex. för tre ämnen än att bygga en hel institution för ett enda ämne. Genom att undervisningen kan flyttas till nybyggda lokaler, friställes de gamla övningslaboratorierna för forskningsändamål. De rena undervisningslokalerna ställer i vissa hänseenden icke lika höga krav på byggnadskvalitet och inredning som forskningslokaler och de bör därför vara lättare att planera och gå fortare att uppföra än de sistnämnda. Standardisering av inredningen bör i möjligaste mån eftersträvas. — Man får på detta sätt också bättre tid att genomföra det mera krävande planeringsarbetet för forskningens lokalbehov.

Forskningslokaler bör vidare enligt utredningens mening planeras med sikte på att läroanstalten och dess institutioner skall ha möjlighet att ställa sig som värd för gästande forskare och forskare som icke ingår i institutionernas ordinarie personalstat (av forskningsråden organiserade forskargrupper, innehavare av särskilda forskartjänster etc.). Man bör härvid räkna med att dessa kategorier av forskare utan anknytning till institutionens undervisningsuppgifter kommer att starkt öka i antal. Lämpligen torde varje läroanstalt bära förfoga över särskilda forskarutrymmen, avsedda att disponeras i mån av behov för tillfälligt forskningsarbete av här antytt slag.

Vid planeringen av lokaler för icke-experimentella ämnen, främst de humanistiska, synes det vara särskilt betydelsefullt att skilja på utrymmena för undervisning och utrymmena för självstudier. Seminariebibliotek bör sålunda icke användas för undervisning.

Bl. a. med hänsyn till att antalet studerande i de enskilda humanistiska ämnena kan komma att variera starkt från tid till annan torde man vid planeringen av nya lokaler för humaniora böra undvika särskilda byggnader för särskilda ämnen. I stället kan det sannolikt i många fall vara rationellt att lägga undervisningslokaler respektive studie- och forskningsutrymmen i skilda byggnader. Under alla omständigheter bör det vara möjligt att använda en lektions- eller föreläsningssal eller ett grupprum för undervisning i flera ämnen. Studie- och forskningsutrymmen bör ävenledes planeras med sikte på att det skall vara möjligt att smidigt anpassa lokalanvändningen till de olika ämnenas aktuella behov.

Seminarie- och kurslitteraturbiblioteken bör vidare enligt utredningens mening helst stå under gemensam förvaltning. Ett ämnes referenslitteratur bör vara lätt åtkomlig även för angränsande vetenskapers forskare och studenter.

2. Yttranden

Lärosätenas framtida storlek

Humanistiska fakulteten i Lund framhåller för sin del huvudsakligen följande.

Universitetsutredningen kalkylerar för år 1970, att av totalt 14 600 humaniststuderande 3 000 kommer att studera i Lund (20½ procent). Denna kalkyl kan icke anses hållbar. Enligt statistiska centralbyråns publikation »Högre studier 1956/57» var antalet humaniststuderande i Lund 24 procent av samtliga (i verkligheten något högre enär samtliga inom filosofisk fakultet i Göteborg räknats som humanister). Vad först beträffar det omfattande utbyggnadsprogrammet för naturvetenskapliga och tekniska institutioner i Lund och Göteborg kommer denna utbyggnad visserligen direkt främst studenter från Sydsvrige till godo men återverkar givetvis på alla orter. Dess inverkan på relationen mellan naturvetenskapliga och humanistiska studenter kommer att göra sig gällande över hela landet. Vidkommande gymnasieorganisationens utbyggnad i nordligaste Sverige bör en motsvarande utbyggnad jämväl göra sig gällande inom stora delar av Sydsverige, där antalet studenter i relation till årskullen är relativt lågt. Vad slutligen angår den särskilt höga övergångsfrekvensen bland studenter i storstäderna bör denna höga övergångsfrekvens icke i och för sig tillmätas alltför stort värde vid dimensioneringen, då den i stor utsträckning berör studenter med låga studentbetyg (och därav följande stor avbrottsfrekvens), vilka i avvaktan på annat arbete studerar något år vid universiteten i storstäderna. Man måste räkna med att olikheterna i övergångsfrekvensen kommer att utjämnas under 1960-talet. Humanistiska fakulteten anser därför, att det icke föreligger något som helst godtagbart skäl att frångå nuvarande proportion för Lunds andel av de humaniststuderande och att utbyggnadsprogrammet sålunda ovillkorligen måste räkna med högre siffror för Lunds vidkommande än universitetsutredningen gjort.

Rektorsnämnden vid Stockholms högskola anser, att det blivande universitetet i Stockholm bör få en betydligt större relativ dimensionering än den utredningen föreslår. Enligt rektorsnämndens åsikt bör sålunda de filosofiska fakulteterna i Stockholm utbyggas till en intagningskapacitet, som avsevärt, förslags-

vis med minst 20 procent, överstiger motsvarande kapacitet i Uppsala (inklusive Umeå). Därjämte bör enligt rektorsnämnden den juridiska fakulteten i Stockholm beräknas -- liksom nu -- bli ungefär lika stor som motsvarande fakultet i Uppsala och Lund tillsammans. Till stöd för sin uppfattning åberopar rektorsnämnden en i dess yttrande närmare kommenterad, av docenten Sven Godlund verkställd, undersökning rörande den framtida regionala studentproduktionen och anför ytterligare följande.

Den enskilde studentens val av universitet kan påverkas av många andra faktorer än de geografiska. Vissa sådana kan antagas medföra benägenhet hos en del studenter eller deras målsmän att välja en mindre universitetsort, där studie- och levnadsförhållandena antages vara lugnare än i Stockholm. I samma riktning verkar kanske föreställningar om ett intensivare kamratliv i de gamla universitetsorterna, kanske med ett från äldre tider kvardröjande romantiskt skimmer över sig. Starkare torde emellertid de faktorer vara, som ökar Stockholms dragningskraft. Bland dem kan nämnas de många släkt- och bekantskapsförbindelser, som en stor huvudstad har med landet i övrigt, Stockholms stora möjligheter att tillgodose alla slag av kulturella, sociala, politiska och andra intressen hos studenterna samt framför allt de goda tillfällen till förvärsarbete, som Stockholm erbjuder och som i stor utsträckning utnyttjas av studenterna för finansiering av studierna. I stort sett torde dylika andra faktorer betyda, att tillströmningen till Stockholm vid fritt val bleve större än de geografiska skälen i och för sig skulle kunna föranleda.

Universitetskanslern förklarar, att frågan om universitetens och högskolornas storlek med hänsyn till administration och förvaltning enligt hans åsikt förtjänat betydligt större uppmärksamhet än utredningen ägnat dem. Kanslern anför vidare följande.

Om ej det »fria» tillträdet till filosofiska studier endast skall bli en chimär, måste det som ett väsentligt led inrymma frihet att välja studieort. Detta torde göra det nödvändigt att ägna större uppmärksamhet än utredningen gjort åt fördelningen mellan olika lärosäten av den totala tillströmningen till matematisk-naturvetenskapliga respektive humanistiska studier. Härvid torde en av rektorsnämnden vid Stockholms högskola framlagd undersökning, baserad på studentproduktionen inom de olika universitetsorternas geografiska »omland», kunna tjäna som ledning. Jag finner det angeläget, att definitiva beslut angående de enskilda fakulteternas dimensionering i avvaktan på en sådan omprövning endast fattas i undantagsfall, där exempelvis igångsättningen av ett brådsakande byggnadsföretag gör det nödvändig att undvika även ett kortvarigt uppskov.

Arbetsmarknadsstyrelsen yttrar bl. a. följande.

Vad gäller lokaliseringen av den tekniska högskoleutbildningen vill styrelsen framhålla, att det bör övervägas huruvida det skulle vara möjligt att — i varje fall som ett provisorium — pröva någon form av decentraliserad organisation, varvid undervisning vid en eller ett par fackavdelningar skulle förläggas till en lämplig industriort. Skulle möjligheter på den vägen yppa sig att få tills vidare utnyttja personella och materiella resurser, som finns tillgängliga inom industrien, borde möjligheterna till en snabb utbyggnad av den tekniska högskoleutbildningen ökas avsevärt. Styrelsen vill i detta sammanhang även erinra om den tekniska utbildning — delvis på högskolemässig nivå —, som i »företags-skolans» form redan bedrivs vid vissa större företag.

Lokaliseringsutredningen rörande statlig verksamhet framhåller huvudsakligen följande.

Redan enligt universitetsutredningens beräkningar skall antalet studerande vid universitet och högskolor år 1970 ha vuxit till cirka 53 000. Denna tillväxt skulle — mycket grovt räknat och endast angivet som ett schematiskt exempel — motsvara två nya universitet med den kapacitet, som för närvarande kan bjudas av Stockholm, landets största universitetsstad, och närmare fyra universitet av Lunds nuvarande kapacitet. I en sammanställning har universitetsutredningen redovisat det beräknade antalet studerande vid högskolor och universitet år 1970, fördelade på olika platser. Universitetsutredningens kommentar till siffersammanställningen sammanställd med andra uttalanden av utredningen ger anledning till det antagandet, att justeringar endast ansetts möjliga mellan redan befintliga universitetsstäder, medan däremot frågan om tillskapande av utbildningsanstalter i nya orter i stort sett icke synes ha på allvar prövats. Från lokaliseringsutredningens sida måste det beklagas, att så icke skett, särskilt som universitetsutredningen grundat sina beräkningar på mycket försiktiga antaganden rörande den framtida tillströmningen till universiteten. Ökar denna tillströmning utöver vad universitetsutredningen tänkt sig, måste enligt lokaliseringsutredningens mening skälen för en större spridning av universitetsresurserna i lika mån växa i styrka.

Under sitt hittillsvarande arbete har lokaliseringsutredningen på skilda sätt kunnat konstatera vilken betydelse en högre läroanstalt har, då lokaliseringsfrågor aktualiseras. Det är härvid icke enbart fråga om de enskilda befattningshavarnas fördelar av en bosättning i nära anslutning till universitetsort. Självfallet måste det nämligen för den enskilde — såväl ekonomiskt som av andra skäl — vara ett betydande intresse att ha nära tillgång till högre utbildningsresurser för barnen. Härtill kommer att det för många statliga myndigheter och företag är av stort värde med hänsyn till verksamhetens bedrivande att kunna utnyttja den expertis av olika slag, som står till förfogande vid högre läroanstalter. På samma sätt förhåller det sig självfallet, när det gäller den enskilda företagsamheten. De högre utbildningsanstalternas betydelse för lokaliseringsverksamheten i stort torde knappast kunna överskattas. Om de högre utbildningsresurserna koncentreras till ett fåtal orter, måste detta därför — såväl när det gäller statlig verksamhet som när det är fråga om enskild företagsamhet — kraftigt verka i centraliserande riktning. Detta måste i hög grad försvåra en aktiv lokaliseringspolitik. Att stimulera Stockholmsområdet med kraftiga universitetsutbyggnader i både Stockholm och Uppsala ter sig från lokaliseringens synpunkt särskilt olägligt och måste vara ägnat att allvarligt försvåra strävandena att genom skilda åtgärder bromsa den kraftiga befolkningstillväxten och koncentrationen inom detta område.

Vad beträffar universitetsutredningens skäl för en ökning av universitetsresurser genom utbyggnad av nuvarande läroanstalter är dessa, såvitt lokaliseringsutredningen kunnat finna, främst av två slag. Vad först gäller det ekonomiska skälet — det blir billigare att bygga ut än att bygga nytt — synes det kunna ifrågasättas, om det redovisade materialet i tillräcklig utsträckning belyser denna fråga. Det torde för bedömande av spörsmålet icke vara tillräckligt att analysera kostnaderna för själva läroanstalterna i olika alternativ. Från samhällets synpunkt torde det i lika mån vara ett ekonomiskt intresse att verkningarna på övriga allmänna investeringar klarlägges, liksom ock själva studiekostnaderna. En närmare granskning av dessa problem kan måhända ge ett annat ekonomiskt resultat än det universitetsutredningen kommit till. Det andra skälet för en utbyggnad av nuvarande resurser synes vara, att, som universitetsutredningen uttrycker det, fråga är om en kapplöpning med tiden. Denna synpunkt förefaller emellertid i stort sett ha betydelse endast i de fall universitetsutredningen framlagt konkreta förslag om åtgärder på relativt kort sikt. I övrigt, då universitetsutredningen mera framfört allmänna riktlinjer och i vissa fall t. o. m. förutsatt fortsatta undersökningar, synes argumentet om tidsnöd spela mindre roll.

Lokaliseringsutredningen vill i detta sammanhang icke underlåta att peka på det mate-

rial, som står till förfogande i en av docenten Sven Godlund gjord undersökning, som fogats som bilaga till ett av särskilt tillkallad utredningsman avgivet betänkande om regionsjukvården (SOU 1958:26). Genom dessa undersökningar har redovisats alternativa möjligheter att indela landet i landsdelsregioner med skilda centralorter. Det synes kunna ifrågasättas, om icke denna undersökning eller en förnyad utredning av liknande slag bör läggas till grund för det slutliga ställningstagandet även när det gäller universitetsutbyggnaden. Många skäl torde kunna anföras för att man bör sträva efter att så långt detta är möjligt få de högre utbildningsresurserna regionalt fördelade över landet. Riktpunkten bör härvid vara att varje region får en universitetsutrustning, som är anpassad efter dess befolkningsunderlag. Det kan vara av intresse att här återge en sammanställning, grundad på Godlunds undersökning.

Region	Inv. milj. 1970	Antalet studenter		
		1 9 7 0		1958
		Proportionellt	Enligt universitets- utredningen	
Stockholm	1,6	11 000	17 900	11 700
Uppsala	1,3	9 000	11 200	6 300
Umeå	0,6	4 000	600	140
Göteborg	1,3	9 000	11 800	4 700
Örebro	0,7	5 000	—	—
Malmö/Lund	1,3	9 000	11 800	6 000
Linköping	0,9	6 000	—	—
Summa	7,7	53 000	53 300	28 840

Med beaktande särskilt av att Stockholm och Uppsala är varandra så närbelägna visar siffrorna en kraftig överdimensionering av universitetsresurserna i Stockholmsområdet. Lokaliseringspolitiska synpunkter talar sålunda starkt för en ökad, regionvis spridning av de högre läroanstalterna. Vid den långsiktiga universitetsplaneringen bör detta beaktas och få ett klart uttryck i direktiven för det fortsatta utredningsarbetet. Vad gäller universitetsutredningens konkreta förslag anser lokaliseringsutredningen, att dessa innebär en sådan koncentration av vissa utbildningsresurser till huvudstaden, som från lokaliseringspolitisk utgångspunkt icke kan godtagas. Stockholmsområdet kommer härigenom — liksom genom utbyggnaden i Uppsala — att få tillgång till en utbildningskapacitet, som är större än vad som kan motiveras med hänsyn till regionala behov.

1957 års studentbostadsutredning yttrar bl. a. följande.

Vid beräkningen av studenternas bostadsbehov bör man under alla omständigheter utgå från universitetsutredningens prognoser som en riktning för ett absolut minimi-behov. Någon som helst risk för överproduktion av studentbostäder föreligger i dagens situation icke på någon studieort. Ett betydande nytillskott av studentbostäder utgör däremot en nödvändig förutsättning för att universitets- och högskolestäderna skall kunna härbärgera de växande kullarna av utbildningsvillig ungdom. Ett ställningstagande till universitetsutredningens förslag ifråga om utbyggnad av befintliga samt inrättande av nya läroanstalter bör sålunda enligt studentbostadsutredningens uppfattning innefatta ett hänsynstagande till respektive studiecorders möjligheter att producera ett tillräckligt stort antal studentbostäder i rimlig närhet av läroanstalten samt även till frågan om huruvida respektive orter från bostads- och andra synpunkter utgör en effektivt fungerande studiemiljö.

Överståthållarämbetet förklarar sig vara medvetet om att en snabb förstärkning av de högre läroanstalternas utbildningskapacitet snabbast kan nås på det av utredningen förordade sättet, men framhåller, att den ytterligare koncentration av den högre utbildningen till de nuvarande universitets- och högskolestäderna — Uppsala, Lund, Göteborg och Stockholm — som ett genomförande av utredningens förslag kommer att innebära, icke är uteslutande fördelaktig. Överståthållarämbetet anför vidare följande.

Sålunda beräknas antalet studerande vid högskolor i Stockholm på tolv år öka med 54 procent eller från 11 700 höstterminen 1958 till 18 000 år 1970, vilket kommer att ytterligare försvåra studenternas bostadsproblem. Utbyggnadsprogrammet synes icke heller stå i god överensstämmelse med de allmänna riktlinjer, som i de lämnade direktiven uppdragits för lokaliseringsutredningens arbete. En utbyggnad enligt universitetsutredningens förslag, som tager sikte på de stora årskullarnas behov under 1960-talet, kan också komma att innebära en ytterligare förskjutning av planerna på att förse Norrland med en egen högskola, eftersom det icke synes uteslutet, att den minskade nativiteten kommer att medföra att behovet av läroanstalter genom denna utbyggnad blir fyllt för överskådlig tid framåt. Med hänsyn härtill synes det som om frågan om en högskola i Norrland bort ägnas större uppmärksamhet i detta sammanhang.

Länsstyrelsen i Västerbottens län framhåller huvudsakligen följande.

Länsstyrelsen måste uttala sina betänkligheter mot en så kraftig utbyggnad av befintliga äldre lärosäten, som universitetsutredningen föreslagit. Institutioner av sådan storleksordning, varom här är fråga, måste bli svårskötta i administrativt hänseende. Den personliga kontakten mellan lärare och elever blir säkerligen mindre god än vid mindre institutioner. Undervisningen måste därigenom bli mindre effektiv. Det är ingalunda säkert, att man i verkligheten kan ta emot ett så stort antal studenter, som utredningen föreslagit. I varje fall ställs man inför betydande organisatoriska problem. Det kan vidare vara förenat med åtskilliga andra olägenheter att till ett fåtal platser koncentrera ett mycket stort antal studerande. Till förmån för stora institutioner framhåller utredningen möjligheten till en långtgående differentiering av undervisningen. En sådan differentiering är givetvis värdefull, men den behöver förvisso ej drivas så långt vid de äldre lärosätena, att Norrland kommer i efterhand. Norrland saknar allttjämt ett universitet. Norrlands studenter kan sålunda icke inom landsändan erhålla akademisk utbildning inom andra fack än medicin och odontologi, ett förhållande som bidrager till svårigheterna att här rekrytera akademiskt utbildade tjänstemän av skilda kategorier. Det stora avståndet mellan större delen av Norrland och de äldre lärosätena utgör vidare ett hinder — geografiskt, ekonomiskt och psykologiskt — för Norrlands studenter att fortsätta sina studier efter studentexamen. Detta hinder är givetvis starkast accentuerat för övre Norrland.

Även i fråga om näringslivet söker man genom en aktiv lokaliseringspolitik åstadkomma en ändamålsenlig spridning av företagen. Det synes länsstyrelsen naturligt att samma principer i möjligaste mån tillämpas beträffande den akademiska undervisningen och forskningen. Man bör med andra ord söka ernå en balans de olika landsdelarna emellan även ifråga om institutioner för akademisk undervisning. Det finns anledning att här erinra om de lokaliseringssträvanden, som kommit till uttryck i direktiven för den statliga kommitté, som har till uppgift att verkställa utredning angående lokalisering utanför Stockholmsområdet av statliga ämbetsverk och annan statlig verksamhet. Jämväl i direktiven för universitetsutredningen har behovet av ett Norrlands universitet beaktats.

Svenska landsbygdens ungdomsförbund och dess studentförbund yttrar i huvudsak följande.

Enligt vår mening bör universitetens utbyggnad ej behandlas ur alltför snäv akademisk synpunkt och då finns många och betydande faktorer som talar emot en kraftig utbyggnad av de akademiska utbildningsanstalterna i våra största städer. Exempelvis torde det i dessa städer vara svårt att på ett tillfredsställande sätt ordna bostadsfrågan för det kraftigt växande antalet studenter. En annan faktor, som talar för en decentralisering, är det förhållandet att avbrottsprocenten enligt gjorda undersökningar är högre i de större städerna. Universitetsutbyggnaden borde i större utsträckning inordnas i den allmänna lokaliseringpolitiken. Denna inordning bör i första hand innebära ett mera fullständigt universitet (fullt utbyggda högskolor för medicinare och tandläkare samt naturvetenskaplig och samhällsvetenskaplig fakultet) i Umeå, varjämte till denna stad bör förläggas bl. a. teknisk högskola (ej fullt antal fackavdelningar), handelshögskola och socialinstitut. Möjligheterna att genomföra s. k. industrihögskolor i samarbete med lokala storindustrier — exempelvis en metallurgisk bergsvetenskaplig i Skellefteå och en träkemisk i Sundsvall — bör närmare undersökas. I andra hand bör ytterligare decentralisering övervägas, varvid kanske någon av städerna Borås, Jönköping, Växjö eller Linköping skulle kunna komma i fråga som nya orter för högskoleutbildning.

Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen anför huvudsakligen följande.

Rent allmänt kan ifrågasättas det lämpliga och ur alla synpunkter rationella i att på sätt som universitetsutredningen föreslår öka ut de nuvarande universitetens och högskolornas kapacitet. Den anhopning av lärare och studerande till bl. a. våra två största städer, som blir följd, synes illa rimma med den strävan till decentralisering och de försök till avhjälpande av befolkningstrycket på framförallt Stockholm, som signalerats genom exempelvis tillsättandet av lokaliseringsutredningen.

Umeå-frågan

Frågan om utbyggnaden av det högre utbildningsväsendet i Norrland har ingående behandlats av ett flertal remissinstanser. Enighet råder om att den medicinska högskolan i Umeå och tandläkarinstitutet i Umeå snarast bör utvidgas till att omfatta fullständig läkar- och tandläkarutbildning. På frågan om i vilken utsträckning och efter vilket tidsschema den högre utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå i övrigt bör byggas ut har anlagts olika synpunkter.

Medicinska fakulteten i Uppsala hälsar med stor tillfredsställelse universitetsutredningens klart positiva ställningstagande till frågan om utbyggnad av den medicinska högskolan i Umeå till en fullständig läroanstalt för läkarutbildning och anför ytterligare följande.

Utredningen håller frågan om förläggande av en naturvetenskaplig fakultet till Umeå öppen för framtida ställningstagande. Som konsekvens av sin inställning till frågan om en naturvetenskaplig fakultet i Umeå avvisar utredningen förläggning dit av en tredje teknisk högskola. Denna utredningens inställning till frågor om naturvetenskaplig fakultet och teknisk högskola i Umeå synes för medicinska fakulteten ytterligare skärpa motiveringen för att Umeås medicinska högskola snabbt kompletteras med teoretiska

institutioner utan vilka dess utvecklingsmöjligheter för framtiden skulle vara väsentligt beskurna. Fakulteten får samtidigt betona att det givetvis även för en fullständig medicinsk läroanstalt i Umeå måste vara i hög grad önskvärt och angeläget att erhålla stöd från till samma plats förlagda naturvetenskapliga institutioner, ävensom av samhällsvetenskaplig verksamhet, främst i sådana ämnen som statistik, psykologi och sociologi.

Språkvetenskapliga sektionen i Uppsala förordar upprättande av en humanistisk fakultet i Umeå och framhåller därvid det angelägna i att de samhällsvetenskapliga ämnena icke isoleras från de rent humanistiska. Jämväl *historisk-filosofiska sektionen i Uppsala* föreslår, att universitetsorganisationen i Umeå utvidgas till att omfatta även rent humanistiska ämnen och framhåller ytterligare följande.

Just önskemålen om differentiering och nya ämneskombinationer borde göra det angeläget att icke isolera samhällsvetenskapliga ämnen från de rent humanistiska. Även önskemålet om en viss avlastning ifråga om studentantalet vid den humanistiska fakulteten i Uppsala motiverar en humanistisk fakultet i Umeå.

Det större konsistoriet i Uppsala förklarar, att frågan om inrättande av en humanistisk och en naturvetenskaplig fakultet samt vissa tekniska utbildningslinjer i Umeå mycket snart bör upptagas till behandling och anför ytterligare följande.

För Umeås del föreslår utredningen endast en komplettering av den medicinska högskolan, varvid det beräknade studentantalet där år 1970 skulle stanna vid 585. Mot bakgrunden av dessa förhållanden uppkommer frågan om ej en avlastning borde ske genom inrättande av såväl en humanistisk som en naturvetenskaplig fakultet i Umeå redan under 1960-talet. Även andra skäl kan anföras för en starkare utbyggnad i Umeå under 1960-talet än den utredningen förordar. Vid sin diskussion om en tredje teknisk högskola framhåller utredningen med rätta det allt starkare beroendet de olika vetenskaperna emellan, fördelarna för forskning och undervisning med nära kontakt mellan företrädare för olika vetenskaper och nackdelen med små lokalt isolerade högskoleenheter. Den omedelbara betydelsen för den medicinska forskningen och undervisningen i Umeå av en förläggning dit av en matematisk-naturvetenskaplig fakultet och av verksamhet inom sådana samhällsvetenskapliga ämnen som statistik, psykologi och sociologi är uppenbar. Att en utveckling av Norrland till jämbördighet i andligt och kulturellt hänseende med övriga delar av landet kräver inrättande av en humanistisk fakultet vid dess universitet framstår för konsistoriet som självfallet. Under förutsättning att en naturvetenskaplig fakultet inrättas i Umeå, synes det sannolikt, att övre Norrland skulle kunna uppbära vissa tekniska högskolelinjer. Att en sådan förläggning skulle vara av mycket stor betydelse för näringslivets utveckling i denna del av landet är otvivelaktigt.

Medicinska fakulteten i Lund instämmer i utredningens förslag om utbyggnad av den medicinska högskolan i Umeå till en fullständig läroanstalt för läkarutbildning och understryker betydelsen av att denna högskola även kommer att omfatta medicinskt-teoretiska ämnen. Fakulteten anför vidare följande.

För den föreslagna utbyggnaden talar den stora betydelse, som växelverkan i fråga om undervisning och forskning mellan teoretiska och kliniska ämnen har för den medicinska utvecklingen. Det bör dessutom vara en allmän princip, att en medicinsk läroanstalt utbygges så, att den kan framföra sina egna studenter till fullständig medicinsk examen. Fakultetens erfarenhet av det nuvarande provisoriet med tvångsmässig förflytt-

ning av de studerande mellan lärosätena visar även den klart nödvändigheten av fullständig utbyggnad av medicinska högskolan i Umeå. Denna skulle även möjliggöra fullständig tandläkarutbildning i Umeå. Då ett intimt samarbete mellan de medicinska och naturvetenskapliga fakulteterna är av största betydelse för den medicinska forskningen vill fakulteten understryka vikten av att även en naturvetenskaplig fakultet inrättas i Umeå.

Humanistiska fakulteten i Lund anser det nödvändigt, att en humanistisk fakultet, omfattande från början förutom de samhällsvetenskapliga ämnena i varje fall även de humanistiska »kärnämnen», snarast upprättas i Umeå.

Det större konsistoriet i Lund understryker betydelsen av att den medicinska högskolan i Umeå även kommer att omfatta de medicinskt-teoretiska ämnena och framhåller ytterligare följande.

En fullständig utbyggnad av den medicinska högskolan i Umeå kommer även att möjliggöra fullständig tandläkarutbildning därstädes. Då ett intensivt samarbete mellan de medicinska och naturvetenskapliga fakulteterna är av största betydelse för den medicinska forskningen förordar konsistoriet en framtida förläggning av naturvetenskaplig undervisning och forskning i Umeå. Konsistoriet understryker, i likhet med humanistiska fakulteten, nödvändigheten av att en humanistisk fakultet upprättas i Umeå, omfattande icke blott de samhällsvetenskapliga ämnena utan även i varje fall de humanistiska kärnämnen. Konsistoriet anser att en akademisk utbildning icke är tillfredsställande utan forskning och undervisning jämväl i de humanistiska ämnena.

Medicinska fakulteten i Göteborg tillstyrker universitetsutredningens förslag om utbyggnad av den medicinska högskolan i Umeå till en fullständig läroanstalt för läkarutbildning och understryker därvid nödvändigheten av att varje medicinskt lärosäte har full representation inom såväl de prekliniska som de kliniska ämnena.

Lärarkollegiet vid karolinska institutet tillstyrker universitetsutredningens förslag om utvidgning av den medicinska högskolan i Umeå till en fullständig medicinsk läroanstalt och framhåller ytterligare följande.

Såväl från utbildnings- som forskningssynpunkt är det nuvarande provisoriet i Umeå ohållbart och torde i framtiden leda till betydande svårigheter vid rekryteringen av såväl lärare som elever. Detta gäller i princip även för det där inrättade tandläkarinstitutet. Kollegiet anser, att dess resurser snarast bör utökas för att fullständig tandläkarutbildning där ska kunna ges.

Humanistiska avdelningen vid Stockholms högskola anser, att den högre utbildningsorganisationen i Umeå bör utvidgas ej blott med samhällsvetenskapliga utan även med humanistiska ämnen.

Lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Stockholm framhåller huvudsakligen följande.

Lärarkollegiet hyser självklart ett särskilt intresse för utbyggnaden av tandläkarinstitutet i Umeå till fullständig högskola och förväntar i likhet med utredningen, att detta snarast möjligt måtte förverkligas i en första etapp i sådan utsträckning att högskolan blir i stånd att genomföra utbildningen under samtliga fyra år mellan tandläkarkandidatexamen och tandläkarexamen. Den prekliniska undervisningen för tandläkarstudenter kan icke genomföras i Umeå förrän vid den tidpunkt, då de teoretiska institutionerna

för utbildning till medicine kandidatexamen kompletterat den medicinska högskolans utbyggnad därstädes. Programmet för de teoretiskt-medicinska institutionernas inrättande bör snarast möjligt utarbetas, så att båda högskolorna i Umeå får det stöd för den kliniska undervisningen och forskningen som endast därmed kan vinnas. Med hänsyn till forskningens utveckling ej minst inom odontologin finner lärarkollegiet det vara nödvändigt, att även institutioner för matematisk-biologisk statistik och för genetik samtidigt beredes plats i utbyggnadsprogrammet. Lärarkollegiet vill såsom sin bestämde åsikt framhålla, att inom den utbyggnad för ökad utbildningskapacitet som utredningen föreslår dessa naturvetenskapliga institutioner i Umeå kommer att inräknas. Lärarkollegiet förordar därjämte, att såväl medicinska högskolan som tandläkarhögskolan i Umeå beredes plats i första ledet inom utredningens utvidgningsplanering.

Lärarkollegiet vid tandläkarhögskolan i Malmö tillstyrker universitetsutredningens förslag om anordnande av fullständig läkar- och tandläkarutbildning i Umeå och finner det lämpligt, att naturvetenskaplig och humanistisk forskning beredes plats därstädes.

Organisationskommittén för medicinska högskolan i Umeå understryker kraftigt angelägenheten av att denna högskola utbygges med de teoretiska institutioner, som erfordras för att högskolan skall komma i full paritet med övriga medicinska läroanstalter och anför ytterligare följande.

I och med att den medicinska högskolan blir utbyggd till en fullständig medicinsk läroanstalt kan också den för odontologerna erforderliga prekliniska utbildningen förläggas till Umeå, vilket från olika synpunkter är ett angeläget önskemål. För såväl en medicinsk som en odontologisk läroanstalts förkovran och utveckling är det av utomordentlig vikt att stöd erhålles från till samma plats förlagda naturvetenskapliga institutioner. Organisationskommittén anser sig därför böra understryka nödvändigheten av en snar planering för inrättande av matematisk-naturvetenskapliga institutioner i Umeå. Att begränsa den ytterligare utvecklingen av universitetsorganisationen därstädes till enbart samhällsvetenskapliga ämnen är lika litet övertygande som önskvärt. Önskemålet om differentiering och nya ämneskombinationer synes kommittén tala för att de samhällsvetenskapliga ämnena icke isoleras från de rent humanistiska. För universitetsorganisationen i Umeå måste det på längre sikt framstå som ett angeläget krav att såväl humanistiska som samhällsvetenskapliga discipliner där kommer att bli företrädda. Det bör icke heller förbises att tillkomsten av såväl en naturvetenskaplig som en filosofisk fakultet i Umeå kan komma att innebära en i hög grad önskvärd avlastning för de äldre universitetens del, vilka lärosäten redan nu brottas med mycket svårbemästrade organisatoriska och administrativa problem, problem som utan tvivel kommer att med det alltjämt ökande studentantalet och ett realiserande av de av universitetsutredningen uppdragna riktlinjerna ytterligare accentueras.

Universitetskanslern anför huvudsakligen följande.

Statsmakternas beslut om inrättande av fullständiga medicinska och odontologiska utbildningsanstalter i Umeå har givit upphov till allvarliga svårigheter, sammanhängande framför allt med nödvändigheten för de studerande att under utbildningens gång flytta mellan olika lärosäten, ofta i strid mot sina egna önsknings. Då behov att öka intagningen till dessa spärrade utbildningslinjer enligt utredningens bedömande nu föreligger, synes det självklart att detta snarast möjligt bör rättas till genom utbyggande av den medicinska högskolan och tandläkarinstitutet till fullständiga läroanstalter för utbildning av läkare respektive tandläkare. Jag ansluter mig obetingat till framförda förslag i denna riktning.

Det har från olika håll anförts vägande skäl för att den medicinska och odontologiska organisationen i Umeå även skulle kompletteras med en matematisk-naturvetenskaplig och en humanistisk fakultet. Man har framhållit å ena sidan värdet och behovet av ett samarbete i forskning och undervisning mellan naturvetenskapliga, medicinska och odontologiska institutioner, å andra sidan den humanistiska fakultetens centrala ställning inom en universitetsorganisation, dess allmänna roll som kulturbärare, och ej minst betydelsen för specifikt norrländska humanistiska forskningsuppgifter av dess inrättande i Umeå. Utredningen förordar, att planeringsarbetet för den medicinska högskolan i Umeå bedrivs med sikte på att hålla möjligheten öppen för en framtida komplettering av universitetsorganisationen med matematisk-naturvetenskapliga och samhällsvetenskapliga ämnen. Det måste enligt min mening bli av avgörande betydelse, om en större eller mindre föreslagen komplettering av universitetsorganisationen i Umeå kan få en sådan utformning, att den inom sitt område blir en fullrustad enhet för forskning och undervisning. Om det fortsatta prognos- och planeringsarbetet kan leda till sådana resultat, att statsmakternas medverkan till en komplettering av detta slag kan vinnas, utan förfång för övriga jämförbara lärosäten, finnes enligt min mening ingen anledning att hysa någon tvekan. Jag vill dock bestämt reagera mot den omotiverade stympling av en humanistisk fakultet, som det skulle innebära att begränsa den till enbart samhällsvetenskapliga ämnen, med den betydelse av sistnämnda term, som utredningen använder.

Statens medicinska forskningsråd tillstyrker, att den medicinska högskolan i Umeå utvidgas till en fullständig läroanstalt för läkarutbildning, medan *statens humanistiska forskningsråd* förordar, att inte blott en samhällsvetenskaplig utan även en fullständig humanistisk fakultet inrättas i Umeå.

Medicinalstyrelsen tillstyrker, att den medicinska högskolan i Umeå bygges ut till en fullständig läroanstalt för läkarutbildning. Styrelsen förordar även, att en matematisk-naturvetenskaplig fakultet upprättas därstädes.

Arbetsmarknadsstyrelsen bedömer det som angeläget, att redan nu anordningar vidtages för upprättande av en matematisk-naturvetenskaplig fakultet i Umeå. Till stöd härför åberopas den stegrade studenttillströmningen, det ökade behovet av naturvetenskaplig utbildning och allmänna lokaliseringsskäl.

Socialstyrelsen anför huvudsakligen följande.

Det kan, som även utredningen framhållit, vara riktigt att räkna med ett visst minimum för en högre läroanstalts storlek. Under sådana förhållanden synes det socialstyrelsen ligga nära till hands att utnyttja den förestående expansionen till att ge den akademiska läroanstalten i Umeå en stabil grund.

Vad särskilt angår frågan om förläggningen av den av universitetsutredningen rekommenderade utökningen av socionombildningen har utredningen, som ifråga om denna utbildning gått in för en anknytning till de humanistiska fakulteterna, föreslagit, att en förläggning till Uppsala överväges. Socialstyrelsen vill för sin del framhålla, att rekryteringsfrågan, som beträffande socionomerna är av särskild betydelse, talar för en förläggning till Umeå. Skulle samhällsvetenskaplig utbildning komma att anordnas i Umeå, är detta ett ytterligare skäl att överväga Umeå som förläggningsort för den ifrågasatta ökningen av utbildningsmöjligheterna för socionomer.

Läkarprognosutredningen uttalar:

Universitetsutredningens förslag, att den medicinska högskolan i Umeå utbygges till en fullständig läroanstalt för läkarutbildning tillstyrker vi under framhållande av att en

tillfredsställande kvalitet i fråga om undervisningen och forskningen i Umeå icke kan uppnås därförutan. Vi vill också betona, att så länge den medicinska utbildningen i Umeå icke har stöd i en naturvetenskaplig fakultet kommer de medicinska utbildnings- och forskningsinstitutionerna att arbeta med ett svårt handicap.

Lokaliseringsutredningen anför huvudsakligen följande.

Det förefaller lokaliseringsutredningen som om universitetsutredningens argument, att universitetsorterna bör få en allsidig representation av olika utbildningsgrenar, närmast talar mot förslaget att uppskjuta Umeå-frågan. Sedan principen att bygga ut nuvarande läroanstalter knätsatts, torde svårigheterna att vinna gehör för nya universitetsstäder bli större. Det kan därför befaras, att Umeå — med universitetsutredningens utgångspunkter — under överskådlig tid endast kommer att förses med begränsade utbildningsresurser inom ett avgränsat studiefält. Härmed torde riskerna vara stora, att »universitetet» i Umeå ej får den ställning, som erfordras för att utbildningen där skall draga till sig lärarkrafter och studenter. Med hänsyn till fördelarna av en ökad, regionvis spridning av universitetsresurserna finner lokaliseringsutredningen det därför synnerligen angeläget, att frågan om en matematisk-naturvetenskaplig fakultet i Umeå ej ställs på framtiden. Tillkomsten av en sådan fakultet bör kunna leda till en mera begränsad utbyggnad av utbildningsresurserna i framför allt Stockholm, där den planerade utbyggnaden torde överstiga vad som kan motiveras av regionens behov. Ökningen av studenttillströmningen till de matematisk-naturvetenskapliga fakulteterna beräknas emellertid bli av sådan omfattning, att det synes kunna ifrågasättas om ens tillkomsten av en Umeå-fakultet är tillräcklig. Det synes mot bakgrunden härav finnas skäl att nu utan dröjsmål taga ställning till Umeå-frågan. Tillskapas en samhällsvetenskaplig utbildning i denna stad torde därmed även större förutsättningar finnas för en norrländsk socionomutbildning. Under det fortsatta utredningsarbete i frågan, som universitetsutredningen förordar, torde hithörande frågeställningar böra allvarligt övervägas.

Länsstyrelsen i Uppsala län anser, att Umeå-frågan bör ytterligare utredas, och anför till stöd härför följande.

För den medicinska forskningen och undervisningen i Umeå skulle det otvivelaktigt vara av stor betydelse om till staden förlades en matematisk-naturvetenskaplig fakultet. En sådan fakultet skulle i sig kunna innefatta vissa tekniska högskolelinjer, vilket säkerligen skulle vara av stor betydelse för näringslivets utveckling i Norrland. Fråga är om man icke bör gå ännu ett steg längre och påbörja jämväl uppbyggnaden av en humanistisk fakultet i Umeå. En sådan synes — såsom utredningen påpekat — i första hand böra omfatta vissa samhällsvetenskapliga ämnen. En förläggning till Umeå av de nu angivna institutionerna torde vara ägnad att i viss mån eliminera den undantagsställning som Norrland hittills intagit ifråga om undervisningsanstalter. Skjuter man även denna gång frågan om ett norrländskt universitet ifrån sig är det sannolikt att den kommer att bli vilande under mycket lång tid.

Länsstyrelsen i Västerbottens län ansluter sig till universitetsutredningens förslag om utvidgning av den medicinska högskolan och tandläkarinstitutet i Umeå till fullständiga läroanstalter för läkar- respektive tandläkarutbildning. Länsstyrelsen förordar vidare, att en matematisk-naturvetenskaplig fakultet i Umeå redan nu planlägges och att Umeå får sin andel av den av utredningen rekommenderade förstärkningen i fråga om de samhällsvetenskapliga ämnena. Därjämte beklagar länsstyrelsen, att de rent humanistiska ämnena inte fått någon plats på utredningens utbyggnadsprogram. Länsstyrelsen anslår dess-

utom vissa synpunkter på utredningens förslag beträffande förläggningen av den tekniska högskoleutbildningen.

SFS understryker, att frågan om högre teknisk och matematisk-naturvetenskaplig utbildning i Norrland bör göras till föremål för en särskild utredning. Vid en utökning av undervisningsresurserna i ämnena matematik, fysik och kemi utöver vad som universitetsutredningen skisserat i det nu framlagda betänkandet torde man enligt SFS böra överväga att förlägga de nya institutionerna till Umeå, varvid möjligheterna till samverkan med den medicinska utbildningen bör observeras.

TCO yttrar:

Utredningen föreslår, att den medicinska högskolan och tandläkarinstitutet i Umeå snarast möjligt utbyggs till fullständiga läroanstalter. Därest en ytterligare utbyggnad av högskoleväsendet i Umeå anses böra komma till stånd, vill TCO förorda, att en sådan utbyggnad i första rummet sker inom sådana ämnesområden där rekryteringen på skilda sätt bör stimuleras. Härvid synes främst inrättande av en samhällsvetenskaplig fakultet böra komma ifråga. Endast under förutsättning att utredningens farhågor rörande balansen mellan efterfrågan och tillgång på utbildad arbetskraft i de rent humanistiska ämnena visar sig obefogade, kan TCO tillstyrka att de rent humanistiska ämnena blir företrädda i Umeå, då en omedelbar effekt av upprättandet av undervisning i Umeå i dessa ämnen torde bli en ännu starkare tillströmning till de rent humanistiska ämnena än vad utredningen förutsatt.

Sveriges socionomförbund understryker betydelsen av att en eventuell ny samhällsvetenskaplig fakultet i Umeå redan från början erhåller en sektion för socionomutbildning.

Sveriges konservativa studentförbund tillstyrker universitetsutredningens förslag om utbyggnad av de nuvarande läroanstalterna i Umeå till full kapacitet och förordar utredning av frågan om inrättande av en matematisk-naturvetenskaplig och en humanistisk fakultet i Umeå.

Sveriges socialdemokratiska studentförbund framhåller huvudsakligen följande.

Enligt tillgänglig statistik har Norrland en högre andel studenter än universitets- och högskolestuderande. Detta torde bero på både ekonomiska och psykologiska faktorer. Mot denna bakgrund måste det anses som ytterst angeläget att ytterligare utbildningsresurser — utöver dem som utredningen förordat — tillkommer i Umeå. Även andra starka skäl talar för ett snabbt utbyggande av högskolan i Umeå, bl. a. bostadssituationen och de betydande markreserverna. När den medicinska högskolan förldades till Umeå var ett av argumenten för detta, att man därigenom skulle kunna lindra läkarbristen i Norrland. Då även lärarbristen — framför allt i naturvetenskapliga ämnen — för närvarande är mest kännbar i denna del av landet, kan det anses rimligt att snart inrätta den även av utredningen föreslagna matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Umeå. Vad beträffar en samhällsvetenskaplig fakultet i Umeå delar förbundet utredningens åsikt att en sådan icke är av samma angelägenhetsgrad som en matematisk-naturvetenskaplig. I framtiden kommer forskningen alltmer att överskrida de nuvarande ämnesgränserna. Forskningen kommer att ligga i gränsområdena mellan bestämda discipliner. Därest man

vill åstadkomma en livlig forskningsverksamhet inom samhällsvetenskapliga och humanistiska ämnen vore det icke orimligt att förlägga en här antydd experimentverksamhet till Umeå, där inga akademiska traditioner i fråga om ämnesuppdelningen vunnit hävd.

Folkpartiets ungdomsförbund tillstyrker, att såväl den medicinska högskolan som tandläkarinstitutet i Umeå utvidgas till att omfatta en fullständig utbildning. Förbundet uttalar sig vidare för att de två högre läroanstalterna i Umeå därutöver utbygges med naturvetenskapliga, samhällsvetenskapliga och rent humanistiska ämnen.

För *Samarbetsdelegationen för de fyra nordligaste länen* ter det sig ofrånkomligt icke endast att den medicinska högskolan och tandläkarinstitutet i Umeå bygges ut till fullständiga läroanstalter utan även att såväl en matematisk-naturvetenskaplig fakultet som en humanistisk upprättas därstädes. Enligt delegationen bör vidare frågan om en teknisk högskola i Norrland tas upp till förnyad omprövning och Norrlands intressen särskilt uppmärksammas vid en blivande utredning om socionomutbildningen. I stort sett samma synpunkter framför *Norrlandsförbundet*.

Svenska landstingsförbundet finner, att såväl den medicinska högskolan som tandläkarinstitutet i Umeå utan dröjsmål bör byggas ut till full kapacitet.

Norrbottens och Västerbottens läns handelskammare anser, att den medicinska högskolan och tandläkarinstitutet i Umeå snarast bör utvidgas till fullständiga läroanstalter och att såväl en humanistisk som en matematisk-naturvetenskaplig fakultet bör inrättas i Umeå redan i början på 1960-talet.

Målsmännens riksförbund hemställer, att ett fullständigt universitet i Norrland måtte förverkligas genom en snabb utbyggnad av de nuvarande två högre läroanstalterna i Umeå.

Kostnadsfrågor

Ifråga om universitetsutredningens kostnadsuppskattningar framföres i remissyttrandena vissa kompletterande synpunkter och påpekanden av olika slag. Mot universitetsutredningens metod när det gäller överslagsberäkningarna för utvecklingen av driftbudgetanslagen till universitets- och högskoleväsendet under budgetåren 1959/60—1970/71 kan sålunda enligt *matematisk-naturvetenskapliga fakulteten i Uppsala* två tungt vägande anmärkningar riktas, vilka är särskilt signifikativa med avseende på fakultetens ämnen. Fakulteten anför härom huvudsakligen följande.

Den stora ökning av antalet nyinskrivna studerande började i stort sett läsåret 1957—58. Den har därför nu ej hunnit slå igenom på licentiandstadiet. Den procentuella ökningen av antalet licentiander kommer därför år 1960 och senare att bli väsentligt mycket större än ökningen av antalet nyinskrivna. Hur utvecklingen kan tänkas gestalta sig i ett enskilt ämne illustreras av en kalkyl beträffande ämnet matematik, där beräkningarna ställer sig särskilt enkla. Med de antaganden, som där gjorts, finner man att kostnaden för forskning och forskningshandledning i detta ämne kommer att ha fyrdubbplats år 1970 om standarden skall förbli oförändrad. En ännu större ökning kan förväntas

i ämnen med liknande licentiandsituation, där även kostnader för apparatur o. dyl. måste beaktas. Vidare har utredningen ej räknat med någon kostnadsram för kvalitativa förbättringar. Fakulteten är övertygad om att betydande sådana kostnadsökningar blir nödvändiga i samband med oundvikliga krav på differentiering och specialisering av skilda ämnen. Dylika krav kommer att uppstå icke minst med hänsyn till önskvärheten av att näringslivets behov tillgodoses, en synpunkt som utredningen själv understryker. Den marginal, som utredningen angett för mötande av dylika ökade kostnader finner fakulteten alldeles för snäv.

I anslutning till nu anförda invändningar vill fakulteten med skärpa framhålla nödvändigheten av att föreliggande utredning snarast kompletteras med en detaljundersökning av de enskilda ämnenas behov såväl ifråga om differentiering som resurser för den högre undervisningen och forskningen. En dylik översyn bör fortlöpande ske under hela det kommande expansiva skedet för universiteten, så att hänsyn kontinuerligt kan tas till sådana dynamiska faktorer som forskningens utveckling och tillströmningen av licentiander.

Vidare har vissa andra lokala universitets- och högskolemyndigheter var och en för sitt vidkommande riktat erinringar mot de av universitetsutredningen i nyssnämnda överslagsberäkningar använda normalbeloppen, vilka skulle kunna anses representera en rimlig standardkostnad per studerande inom skilda utbildningssektorer. Jämväl *statens råd för samhällsforskning* har rest sådana invändningar. Enligt *statens medicinska forskningsråd* kommer forskningens differentiering och kraven på en alltmer kvalitativt ökad standard beträffande forskningsresurserna att kräva en större ökning av anslagen till forskningsråd och särskilda forskartjänster än den universitetsutredningen räknat med. *Statens naturvetenskapliga forskningsråd* och *statens råd för atomforskning* intar i stort sett samma ståndpunkt. *Statens tekniska forskningsråd* förklarar sig förutsätta, att de av universitetsutredningen för forskningsrådets del angivna kostnadsbeloppen icke avses utgöra utredningens förslag till kommande medelsanvisning utan endast medtagits för att göra utredningens kostnadsuppskattningar fullständiga.

Universitetskanslern yttrar bl. a. följande.

I sina beräkningar av driftkostnaderna för utbyggnadsprogrammets genomförande har utredningen inräknat en post om 19,5 miljoner kronor, utgörande »kostnaderna för ännu icke realiserade delar av utredningens i femte betänkandet framlagda förslag om en vid oförändrad undervisningsbelastning erforderlig standardhöjning av de högre läroanstalternas forskningsresurser». Däremot har, så vitt jag kunnat finna, ingen ytterligare ökning av de direkt till universiteten och högskolorna utgående anslagen beräknats för en fortsatt expansion av forskningen i takt med den allmänna utbyggnaden och undervisningsbelastningens tillväxt. En sådan ökning av betydande dimensioner synes dock vara ofrånkomlig, om en tillfredsställande forskarrekrytering och ett nödvändigt friställande av toppbefattningarnas innehavare för forskning och forskarhandledning skall kunna möjliggöras.

Lärarkollegiet vid tekniska högskolan i Stockholm uttalar bl. a. följande.

De framlagda kostnadsberäkningarna är synnerligen schematiska. En preliminär granskning pekar i den riktningen att stora delar av beräkningarna är för optimistiska och att man säkerligen måste räkna med väsentligt högre belopp om ur kvalitativ synpunkt god undervisning och forskning skall kunna åstadkommas.

Överstyrelsen för de tekniska högskolorna förklarar, att universitetsutredningens överslagsberäkningar med avseende på det vid ett genomförande av det föreslagna utbyggnadsprogrammet erforderliga anslagsbehovet torde innebära en för låg uppskattning av för olika ändamål avsedda anslagsmedel, därest kvalitetskravet skall kunna i erforderlig utsträckning tillgodoses.

Vetenskapsakademien anför huvudsakligen följande.

Universitetsutredningens uppskattning av de ekonomiska konsekvenserna av rekommenderade åtgärder går rimligen inte in i större detalj. I huvudsak arbetar man efter enkel proportionalitetsregel. Detta kan förefalla rimligt så länge man med föreslagna åtgärder inriktar sig på att huvudsakligen förstora nu existerande utbildningsvägar. Utredningen förordar emellertid på många håll väsentligt mer än denna statistiska lösning. I de olika förslagen ligger förutsättning för en rikare differentiering av studievägarna. Akademien finner det riktigt att med förstoringen också följer en sådan rikare förgrening. I många fall torde denna innebära ett bättre utnyttjande av befintliga resurser. Men förgreningen måste också medföra ett eget medelsbehov, som inte rymmes i den enkla proportionalitetsberäkningen. Också ur den synpunkt som *Vetenskapsakademien* framför allt har att företräda — forskningens — finnes det anledning att tänka på differentiering. Inom de större discipliner som sedan länge är företrädade genom akademiska professorer leder den vetenskapliga verksamheten inte sällan förhållandevis snabbt till den situationen, att ett mindre delområde sakligt och personellt befinnes ha särskilt gynnsamma betingelser för en fruktbringande utveckling, som dock därvid kräver en motsvarande medelsinsats. På gränsområdena mellan tidigare utbyggda fack öppnar sig också ibland synnerligen löftesrika nya forskningsfält. Akademien kan inte underlåta att i föreliggande sammanhang betona, att man i framtiden också måste vara beredd att möta sådana nya behov som här antytts.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller bl. a. följande.

De investeringar för byggnader, inredning och utrustning som skulle krävas för ett genomförande av utredningens förslag, har av utredningen beräknats till i genomsnitt 80 miljoner kronor per år under 1960-talet. Härav uppskattas cirka 60 miljoner kronor utgöra investeringar i byggnader. Den ökning i investeringarna på den högre undervisningens område, som detta innebär, synes styrelsen icke behöva möta några större svårigheter med hänsyn till tillgången på byggnadsarbetskraft. Den skulle i stort sett innebära, att utvecklingen på detta område skulle öka i takt med de totala investeringarna, om man nämligen förutsätter en fortsatt tillväxt av den totala investeringsvolymen (för nybyggnader) i samma takt som hittills under efterkrigstiden. I jämförelse med den totala investeringen i nybyggnader utgör också universitets- och högskoleväsendets utbyggnad en förhållandevis liten andel; även om den faktiska utbyggnaden kommer att bli större än vad utredningen har förutsett, torde mindre än en procent av byggnadsinvesteringarna under det kommande årtiondet falla inom detta område. Enligt styrelsens uppfattning bör den angelägna upprustningen av denna del av vårt utbildningsväsende vara fullt genomförbar såväl från investeringsynpunkt som med hänsyn till de krav den kommer att ställa på byggnadsarbetskraft.

3. Departementschefen

Jag har i det föregående förordat att universitetsutredningens allmänna program lägges till grund för en utbyggnad av universitet och högskolor under de närmaste åren. Vidare har jag förordat att utbyggnaden planlägges och

utföres så, att den utan mera omfattande tids- och kostnadskrävande omläggningar skall kunna fullföljas utöver det i dag uppställda programmet. Med hänsyn härtill finner jag det vara lämpligt att i *det långsiktiga planeringsarbete*, som bedrivs i olika former, utredningens beräkningar rörande det totala antalet universitets- och högskolestuderande år 1970, vilka slutar på tillhoppa cirka 53 000 studerande, användes såsom vad utredningen kallar en provisorisk riktpunkt.

Hur nyssnämnda totalantal studerande därvid bör antagas fördela sig på olika utbildningslinjer och studieorter omkring år 1970 är naturligtvis vanskligt att mera bestämt uttala sig om. Studenternas val av studieort påverkas av en rad faktorer, som ej alla äger direkt samband med statsmakternas olika beslut i forsknings- och utbildningsfrågor. Vissa utgångspunkter för denna bedömning är emellertid relativt klara.

Jag utgår sålunda från — såsom en grundläggande förutsättning — att utbyggnaden under första hälften av 1960-talet, som ju blir praktiskt taget helt avgörande för studerandeantalets storlek år 1970, icke kommer att lokaliseras till andra platser än dem, där högre utbildning för närvarande bedrivs, nämligen Uppsala-området, Lund-Malmö, Göteborgs-området, Storstockholm och Umeå. Jag har visserligen förståelse för de allmänna lokaliseringssynpunkter, som lokaliseringsutredningen och i viss mån även arbetsmarknadsstyrelsen nu ansett sig böra lägga fram med avseende på den högre utbildningen och forskningen, men jag anser det alltså icke vara möjligt att inför den nu ifrågasvarande brådsakande utbyggnadsetappen också ta upp spørsmålet om att bygga upp resurser för ändamålet även på orter och inom områden, till vilka högre utbildning hittills icke lokaliserats, ett spørsmål som utan tvivel är av ännu mera långsiktig natur.

Med hänsyn till vad jag nu och i det föregående i olika sammanhang anfört bör således universitetsutredningens beräkningar rörande antalet studerande inom skilda utbildningslinjer kunna tas som riktpunkt vid det fortsatta planeringsarbetet. Sålunda bör utredningens beräkningar rörande studerandeantalet år 1970 i Uppsala och Lund kunna utgöra en grundval för byggnadsstyrelsens och universitetsmyndigheternas fortsatta arbete med generalplan för utbyggnad av de högre läroanstalterna på dessa två orter.

Även för den av mig förordade utbyggnaden av de högre läroanstalterna i Göteborg kan de av universitetsutredningen framlagda beräkningarna rörande antalet studerande inom skilda utbildningslinjer år 1970 tjäna som riktpunkt. Såvitt gäller utbyggnad av forsknings- och utbildningsorganisationen i Göteborg med matematisk-naturvetenskapliga ämnen har jag tidigare anslutit mig till universitetsutredningens förslag om tillkallande av en särskild kommitté för detta ändamål. För den verksamhet, som denna kommitté avses skola bedriva i samarbete med bl. a. byggnadsstyrelsen och universitetsmyndigheterna, bör sålunda universitetsutredningens beräkning av totalantalet studerande i matematisk-naturvetenskapliga ämnen vara i stort sett normgivande.

Beträffande utbyggnaden av universitetet i Stockholm vill jag erinra om att i det av Kungl. Maj:t den 29 januari 1960 godkända programmet för arkitekt-tävling om plan för utbyggnaden tagits till utgångspunkt de siffror, som universitetsutredningen beräknat beträffande studerandeantalet inom skilda fakulteter i Stockholm år 1970.

Vad så gäller *Umeå-frågan* bör man enligt min mening ha mera vittsyftande riktpunkter än vad som kan utläsas av universitetsutredningens beräkningar och synpunkter i övrigt beträffande utbyggnaden av utbildnings- och forskningsorganisationen i Umeå. I ett stort antal remissyttranden från avnämare, universitets- och högskolemyndigheter, arbetsmarknadsmyndigheter, studentorganisationer och politiska sammanslutningar m. fl. har kraftigt framhållits önskvärdheten av att till Umeå snarast möjligt förläggas ett stort antal utbildningslinjer. För egen del anser jag det vara från många synpunkter, icke minst lokaliseringspolitiska, lämpligt och önskvärt, att i Umeå så snart ske kan utbygges en så fullständig utbildnings- och forskningsorganisation som möjligt. Samtidigt härmed vill jag starkt understryka, att det icke synes mig vara nödvändigt att i Umeå endast bygges upp enheter av traditionell typ. Tvärtom synes det vara en fördel, om man där söker åstadkomma av vetenskapens utveckling motiverade organisatoriska nybildningar.

Frågan om en fullständig organisation i Umeå för medicinsk undervisning och forskning är naturligtvis bl. a. beroende av de resultat läkarprognosutredningen kan komma till rörande det framtida behovet av läkare. Även utbildningsorganisatoriska skäl och forskningens krav kan anföras för ett fullständigt medicinskt lärosäte i Umeå. Som jag framhållit i avsnitt II bör dock denna fråga prövas slutligt först när resultatet av läkarprognosutredningens arbete föreligger.

I samband med att sistnämnda fråga prövas och med beaktande av tandläkarutbildningen i dess större sammanhang bör även spørsmålet om en fullständig organisation i Umeå för odontologisk undervisning och forskning bli föremål för prövning.

Vad beträffar den av universitetsutredningen väckta frågan om matematisk-naturvetenskaplig utbildning och forskning i Umeå är det enligt min mening lämpligt att, när det kan bli aktuellt att planera för en fullständig läkarutbildning i Umeå, då även förbereda en därmed samordnad komplettering av utbildnings- och forskningsorganisationen med centrala matematisk-naturvetenskapliga ämnen.

Jag har redan tidigare framhållit angelägenheten av att socionomutbildningens kapacitet snarast möjligt utökas. Med hänsyn till vad som framkommit under remissbehandlingen synes mig en sådan kapacitetsökning böra ske bl. a. genom att ett socialinstitut upprättas i Umeå. Därmed riktas uppmärksamheten också på den av utredningen väckta frågan om en samhällsvetenskaplig utbildnings- och forskningsorganisation i Umeå. För att få ett fullt tillfredsställande rekryte-

ringsunderlag i fråga om lärarkrafter bör ett socialinstitut kunna repliera på samhällsvetenskapliga ämnen. Det finns också, såsom universitetsutredningen framhållit, ett sådant samband mellan samhällsvetenskaplig utbildning och socionomutbildning, att för dessa två utbildningsgrenar föreligger ett ömsesidigt intresse av att vara representerade på en och samma ort.

Jag hyser förståelse för önskemålet i ett flertal yttranden om att humanistisk utbildning och forskning även i övrigt bör bli företrädna i Umeå. Med hänsyn bl. a. till vad jag tidigare i olika sammanhang anfört beträffande tillträdet till de fria fakulteterna och det väntade utbudet av humanistiskt utbildad personal på arbetsmarknaden är jag emellertid inte beredd att för närvarande ta upp detta spörsmål till prövning.

Universitetsutredningen har i sina överslagsberäkningar av *kostnaderna för det framlagda utbyggnadsprogrammet* skilt mellan å ena sidan fortlöpande kostnader till följd av verksamhetens ansvällning och å andra sidan kostnaderna för erforderlig byggnadsverksamhet jämte inredning och utrustning av nya lokaler.

Grundläggande för den förstnämnda beräkningen har varit de i det föregående behandlade uppskattningarna av det totala närvaroantalet vid olika fakulteter och högskolor skilda år. Dessutom har universitetsutredningen i sina kalkyler förutsatt, att de delar av förslagen i utredningens betänkande angående »Forskningens villkor och behov» (SOU 1958: 32), vilka ännu ej föranlett någon åtgärd från statsmakternas sida, skulle komma att realiseras före ingången av budgetåret 1962/63.

Underlaget för beräkningen av investeringskostnaderna har utgjorts dels av byggnadsstyrelsens tidigare framlagda beräkningar för Stockholms universitets nybyggnation i Frescati och dels av vissa överslagsberäkningar beträffande övrig nybyggnation, föranledd av universitetsutredningens förslag och rekommendationer. Kostnaderna för inredning och utrustning av nya lokaler har överslagsvis beräknats på grundval av erfarenhetsmässiga relationer mellan byggnads-kostnader och kostnader för inredning och utrustning av nybyggnader.

Det nu anförda visar, vilket även starkt understrukits i remissyttrandena, att universitetsutredningens kalkyler självfallet måste uppfattas som en mycket grov approximation av de utgifter, som kan komma att bli erforderliga under 1960-talet vid en utbyggnad av universitet och högskolor enligt de förslag och riktlinjer utredningen framlagt.

I det föregående har jag förordat ett allmänt program för utbyggande av universitet och högskolor under de närmaste fem åren. Det finns därför anledning att söka ange storleksordningen av de utgiftsökningar som vid ett genomförande av utbyggnadsprogrammet kan bli erforderliga vart och ett av budgetåren 1961/62—1965/66. Trots den berättigade kritik som kan riktas mot den av universitetsutredningen använda beräkningsmetoden, synes det i fråga om utgifterna på driftbudgeten — exklusive inredning och utrustning av nya lokaler — likväl ej vara möjligt att tillämpa någon noggrannare metod än den

utredningen utnyttjar. Jag har därför låtit utföra en beräkning i huvudsaklig överensstämmelse med den nyss förut redovisade, utav utredningen använda metoden beträffande erforderliga anslagsökningar — exklusive inredning och utrustning av nya lokaler — år från år på driftbudgeten i syfte att i räkneexemplet form visa den ungefärliga storleken av de utgiftsökningar, som kan bli aktuella för huvuddelen av universitets- och högskoleväsendet. I detta räkneexempel har förutsatts att vissa ytterligare anslagsökningar till följd av förslagen i betänkandet angående »Forskningens villkor och behov» skulle fördelas under hela den berörda femårsperioden. De anslag, som medtagits i beräkningen, avser universitet och högskolor, gemensamma universitets- och högskoleändamål samt forskningsråd och särskilda forskartjänster, allt under riksstatens åttonde huvudtitel, ävensom handelshögskolorna och tekniska forskningsrådet under tionde huvudtiteln. Räkneexemplet ger till resultat en anslagsökning med omkring 24 miljoner kronor för varje budgetår under perioden. Här berörda utgifter på driftbudgeten skulle alltså efter fem budgetår vara cirka 120 miljoner kronor större än under budgetåret 1960/61.

Beträffande erforderliga byggnadsanslag har byggnadsstyrelsen numera på basis av de i universitetsutredningens betänkande framlagda förslagen och riktlinjerna gjort en mer detaljerad beräkning än den utredningen själv kunnat utföra. Byggnadsstyrelsen har dock ej — vilket utredningen gjort i sin tioårskalkyl — för de här aktuella fem åren räknat med några byggnadskostnader för bl. a. odontologisk forskning och utbildning i Göteborg eller för medicinskteoretiska institutioner i Umeå. De av byggnadsstyrelsen beräknade beloppen har upptagits i miljontal kronor i följande tablå.

	1961/62	1962/63	1963/64	1964/65	1965/66
Projekteringsanslag . .	5	5	5	5	5
Byggnadsanslag (inkl. motsvarande projekteringsmedel) . .	55	70	60	60	50

Skulle det bli aktuellt att under denna femårsperiod dessutom uppföra byggnader för odontologisk forskning och utbildning i Göteborg samt medicinskteoretiska institutioner i Umeå kan det bli erforderligt med ytterligare byggnadsanslag av storleksordningen 50 miljoner kronor sammanlagt under senare delen av femårsperioden.

Med tillämpning av samma relation mellan byggnadsanslag och anslag för inredning och utrustning av nybyggnader, som universitetsutredningen använt i sina kalkyler, skulle för femårsperioden i dess helhet kunna erfordras sammanlagt cirka 20 miljoner kronor per år för inredning och utrustning av nya lokaler.

Slutligen bör påpekas, att i de här beräknade beloppen ej ingår anslag för studiesociala åtgärder.

Det här utförda räkneexemplet har redovisats i syfte att belysa storleksordningen av de anslagshöjningar på driftbudgeten respektive anslag av engångsnatur på driftbudgeten och kapitalbudgeten, som statsmakterna, med utgångspunkt i de av mig förordade riktlinjerna för utbyggnad av universitet och högskolor under de närmaste fem åren, skulle behöva inrymma för här ifrågavarande ändamål vid budgetavvägningen.

Avslutningsvis vill jag återkomma till frågan om *den fortlöpande utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten*. Jag har redan under avsnitt II framhållit, att det är ofrånkomligt att denna verksamhet utvecklas och intensifieras med hänsyn till yrkesvägledningens behov och med hänsyn till detaljplaneringen för utbyggandet av ett stort antal utbildningslinjer. Detta torde ytterligare ha understrukits av de ställningstaganden, som jag därefter gjort till utredningens olika konkreta förslag.

Som framgår av den redogörelse för remissyttrandena i denna del, som lämnats under avsnitt II, har förslaget om en starkare aktivitet än hittills på hithörande område tillstyrkts av praktiskt taget samtliga remissinstanser. Beträffande den organisatoriska utformningen av verksamheten råder det däremot starkt delade meningar bland remissinstanserna. Detta är helt naturligt med hänsyn till denna verksamhets art.

Den prognosverksamhet det här gäller — liksom universitetsutredningen och remissinstanserna inlägger jag här i ordet prognos en allmännare innebörd än vad som bokstavligen rätteligen borde göras — kommer otvivelaktigt att få en utomordentligt stor betydelse. Prognosernas resultat kommer att användas vid yrkesvägledningen i skolor och i skriftliga råd och anvisningar till föräldrar och ungdom. All erfarenhet visar att dylik rådgivning har stor betydelse för en högst betydande del av ungdomen i dess val av vidare utbildning och yrke. Prognosernas resultat kommer vidare att påverka statsmakternas beslut om vilka utbildningsvägar som bör utbyggas, och de kommer också att inverka på detaljplaneringen rörande bl. a. den lämpliga dimensioneringen av åtskilliga, ofta mycket kostsamma utbildningsanläggningar. Verkningarna av ett kontinuerligt prognosarbete sträcker sig därför långt fram i tiden, och ju mer omfattande utbildningsväsendet blir, desto större samhällsekonomisk betydelse kommer prognosresultaten och ett därpå grundat handlande att få.

För att utgångspunkterna för en bedömning av det förevarande spørsmålet skall vara fullt klara, bör det enligt min mening slås fast att prognosverksamheten uppenbarligen inte till alla delar kan vara objektiv i den meningen, att de många beräkningar av statistisk natur som ingår i densamma alltid kan sägas vara grundade på ovedersägliga antaganden. Tvärtom är det ju så, att varje prognos som syftar till att ge vägledning för enskilda och myndigheter måste grundas också på ett antal antaganden, vilka har karaktären av värderingar och inte av fakta. Därför kan de allra flesta prognosers resultat ifrågasättas helt eller delvis, beroende på i vad mån man delar de värderingar som ligger till

grund för erforderliga antaganden i prognosarbetet. Vad som nu sagts är visserligen i princip giltigt för praktiskt taget allt prognosarbete som avser samhällsliga frågor. Det är giltigt för ekonomiska kort- och långtidsprognoser lika väl som för prognoser rörande behovet av olika slag av arbetskraft. Men den utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten intar i detta avseende såtillvida en särställning, som den på ett särskilt påtagligt sätt får betydelse av mycket långsiktig natur för ungdomen i dess utbildningsval och för samhällsorganen i deras konkreta ställningstaganden till i första hand en omfattande investeringsverksamhet. Här bör inskjutas, att man allmänt sett naturligtvis kan till en del undgå prognosverksamhetens eventuella vanskliga konsekvenser genom att göra olika slag av utbildning så allsidiga som möjligt, varigenom också möjliggöres ett mer allsidigt utbildnings- och yrkesval, samt vidare att man genom största möjliga flexibilitet i fråga om användbarheten av olika utbildningsanläggningar kan åtminstone delvis eliminera skadliga verkningar av felriktad planering till följd av mindre framsynta prognoser.

Mot bakgrunden av de olika synpunkter, som framkommit vid remissbehandlingen, och utifrån min här angivna uppfattning om den principiella innebörden i stort av den i framtiden nödvändiga utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten — en uppfattning som säkerligen delas av flertalet i frågan intresserade parter — har jag kommit till följande slutsatser om efter vilka riktlinjer en utvidgad verksamhet av detta slag bör igångsättas; någon helt slutgiltig lösning torde det nu vara varken möjligt eller lämpligt att söka pretera.

Det statistiska prognosarbetet bör enligt min mening inordnas som ett normalt led i den centrala statliga förvaltningsverksamheten med den samordning med övriga grenar av denna verksamhet, som är naturlig och ändamålsenlig, samt utföras på ett sådant sätt att samtliga de antaganden, som ligger till grund för varje enskild prognos, utförligt redovisas och analyseras i samband med att resultaten av prognosarbetet offentliggöres.

Därigenom blir det möjligt för alla av frågan berörda att pröva rimligheten av resultaten utifrån de synpunkter vederbörande anser sig ha att anlägga vid en bedömning av resultatens konsekvenser i skilda avseenden.

Denna statistiska verksamhet måste, som jag antytt, givetvis samordnas och kompletteras med annan verksamhet. Jag har redan i avsnitt II betonat vikten av att yrkesvägledningen förstärkes i framtiden. Vad jag anfört om prognoserna och deras innebörd innebär, att det måste skapas större möjligheter för ungdomen att få klarlagt den från den enskildes synpunkter och med hänsyn till olika individuella värderingar egentliga innebörden av resultaten av framlagda prognoser.

För statsmakterna blir det å andra sidan också ofrånkomligt att i större omfattning än tidigare kunna analysera och bedöma rimligheten från deras synpunkt av de resultat, som de i en normal förvaltningsmässig ordning verkställda prognoserna kommer att visa. Det kommer säkerligen också att bli nödvändigt

för statsmakterna, särskilt regeringen, att i större utsträckning än hittills göra just sådana värderingar och bedömningar, som i sin tur kan vara vägledande för det förvaltningsmässiga prognosarbetet. Dylika analyser, värderingar och bedömningar får i själva verket en allt större betydelse för bedrivandet av en rationell utbildningspolitik från statsmakternas sida. Frågan om formerna för ett dylikt mer omfattande arbete inom Kungl. Maj:ts kansli torde få upptas i annat sammanhang.

Med dessa utgångspunkter övergår jag till frågan om i vilka organisatoriska former den grundläggande statistiska prognosverksamheten bör bedrivas. Efter samråd med chefen för socialdepartementet får jag i detta avseende framhålla följande.

Av vad jag redan anfört torde ha framgått, att jag inte kan tillstyrka utredningens förslag om en koncentration av verksamheten till ett fristående institut under ledning av en särskild nämnd. I likhet med vad åtskilliga remissinstanser förordat bör i stället den utvidgade utbildnings- och yrkesprognostiska utredningsverksamheten vara förlagd till arbetsmarknadsstyrelsen. Som framgått av det föregående bör stort avseende fästas vid att denna prognosverksamhet står i intim kontakt med yrkesvägledningsverksamheten, vilken är organiserad inom ramen för arbetsmarknadsstyrelsen. Den prognosverksamhet, som för närvarande bedrivs inom arbetsmarknadsstyrelsen, bör alltså utbyggas och få betydligt större omfattning. Förstärkningen av resurserna bör i allt väsentligt genomföras från och med budgetåret 1961/62. Det bör ankomma på arbetsmarknadsstyrelsen att i sina anslagsäskanden för budgetåret 1961/62 framlägga förslag om den organisatoriska ställningen inom verket för den erforderliga personalen och om de resurser i övrigt som behövs för den utvidgade verksamheten. Vidare bör styrelsen avge förslag beträffande den omorganisation av det nu till ämbetsverket knutna prognosrådet, som kan befinnas påkallad i samband med intensifieringen av verksamheten.

Såsom framhållits i åtskilliga remissyttranden är det angeläget, att den utvidgade verksamheten startar snarast möjligt. För att vissa förberedande åtgärder i förevarande avseende skall kunna komma till stånd redan nästa budgetår torde det komma att visa sig nödvändigt att härför anlita medel av tillgängliga utredningsanslag och liknande resurser. Frågan härom torde i annat sammanhang få anmälas för Kungl. Maj:t.

VI. Hemställan

Under åberopande av vad jag i det föregående anført och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna av mig förordade riktlinjer för utbyggande av det högre utbildningsväsendet m. m. under 1960-talet.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Inga Bäcklin

INNEHÅLL

	Sid.
I. Inledning	3
II. Allmänna riktlinjer för universitets- och högskoleväsendets utbyg- gande m. m.	6
1. Universitetsutredningen	6
A. Det statistiska underlaget	7
Antalet examina vid allmänbildande gymnasier och special- gymnasier	7
Den faktiska tillströmningen till universitet och högskolor ..	10
Den faktiska examinationen vid universitet och högskolor ..	13
Studentexaminationen enligt modellen	17
Tillströmningen till universitet och högskolor enligt modellen	20
Examinationen vid universitet och högskolor enligt modellen	29
Totalantalet akademiker enligt modellen	32
Behovsundersökningar	40
B. Ställningstagandena	55
Utbildningspolitik och samhällsutveckling	55
Samhällets anpassning till den växande tillgången på akade- miskt utbildad arbetskraft	59
Det långa perspektivet	60
Universitetsväsendet och 1960-talets studenttillströmning	63
Rekommendationer	69
C. Den fortlöpande prognosverksamheten	83
2. Yttranden	90
Allmänna omdömen	90
Modellberäkningarna och ställningstagandena	100
Den fortlöpande prognosverksamheten	135
3. Departementschefen	142
III. Förslag beträffande högre teknisk samt matematisk-naturvetenskaplig utbildning och forskning m. m.	155
1. Universitetsutredningen	155
A. Den högre tekniska utbildningen och forskningen	156
Den totala utbyggnaden	156
Avdelningarnas sammanlagda storlek	156
Utbyggnadsmöjligheter	160
Den tredje tekniska högskolans förläggning	168
Avdelningarnas utbyggnad vid de tre högskolorna	171
Tidsplan för utbyggnaden	177

	Sid
Vissa planeringsfrågor	182
Byggnadsstyrelsens förslag till generalplan för Chalmers tekniska högskola	185
B. Den matematisk-naturvetenskapliga utbildningen och forskningen	191
Den totala utbyggnaden	191
Den sammanlagda utbildningskapaciteten i olika ämnen	192
En matematisk-naturvetenskaplig fakultet i Göteborg	193
Utbildningskapaciteten i olika ämnen vid de enskilda fakulteterna	198
Reformerad kemistutbildning	200
Vissa planeringsfrågor	201
C. Civilingenjörutbildning för filosofie kandidater samt vissa examensfrågor	203
Civilingenjörutbildning för filosofie kandidater	203
Vissa examensfrågor	206
D. Nya utbildningsformer vid de tekniska gymnasierna	207
Allmänt	207
Studentlinjer vid de tekniska gymnasierna	210
Vidareutbildning på läroverksingenjörsexamens grund	211
Utredningens förslag om försöksverksamhet	213
2. Yttranden	214
Den högre tekniska utbildningen och forskningen	214
Avdelningarnas sammanlagda storlek	214
Utbyggnadsmöjligheter	220
Den tredje tekniska högskolans förläggning	224
Avdelningarnas utbyggnad vid de tre högskolorna	226
Tidsplan för utbyggnaden m. m.	232
Vissa planeringsfrågor m. m.	236
Den matematisk-naturvetenskapliga utbildningen och forskningen ..	238
Den sammanlagda utbildningskapacitetens fördelning på olika ämnen och enskilda fakulteter	238
En matematisk-naturvetenskaplig fakultet i Göteborg m. m.	241
Reformerad kemistutbildning	249
Civilingenjörutbildning för filosofie kandidater samt vissa examensfrågor	253
Civilingenjörutbildning för filosofie kandidater	253
Vissa examensfrågor	255
Nya utbildningsformer vid de tekniska gymnasierna	256
Allmänt	256
Studentlinjer vid de tekniska gymnasierna	257
Vidareutbildning på läroverksingenjörsexamens grund	260
3. Departementschefen	262

	Sid.
IV. Förslag beträffande teologisk, juridisk, humanistisk samt ekonomisk utbildning och forskning m. m.	275
1. Universitetsutredningen	275
A. Den teologiska och juridiska utbildningen och forskningen	276
De teologiska fakulteterna	276
De juridiska fakulteterna	278
B. Den humanistiska utbildningen och forskningen	279
Den totala utbyggnaden	279
Differentierad humanistutbildning	282
Den samhällsvetenskapliga utbildningen	288
Utbyggnadens konsekvenser	290
C. Den ekonomiska utbildningen och forskningen	293
Kapacitetsökning vid handelshögskolorna i Stockholm och Göteborg	295
Fråga om ekonomutbildning i Uppsala och Lund	298
Vissa planeringsfrågor	302
D. Socionomutbildningen	308
2. Yttranden	310
Den teologiska och juridiska utbildningen och forskningen	310
Den humanistiska utbildningen och forskningen	315
Differentierad humanistutbildning	315
Den samhällsvetenskapliga utbildningen	320
Utbyggnadens konsekvenser	324
Den ekonomiska utbildningen och forskningen	326
Utbyggnaden av de ekonomiska läroanstalterna	326
Vissa planeringsfrågor	337
Socionomutbildningen	342
3. Departementschefen	347
V. Totaldimensionering, kostnader m. m.	353
1. Universitetsutredningen	353
A. Lärosätenas framtida storlek	353
B. Umeå-frågan	356
C. Kostnadsfrågor	358
2. Yttranden	368
Lärosätenas framtida storlek	368
Umeå-frågan	373
Kostnadsfrågor	380
3. Departementschefen	382
VI. Hemställan	391